



УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО
ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И ПОЛИТИКА”
КАТЕДРА „ПОЛИТОЛОГИЯ”

Ивка Цакова Некова

ОЛИГАРХИЗАЦИЯ НА ПОЛИТИКАТА

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за присъждане
на научната степен „доктор на науките”

Професионално направление 3.3. Политически науки

София

2021

Дисертационният труд е обсъден на 16.03.2021 г. на разширено заседание на катедра „Политология” при факултет „Международна икономика и политика” в УНСС и насочен към защита пред научно жури. Авторът на дисертацията е преподавател – доцент, доктор по политология в същата катедра.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 21 юни (понеделник), 2021 г. от 11 часа в зала 2032-А в УНСС пред научно жури в състав:

Вътрешни членове: проф. д.с.н. Михаил Мирчев, проф. д-р Светла Тошкова,
доц. д-р Симеон Асенов.

Външни членове: проф. д.п.н. Антоний Тодоров, проф. д-р Александър Маринов,
проф. д-р Янаки Стоилов, доц. д-р Борис Попиванов.

Материалите по защитата са на разположение в дирекция „Наука” и на интернет-страницата на УНСС, София (www.unwe.bg).

ОЛИГАРХИЗАЦИЯ НА ПОЛИТИКАТА

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД

I. ИСТОРИЧЕСКИ ФОРМИ И ЦИКЛИ НА ВЪЗХОД И УПАДЪК НА ОЛИГАРХИЯТА

1. Тематизация на олигархията в Древна Гърция (Платон и Аристотел)
2. Историко-теоретична рамка за изследване на капиталистическата олигархия
3. Исторически цикли на олигархизация при капитализма (по Дж. Ариги)
 - 3.1. Генуезки цикъл
 - 3.2. Холандски цикъл
 - 3.3. Британски цикъл
 - 3.4. Американски цикъл

II. ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ НА ОЛИГАРХИЗАЦИЯТА НА ПОЛИТИКАТА

1. Основни изследователски подходи към олигархията и олигарсите
 - 1.1. Системен анализ на света (World-systems analysis)
 - 1.2. Класов подход
 - 1.3. Елитаристки подход
 - 1.4. Подход, базиран на властови ресурси (Power Resources Approach)
 - 1.5. Други методи и подходи
2. Теории, отнасящи се до олигархизацията на политиката
 - 2.1. Емпирична проверка на теории за актуалната политика в САЩ (Гилънс, Пейдж)
 - 2.2. Теория за инклузивните и екстрактивни институции (Аджемоглу и Робинсън)
 - 2.3. Концепция за голямата корпорация като властови играч (Крауч)
 - 2.4. Икономически теории за неравенството (Стиглиц, Пикети)
 - 2.5. Критически теории за неолиберална културна хегемония (Грамши, Бурдийо, Харви, Чомски)
3. Концептуален модел на олигархизация на политиката при неолиберален капитализъм
 - 3.1. Терминологични уточнения (основни и сродни понятия)
 - 3.2. От демократизация към олигархизация на политиката (процесът)
 - 3.3. Олигархично превземане на държавата и трите ѝ власти (резултатът)

III. МЕХАНИЗМИ НА ОЛИГАРХИЗАЦИЯ НА ПОЛИТИКАТА

1. Лобиране на едрия капитал в политиката
2. Финансиране на партии и избори от големи донори
3. Превземане на регулатори от регулирани и преминаване през въртящи се врати
4. Публично легитимиране на олигархичната политика/политики
5. Фрагменти от олигархизацията на политиката в България след 1989 г.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

УВОД

В цялата история на човечеството винаги са управлявали богати малцинства, наричани по различен начин в конкретни исторически епохи. В Древна Гърция това са олигарси и аристократи, в Средновековието – феодали и папи, в епохата на Ренесанса – богати и знатни патриции, сеньори, през различните стадии на капитализма – капиталистическа или управляваща класа, елити, влиятелни делови среди, финансови кръгове и пр. Днес в началото на XXI век се е оформила една глобална олигархия, обозначавана с фразата за „единия процент“ от световното население – мултимилиардери, определящи съдбата на човечеството в условията на глобален капитализъм. Могъщата икономическа власт на големи корпорации и банки доминира над политическата власт на институциите – държавни и наддържавни, принуждавайки ги да се отклоняват от обществения интерес и да обслужват интересите на малцина едри собственици и акционери. Тази олигархична власт се легитимира чрез оформяне на обществено мнение за постигане на доброволно подчинение от мнозинството.

Към настоящия момент в България липсват комплексни научни разработки (по-конкретно в областта на политическите науки) на проблема за олигархизация на политиката в исторически и съвременен контекст, което провокира разработването на темата, както и концептуално разширяване периметъра на изследването – не само в политически, но и в икономически и социокултурен аспект.

Актуалност на проблема:

Проблемът за олигархизацията на политиката става особено актуален след финансовата криза от 2007-2008 г., която избухва първоначално в САЩ, а след това се разпространява в Европа и в целия свят. Този проблем не е нов, защото олигархията съпътства капитализма в цялата негова история. Новото при днешния глобален неолиберален капитализъм е безпрецедентното равнище на концентрация на богатство и власт в ръцете на едно малцинство, което намира израз в противопоставянето на 1% на останалите 99%. Тази свръхконцентрация предизвиква системна криза както на капитализма, така и криза на западната либерална демокрация.

Днешната либерална плуралистична и представителна демокрация преживява не просто криза, а е в състояние на колапс. Основни нейни принципи са поставени под въпрос, а именно: принципа на мнозинството при вземане на решения, разделение на властите, върховенство на закона, свобода на сдружаване, свобода на словото, гарантиране на цялата палитра от човешки права – социални, икономически, политически, културни. Институциите на полиархията (Р. Дал) до голяма степен са обезсмислени. Либералната демокрация става все по-формална, а олигархията – все по-реална. В обръщение е въведено ново понятие за „нелиберална демокрация“ (Ф. Закария), за да обозначи режими, които провеждат избори, но не съблюдают върховенството на закона и редовно пренебрегват конституционния принцип за разделение на властите. В държавите от западния

свят се разгръща процес от демократизация на политиката при регулиран от държавата капитализъм (1945-1975 г.) към олигархизация на политиката при безконтролен неолиберален капитализъм (от 1980-те г. до днес).

Олигархизацията политиката в развитите западни държави се изостря значително с избора на М. Тачър във Великобритания (1979) и Р. Рейгън в САЩ (1981), след което неолибералните (олигархични) политики се разпространяват в Континентална Европа и по целия свят. Извършен е неолиберален обрат (завой), при който се преминава от държавно регулиран със социални цели капитализъм в десетилетията след Втората световна война към неолиберален глобален капитализъм, когато гигантски корпорации и банки стават политически играчи и като такива заставят държавите да предприемат политики в защита на тяхното богатство. Процесът на олигархизация на политиката става особено интензивен след световната финансова криза от 2008, когато правителствата спасяват от фалит големи частни банки и корпорации с пари на данъкоплатците. Не случайно кризата избухва в САЩ като губещ своите позиции световен хегемон, след което се разпространява и в Европа.

Ключовите думи за обяснение на процеса на олигархизация на политиката в САЩ и страните от Европейския съюз, който се разгръща през последните четири десетилетия, съпоставени с процеса на демократизация по време на „трите славни десетилетия“ след Втората световна война, са следните: *концентрация* – дисперсия, *дивергенция* – конвергенция, *монопол* – конкуренция, *наследство* – меритокрация, *рентиерство* – предприемачество, *крайно неравенство* – повече равенство и др.

Основните изходни позиции (допускания) за изясняване на проблема за олигархизация на политиката, около които е организирано изложението на дисертационното изследване, са следните:

Първо. *Понятието „олигархия“* е едно обобщаващо понятие, което включва както субектите на действие (олигарсите), така и състоянието на обществото и начина на организация на държавата като форма на управление в интерес на богати и овластени малцинства. Когато в публичното пространство се говори за олигархия, обикновено се визират действия на богати хора в съдружие с властите с цел лично забогатяване. Не се правят разграничения между богати, средно богати, много богати или супер-богати хора. Под *олигарси* най-общо ще разбирам свръхбогати хора, които превръщат своето богатство в политическа власт, за да го защитят и увеличат. Има разлика между плутокрация (управление на богатите) и олигархия – управление на малцина ултрабогати. Цялото изследване е пронизано от идеята, че олигархията (като феномен) е спътник на капитализма в цялата негова история през последните повече от пет века. Тя е част от самата логика на капитализма, негова същностна характеристика в процеса на безпределно натрупване на капитал като в определени исторически периоди се превръща в негово съдържателно ядро. На тази основа разграничавам четири

исторически цикъла на олигархизация: Генуезки, Холандски, Британски и Американски (по Дж. Ариги).

Второ. Проблемът за олигархизацията на политиката има *интердисциплинарен характер* – много обществени науки го изследват през своята призма, но две от тях са основни – политическите и икономическите. Това е така, защото концентрацията на богатство и власт в ръцете на малка група индивиди може да се обясни всеобхватно в рамките на политическата и икономическата система.

Трето. Допускам, че *олигархично и демократично управление се съчетават* – в различна степен, в различни дози в конкретно време и място. Възможни са различни смеси между двете съставки на публично управление. Олигарсите действително упражняват политическо влияние, но не във всички области на политиката. Предварително правя уговорката, че тази олигархично-демократична сплав се представя формално като демокрация, но като съдържание тя е по-скоро олигархия. Не приемам дискурса за публични политики в интерес на мнозинството, защото той прикрива наличието на олигархични политики. Откроявам олигархични политики в целия комплекс публични политики на държавата (смятани за демократични), поради което ще говоря за олигархизация на политиката, а не за олигархичен политически режим, като се фокусирам върху олигархичната съставка на олигархично-демократичната смес.

Четвърто. Разграничавам *две страни на олигархичния феномен* – подобно двете страни на една монета. Едната се асоциира с крещяща социална несправедливост и огромно неравенство между малцина богати и овластени лица и огромна маса бедни и мизерстващи хора. Другата се обвързва с елитарния характер на управлението и благородния (аристократичен) елемент в него. Към първата страна на монетата се отнасям силно критично, докато за втората признавам, че благодарение на привилегирования достъп до различни ресурси (материални, образователни, информационни, културни) хората от малцинството (олигарсите) са много по-способни и компетентни да се занимават с управление, отколкото обикновени хора.

Пето. Наясно съм, че проблемът за олигархизацията на политиката може да се изясни най-пълно в контекста на световната капиталистическа система, а не в отделно взета национална държава или група от държави. Затова в първата историческа глава разглеждам системни цикли на натрупване на капитал в рамките на целия жизнен цикъл на капитализма като световна система, на база на които обособявам исторически цикли на олигархизация. В същото време, обаче, във втората и третата глава на дисертацията се фокусирам върху олигархични белези на управлението на отделно взета национална държава, които зависят от нейното място в световната капиталистическа система (център, полупериферия и периферия). Вниманието ми се съсредоточава върху така нар. развити и богати западни държави от капиталистическия център.

Шесто. Разглеждам *проблема за неравенството* като ключов за изясняване на олигархизацията на политиката. Той е свързан с начина на разпределение на доходи и власт в обществото. Социално-икономическото неравенство води до политическо неравенство и обратно. Властта на богатството предполага концентрация и монопол, а не дисперсия и плурализъм на икономически блага и политически права сред широки социални слоеве.

Седмо. *Олигархичната власт има три измерения: икономическо, политическо и идеологическо.* Икономическото измерение е определящо. Олигарсите притежават огромно по своите мащаби богатство като част от него инвестират в политиката (в партии, избори и пр.), както и в дейности по осигуряване на културна хегемония на капиталистическата класа, част от която са самите те. Получава се порочен кръг – огромното богатство се трансформира в политическа власт, а тя от своя страна (чрез политическите институции) се упражнява в защита и за увеличаване на това частно богатство.

Осмо. *Олигархизацията на политиката* през последните четири десетилетия в САЩ и страните от ЕС разглеждам като *процес*, който се разгръща в икономическата, политическата и социокултурна сфера и води до съответен *резултат* – олигархично превземане на държавата (нейните три власти: законодателна, изпълнителна и съдебна), вкл. медийната власт. Към изследвания проблем се отнасям критично, а не обективистично и ценностно неутрално.

Обект на изследване

Обект на изследване са взаимоотношенията между икономическа и политическа власт и подчинението на политиката (държавата) на едрия частен капитал (финансов, индустриален, търговски) в световната капиталистическа система.

Предмет на изследване

Предмет на изследване е процесът на олигархизация на политиката в условия на капитализъм като предистория (исторически цикли на олигархизация) и съвременни измерения от края на 1970-те години до края на второто десетилетие на XXI век.

Дисертационното изследване има за **основна цел** изготвяне на собствен концептуален модел на проблема/процеса на олигархизация на политиката, в който аналитично да се разграничат негови проявления в икономическата, политическата и социокултурната сфера. С помощта на този модел да се открият основни механизми (инструменти) за разгръщане на изследвания процес в развитите западни държави, както и фрагменти от олигархизацията на политиката в България след 1989 г.

Така формулираната основна цел на дисертацията се конкретизира чрез изпълнение на следните **изследователски задачи**:

- Тематизация на олигархията – като идеи (Платон и Аристотел) и практики в Древна Гърция;

- Очертаване на историко-теоретична рамка за изследване на капиталистическата олигархия през призмата на системния анализ на света в продължение на последните повече от пет века.

- Разграничаване на исторически цикли на олигархизация на основата на системните цикли за натрупване на капитал по Джовани Ариги: Генуезки, Холандски, Британски и Американски и съответно исторически форми на олигархия при капитализма. Изготвяне на сравнителна таблица за четирите цикъла (Таблица 1)

- Представяне на основни изследователски подходи към олигархията и олигарсите, както и теории, имащи отношение към олигархизацията на политиката;

- Конструирание на собствен концептуален модел на олигархизация на политиката в развитите западни демокрации (САЩ и страните от ЕС) в условия на неолиберален капитализъм в четири части: а) терминологични уточнения; б) олигархизация на политиката като процес; в) резултатът от този процес и г) механизмите, чрез които се осъществява. Схематична визуализация на модела.

- Извеждане особеностите на процеса от демократизация към олигархизация в икономическата, политическата и социокултурната сфера (Таблицы 2, 3 и 4), както и ключови думи за придвижване от демократизация към олигархизация (Таблица 5).

- Разкриване на измерения (аспекти) от олигархичното завладяване на държавата и нейните три власти (законодателна, изпълнителна и съдебна), вкл. медийната власт, през призмата на три авторски концепции: а) В. Щреек за постфактична политика (при криза на демократичния капитализъм в следвоенната епоха); б) К. Крауч – постдемократична политика (при неолиберална глобализация) и в) У. Бек – технико-икономическа субполитика в рисковото общество (Таблица 6).

- Обособяване и аргументация на пет основни механизми на олигархизация на политиката, подкрепени с примери от САЩ и ЕС: а) лобирание на едрия капитал в политиката; б) финансиране на партии и избори от големи донори; в) превземане на регулаторите от регулираните; г) преминаване през „въртящи се врати“; д) публично легитимиране на олигархичната политика/политики.

- Приложение на разработения концептуален модел на олигархизация на политиката към Република България след 1989 г. чрез очертаване на фрагменти от този процес/резултат;

- Очертаване на възможни пътища за антиолигархична съпротива и редукция на безпрецедентната концентрация на богатство и власт (в заключението).

Изследователска теза:

Олигархизацията на политиката през последните четири десетилетия (от края на 1970-те до 2020 г.) в САЩ и страните от Европейския съюз е процес, който води до съответен резултат – олигархично превземане на държавата, респ. на нейните три власти (законодателна, изпълнителна и съдебна). Политическият режим в тези държави е формално демократичен, но все по-олигархичен като съдържание (с различна специфика и обхват) като съвременното публично управление (новият публичен мениджмънт) е комбинация от демократични и олигархични политики. Тази демократично-олигархична сплав се обяснява в рамките на политическата и икономическата система при режим (политико-икономически) на концентрация на богатство и власт в ръцете на изключително ограничен кръг хора.

Методология на изследването

Основният изследователски метод в дисертацията е **системният анализ на света** – световната капиталистическа система/системи (Им. Уолърстийн), който очертава историко-теоретична рамка за изследване на капиталистическата олигархия. Чрез обединените усилия на различни обществени науки (история, икономика, политология, социология, география и др.) се обособява нова единица за анализ – „световната система“ (капитализмът) вместо националната държава. Новият системен метод е различен от структурния функционализъм (Т. Парсънз), който разглежда като система конкретно общество. Определящи за системния анализ на света са връзките между различни структури (капиталистическа световна икономика, междудържавна система и геокултура) и звена (център, полупериферия и периферия) на световната капиталистическа система. Като историческа система, капитализмът се заражда през XV век в Ренесансова Италия, развива се в продължение на повече от 500 години и в момента – в края на второто десетилетие на XXI век – преживява системна криза. Разграничени са исторически форми на олигархия по време на различни капитализми, както и исторически цикли на олигархизация (режими на концентрация на богатство и власт, на възход и упадък на олигархията) по аналогия със системните цикли на натрупване на капитал в историята на капитализма (Генуезки, Холандски, Британски и Американски), разграничени от Джовани Ариги. От позициите на този метод, когато говоря за олигархия, имам предвид капиталистическа олигархия, а когато говоря за олигарси – разбирам много богати капиталисти. Олигархията е неизменен спътник на държавата при капитализма (независимо от формата на държавно управление), но в определени периоди се превръща в неговосъдържателно ядро. Капитализмът (Фернан Бродел) е начин на натрупване на богатство и власт във вековете, свързан с режим на концентрация на това богатство и власт в ръцете на малцина (едри капиталисти-олигарси) в конкретен исторически период. Капитализмът не е тъждествен с пазарната икономика, а е

преди всичко „начин на властване, предполагащ създаване на монополи, които ограничават действието на предприемаческата пазарна активност” (Бродел). Първопричина за съществуване на капитализма (*raison d'être*) е безпределното натрупване на капитал, а максимизирането на печалбата на най-богатите капиталисти (олигарси) става най-вече чрез монопол, а не чрез пазарна конкуренция. Следователно, какъвто е капитализмът, такава е и олигархията. Като цялостна система, капитализмът има три подсистеми (икономическа, политическа и социокултурна), както и олигархичната власт има три измерения – икономическо, политическо и идеологическо (социокултурно), свързани с трите вида монопол: икономически, политически и идеологически.

През призмата на този метод олигархизацията на политиката днес се разполага в широката концептуална рамка на системна криза на капитализма след 2008 г. при залез на американската световна хегемония, ситуация на системен хаос и нови битки за глобално надмощие в зараждащия се многополюсен свят. Всичко това е съпроводено с концентрация на власт, богатство и идеология в ръцете на малцина. Трите тенденции в развитието на съвременния капитализъм, които очертават теоретична рамка за изследване на олигархизацията на политиката са: а) от глобализация към деглобализация; б) от „край на историята” към „край на либералната демокрация”; в) от неолиберален към неофеодален капитализъм (Васил Проданов).

Класовият подход към олигархията води своето начало от творчеството на Карл Маркс като негови последователи (неомарксисти) разглеждат олигархията през призмата на класовото деление на обществото и идеята за непрекъснато натрупване и концентрация на капитал в ръцете на малък брой капиталисти чрез държавата като „оръдие за класово господство”. Тази малка група от най-богати капиталисти са така нар. олигарси. Класовият характер на държавата и политиката при капитализма предоставя теоретичен хоризонт за обяснение на съвременната тенденция за олигархизация на политиката. Класовият подход към олигархията предполага третиране на олигарсите като класа. Класата на олигарсите е разгледана в две нейни версии: а) като горна класа (*Social Upper Class*) в рамките на националната държава (У. Домхоф) – част от класата на капиталистите (най-богатите капиталисти) и б) като част от транснационалната капиталистическа класа в рамките на световната капиталистическа система (Дж. Харис и Л. Склеър). Ако класовият подход към олигархията се фокусира върху огромното неравенство между малцината супер-богати и овластени персони (олигарси) и масата бедни и мизерстващи хора, то **елитаристкият подход** към олигарсите се обвързва с благородния, аристократичен и елитарен характер на управлението. Чрез него изяснявам причините за привилегирован достъп на малка група хора до ресурси (материални, образователни, информационни, културни), който им позволява да доминират над мнозинството. Колапсът на западната либерална демокрация и упадъкът на средната класа от края на ХХ и особено в началото на ХХІ век води до засилен интерес към класическите теории за политическия елит

и тяхното актуално звучене в съвременното „дуалистично общество“, състоящо се от две класи – управляваща и управлявана класа (Г. Моска), наличие на „демагогска плутокрация“ (В. Парето) и действие на „железния закон за олигархията“ (Р. Михелс). Чарлз Райт Милс развива своя теория за властовия елит в САЩ като олигархичен елит в ролята му на „триумвират“, включващ: а) едър бизнес; б) висши военни и в) политически клики около президента. Трите съставки на триумвирата отразяват симбиозата между икономическа, политическа власт и военна власт на ограничен кръг лица.

Теориите за елитарна демокрация (Дж. Сартори, Р. Дал) губят обяснителен потенциал при обезсмисляне на полиархията и ръст на олигархията. Макар Дал да смята, че теориите за „господство на малцинството“ едва ли някога ще бъдат верифицирани или опровергани, такава емпирична проверка на социални теории, засягащи актуалното състояние на политиката в САЩ, се извършва през 2014 г. и резултатите от нея доказват валидност на теориите за доминация на икономическия елит и за асиметричен плурализъм (Гилънс и Пейдж). Резултатите от тази емпирична проверка поставят под въпрос американската демокрация (полиархия) и доказват, че САЩ е по-скоро олигархия (гражданска олигархия). Плуралистичният и меритократичен принцип в управлението на западните държави все повече се обезсмислят. Днешните елити смятат себе си за най-добри (селектирани), но те не се възприемат като такива от обществото, защото не са особено загрижени за общото, а за своето лично благо.

Подходът, базиран на властовите ресурси (Power Resources Approach), измерва властовия капацитет на олигарсите на индивидуално, а не толкова на групово равнище. Той се прилага от Джефри Уинтърс в монографията му „Олигархията“ (2011). Олигарсите разполагат с различни властови ресурси, а именно: а) власт, базирана на политически права; б) власт на заеманите официални позиции в управлението или начело на други организации; в) принудителна власт; г) мобилизационна власт (в т. ч. идеологическа); д) материална власт (концентрирано богатство). Най-важният ресурс, който определя олигарсите като такива, е материалната власт – тяхното огромно по размери богатство. Чрез приложението на този подход олигарсите се разграничават от други категории хора – капиталисти (собственици), мениджъри, елити и др. В своята теория за олигархията Уинтърс въвежда в обръщение понятието „защита на богатството“ (wealth defense), което се декомпозира на „защита на собствеността“ и „защита на доходите“ – тази защита се осъществява от държавата и нейните институции. Оттам, олигархичната политика (Politics of Oligarchy) е политика в защита на богатството и доходите на свръхбогати и овластени персони – олигарси.

През призмата на този подход се прави паралел между демокрация и олигархия и респ. между демократична и олигархична власт. Ако демокрацията предполага „дисперсирана формална политическа власт“, базирана на права, процедури и равнища на гражданско участие (формални, „на книга“), то обратно,

олигархията се определя чрез „концентрирана материална власт”, базирана върху практическо приложение на права – право на собственост и право на богатство (Уинтърс). Двата вида власт (демократична и олигархична) се различават по своя характер, което означава, че едната власт (демократичната) може да се разширява или стеснява като обхват и да става повече или по-малко демократична, а другата власт (олигархичната) може да се дисперсира или концентрира в материално изражение. Олигархията се основава на концентрирана материална власт, а демокрацията – на дисперсирана, нематериална, формална власт. Възможни са различни степени на демократична дисперсия и олигархична концентрация. Затова, според Уинтърс, демокрацията и олигархията могат да се съвместяват като две различни сфери на власт (two realms of power), между които няма сблъсък, т.е. могат да съжителстват, да съществуват едновременно, образувайки сплав (микс) в различни пропорции. Възприемам идеята за демократично-олигархичната сплав като една от своите изходни позиции за изследване олигархизацията на политиката.

Другите методи и подходи, които прилагам в дисертационното изследване са: а) мрежови подход (олигархични мрежи като част от политически мрежи); б) общо логически методи: индукция и дедукция, анализ и синтез; в) ценностен (дискурсивен) подход; г) политико-икономически подход; д) собствено политологически и е) критически метод.

Анализът и синтезът прилагам успоредно, съчетавайки техните възможности. Анализът ми помага да разчленявам олигархичния феномен на части (видове и форми на олигархична власт, източници на олигархично богатство), а в процеса на олигархизация на политиката разграничавам механизми на неговото разгръщане. Чрез синтез правя изводи за отражението на изследвания проблем върху живота на хората, на мнозинството. *Индуктивната логика* позволява съединяване в някаква цялост на множество факти във връзка с олигархията и олигархизацията и подреждането им по съответен начин на база обективни закономерности. На основата на налични факти (напр. за огромното персонално богатство) правя обобщения и изводи. Чрез *дедукция* от теориите на водещи автори по темата извеждам базови понятия, с които интерпретирам олигархизацията на политиката. Съчетаването на индуктивен и дедуктивен метод е продуктивно за обяснение на минали събития и прогнозиране на бъдещи развития.

Политико-икономическият подход е особено важен за настоящото изследване, защото при олигархията единството между политика и икономика е ключово. След световната криза от 2008 г. се наблюдава ренесанс на политическата икономия в сравнение с различни други икономически теории, неокласически икономикс и др. Дълбоката същност на процеса за олигархизация на политиката се изяснява чрез разполагането му едновременно в икономическата и политическата система. Чрез приложението на този подход се изясняват

отношенията между държава, пазар, гражданско общество и големи фирми (корпорации и банки) при неолиберален капитализъм.

Чрез *собствено политологичния подход* поставям акцент върху политиката – върху процеса на олигархизация на политиката, олигархичната политика и конкретни олигархични политики (закони и други административни актове), които са в интерес на богати малцинства. Като политолог, не бих могла да разчитам единствено на анализ на политическата система, защото в днешно време политиката е доминирана от икономиката (двете не са автономни сфери), което рефлектира във въведени в научно обръщение понятия за постполитика, субполитика (У. Бек), власт без политика (Бауман), постдемократия (Крауч) и др. От позициите на *ценностния, дискурсивен и критически подход* поставям ударение върху социалното благополучие на мнозинството (social welfare), отнасяйки се критично към корпоративното благоденствие (corporate welfare) на малцина. Базова ценност за мен е общото благо и от тази ценностна позиция интерпретирам вредите (бедите) за мнозинството в резултат на олигархизация на политиката в различни общности (най-вече държавата). Непрекъснато правя разграничения между частен и обществен интерес, между частно и публично благо, публични блага и публични услуги. *Дискурсивен подход* прилагам, когато в изложението става дума за идеология/идеологии. Акцентирам върху дискурсивно създаване на неолиберални илюзии (за свобода, свободен пазар и пр.) с цел конструиране на съответно обществено мнение, легитимиращо олигархичните политики. Чрез ценностен и дискурсивен подход изяснявам идеологическото измерение на олигархичната власт. Особено ми импонира *критическият подход*, чрез приложението на който не се стремя към обективистично позитивистко знание за олигархизацията на политиката, а вземам страна – в защита на колективни ценности, които са застрашени от доминиращата неолиберална пазарна рационалност и свръхиндивидуализъм. Заставам на страната на мнозинството в условия на драстично социално-икономическо неравенство и остра социална несправедливост.

Ограничения, съпътстващи разработката на дисертационния труд

В първата глава на дисертацията разглеждам темата за олигархията в Древна Гърция (като идеи в творчеството на Платон и Аристотел и съответни практики в антични полиси) като пропускам исторически форми на олигархия в Стария Рим и по време на Римската империя. Съзнателно пропускам и епохата на Средновековието, за да съсредоточа вниманието си върху историята на олигархията при капитализма като световна система от XV до края на XX век (по Дж. Ариги). Основно се фокусирам върху държавите от капиталистическия център (европейски държави и САЩ) като съвсем бегло се докосвам до държави от световната периферия и полупериферия.

В теоретичната втора глава разглеждам актуални измерения на процеса на олигархизация на политиката в рамките на националната държава през

последните четири десетилетия (1980-2020). Ограничавам се само до *развитите и богати западни държави* (в Европа и САЩ), а не до всички национални държави по света. Не се ангажирам също с изследване на глобалната олигархия в съвременните ѝ форми (корпоратокрация, банкокрация, клептокрация, нетокрация), макар да отчитам тяхното отражение върху олигархичната политика/политики в западните държави.

Целенасочено избягвам разглеждане на различни видове олигархии по света (гражданска, управляваща, воюваща, султанистка по Дж. Уинтърс) с изключение на гражданската олигархия в САЩ, за която става дума в различни теории относно олигархизация на политиката (Гилънс, Пейдж и др.)

При разкриване на механизмите на олигархизация на политиката в трета глава давам примери с олигархични практики в САЩ, Европейския съюз като цяло и отделни страни – членки на ЕС. В параграфа, посветен на българския случай, са представени само някои фрагменти от процеса на олигархизация на политиката в Република България, засягащи периода на последните три десетилетия (след 1989 г.), а не цялата история на модерната българска национална държава.

Структура на дисертационния труд

Изложението на дисертацията е структурирано както следва: увод, три глави (със съответни параграфи), заключение и използвана литература. Първата глава е предимно историческа, втората – теоретико-методологическа, а третата глава е с политико-приложен характер.

Първа глава: ИСТОРИЧЕСКИ ФОРМИ И ЦИКЛИ НА ВЪЗХОД И УПАДЪК НА ОЛИГАРХИЯТА

Първият параграф е посветен на **тематизация на олигархията в Древна Гърция** – около пет столетия преди н. е. в творчеството на Платон и Аристотел. Техните идеи се въплъщават в реално съществуващи форми на олигархично управление в градовете-държави Атина и Спарта и остават валидни до днес.

Откроявам следните базови идеи на двамата древногръцки философи за олигархията, отчитайки, че изследователският метод на Платон е предимно диалектически, а на Аристотел – сравнителен:

- Олигархията е управление на малцинство от богати (богато малцинство);
- Олигархиите са част от управленски цикъл.
- Олигархичното управление (държавна уредба, форма на държава) е несправедливо, но широко разпространено и възможно.
- Олигарсите са сребролюбци, алчни за богатство, „гъртеи”, защото управляват не в полза на държавата, а за свое лично обогатяване. Те могат да са и аристократи – образовани и с благороден произход. Аристокрацията като управляващо малцинство е „добра” форма на държава, а олигархията – „лоша”.
- Олигархията е изпълнена с много злини, но демокрацията е по-лоша от нея, а най-голямото зло е тиранията.
- Няма чиста олигархия, а различни олигархични смеси (по-добри или по-лоши) в зависимост от начина на смесване на аристократични и демократични елементи. Олигархиите са разпространени, защото е по-важно какво си мислят хората за управлението, а не какво е управлението в действителност. Едно и също управление може да се определи като олигархично или демократично.
- Олигархичното управление се легитимира чрез убеждаване и създаване на мнение, че управлението е в интерес на държавата, на всички граждани и че управляващите са благородни и образовани хора. Убеждава се чрез съблазняване, измама и заплахата.
- Мнението (на демоса) за олигархията е различно от знанието (на философите) за нея.
- Богатството на олигарсите се третира като порок и добродетел. Моралната оценка зависи от размера и начина на неговата употреба. Богатството е добродетел, когато не е прекомерно и служи за подобряване положението на демоса.
- Олигархията е придружена с олигархично възпитание и олигархични закони. Различните народи имат различна поносимост към нея.

Вторият параграф очертава **историко-теоретична рамка за изследване на капиталистическата олигархия**. Историята на олигархията (като исторически форми и цикли на капиталистическо натрупване и концентрация на богатство и власт в ръцете на малка група хора) проследявам чрез инструментариума на системния анализ на света, на световната капиталистическа система. Създател на този метод е Фернан Бродел (1902-1985), а сред последователите му, които го

доразвиват, са Джовани Ариги (1937-2009) и Имануил Уолърстийн (1930-2019). Изяснени са основни понятия като: капитализъм, капитал, държава, хегемония и др., обясняващи режима на концентрация на богатство и власт през последните повече от пет столетия.

През призмата на системния анализ извеждам три твърдения относно историята на капиталистическата олигархия: който се изразява в три твърдения: 1) Какъвто е капитализмът, такава е и олигархията; 2) Олигархията е неизменен спътник на държавата при капитализма; 3) Историческите цикли на олигархизация съвпадат с циклите на капиталово натрупване (Дж. Ариги).

Обосновката на първото твърдение – **Какъвто е капитализмът, такава е и олигархията** – изисква дефиниране на ключовия термин „капитализъм”. Фернан Бродел разглежда капитализма като начин на натрупване на богатство и власт, който има своя специфика през различни исторически периоди от XV век до днес. *Капитализмът е цялостна система за натрупване на богатство и власт през вековете* и в този смисъл е „исторически капитализъм”. Бродел обединява и доразвива идеи на А. Грамши, К. Полани, Й. Шумпетер и К. Маркс, за да разграничи понятията „материален живот” и „икономически живот”, въвеждайки понятието „световна икономика”. Търговският обмен в едно общество (домът на търговията), според Бродел, има три етажа. Най-ниският е етажът на материалният живот на хората (не-икономиката), където израстват корените на пазара. Междинен е етажът на икономиката, пазарната икономика, на различни пазари, обвързани с хоризонтални връзки на търсене и предлагане, определяне на цени и пр. На най-горния етаж е разположен капитализмът като „зона на анти-пазар”, на „правото на силния”, зона на тайнственост и огромни привилегии. Капитализмът се свързва с експанзия, с непрекъснато натрупване на капитал (богатство и власт) и се намира на най-горния етаж не само в конкретното общество, но и на върха на световната търговия (световна икономика).

От Бродел възприемам идеята, че капитализмът (като понятие) не е тъждествен с пазарната икономика. Като „зона на монополи” той руши пазарната конкуренция. Пазарната икономика (понятие, натоварено с позитивни конотации) може да възникне, да се развие и да се разпадне. Като „анти-пазар” „капитализмът е преди всичко начин на властване, предполагащ създаване на монополи, ограничаващи действието на предприемаческата пазарна активност”. За Бродел капитализмът е „начин на натрупване на богатство и власт”, в впоследствие Джовани Ариги го определя като „режим на концентрация на богатство и власт”. Този режим (политико-икономически) може да се нарече олигархичен.

За Имануил Уолърстийн капитализмът е „историческа система, чиято първопричина за съществуване е непрекъснато натрупване на капитал”. Следователно, при различни исторически капитализми се разгръщат съответни исторически форми на капиталистическа олигархия. Модерната свят-система (world-system) е *капиталистическата световна икономика* (система на производство и продажба с цел печалба и присвояване на тази печалба на

основата на индивидуална и колективна собственост). Световната икономика предопределя другите два елемента на световната система: *междудържавна система* (Вестфалската система от национални държави) и *геокултура* (система от идеологии, социални движения и социална наука). С други думи, световната капиталистическа система има три подсистеми – икономическа, политическа и геокултурна. От трите подсистеми на капитализма извеждам трите измерения на олигархичната власт: икономическо (власт на капитала, на богатството), политическо (власт на държавата в услуга на богатството и богатите) и идеологическо измерение, чрез което се легитимира властта на богатството пред мнозинството. Световната система, според Уолърстийн има *тризвенна структура: световен капиталистически център, световна полупериферия и световна периферия*.

Второто твърдение е следното: **олигархията е неизменен спътник на държавата при капитализма** – независимо от формата на държавно управление. Извеждам го от думите на Ф. Бродел, че „капитализмът тържествува само тогава, когато се идентифицира с държавата, когато самият той е станал държава”. Историческите форми на капиталистическа олигархия имат общо с тази идентификация.

Държавата в условия на капитализъм се придружава с различни определения във времето – суверенна, модерна, национална, либерална, социална и правова, както и с различни исторически форми на държава и държавно управление: монархия, република, демокрация и пр. След приведени дефиниции за суверенна държава (Уолърстийн) и модерна държава (Маркс, Вебер и др.) уточнявам, че модерната държава между 1848 – 1917 и след 1945 г. се трансформира в национална държава, либерална и социална държава (по В. Проданов). Тези допълнителни определения за държавата при капитализъм потвърждават тезата, че олигархията като режим на концентрация на богатство и власт в ръцете на малцина е налице (със съответна специфика) при всички тези форми на държава. Връзката между капитализъм, държава и капитал се изяснява по Андрей Фурсов, който разглежда капитала като субстанция и като функция, уточнявайки, че Маркс акцентира върху капиталовата субстанция (производство, собственост), а Вебер – върху капиталът като функция – в лицето на държавата и бюрокрацията. Капитализмът е „европейско изобретение”, което постепенно се разпространява по целия свят, а Бродел говори за „поглъщане на света от Европа” в продължение на 500 години.

Другият ключов термин „*капитал*” се определя като овеществен труд, самонарастваща стойност, обществено отношение и др. Приемам разбирането за капитала като субстанция и функция, тяхното несъвпадение и съотносимост с отношенията между власт и собственост при капитализма (А. Фурсов). Капиталът действа с два свои лоста – власт и собственост, които може да използва заедно или поотделно. Разграничаването между двата лоста става с възникване на държавата (държавата като политическа функция на капитала), което има общо с

олигархичната власт (властта на едрия капитал). Това потвърждава твърдението, че олигархията е постоянен спътник на капитализма – независимо от формата на държавно управление във времето.

Последното ми твърдение се отнася до цикличния характер на олигархията и обособяване на четири исторически цикъла на олигархизация. Познавам се на *Джовани Ариги* и неговата книга „Дългият двадесети век. Пари, власт и източници на нашето време” (1994), където той разграничава **системни цикли на натрупване на капитал** в целия „жизнен цикъл на капитализма” в продължение на последните 5-6 века: 1) *Генуезки цикъл* – от края на XV до началото на XVII век; 2) *Холандски цикъл* – от края на XVI до третата четвърт на XVIII век; 3) *Британски цикъл* – от втората половина на XVIII до началото на XX век; 4) *Американски цикъл* – от края на XIX до края на XX век.

Основанията ми за обособяване на **четири исторически цикъла на олигархизация** са следните: а) Идеята за цикличен (а не линеен) ход на историята е подходяща за изследване на историята на капиталистическата олигархия, на нейния възход и упадък; б) Понятието за системен цикъл на натрупване на капитал съответства на „исторически цикъл на олигархизация”, защото капиталът при всеки цикъл закономерно се концентрира в ръцете на ограничен кръг хора успоредно с концентрацията на власт в същия тесен кръг лица; в) Самият Ариги използва като синоними думите „цикъл” и „режим” като например, „американски цикъл” (на натрупване на капитал) и „американски режим” (на концентрация на богатство и власт). На тази основа се обособяват исторически форми на капиталистическа олигархия – генуезка, холандска, британска и американска в различните епохи.

При всеки исторически цикъл на натрупване на капитал е налице режим на концентрация на богатство и власт в ръцете на малцина. Периодите на олигархична концентрация значително преобладават спрямо периодите на относителна демократична дисперсия на доходи и власт сред по-широки социални слоеве. Независимо от историческата форма на държава при различните капитализми почти винаги е налице (под някаква форма) олигархичен (политико-икономически) режим на концентрация на богатство и власт. Демократичен режим на относителна дисперсия на власт и доходи се разгръща за кратко по време на Британския и Американския цикъл.

Есенцията на различни процеси, структури и събития в рамките на всеки цикъл е отразена в таблицата по-долу с уточнението, че Американският цикъл (по Ариги) включва времето до края на 1970-те г.

СРАВНИТЕЛНА ТАБЛИЦА
ЗА ЧЕТИРИТЕ ИСТОРИЧЕСКИ ЦИКЪЛА НА ОЛИГАРХИЗАЦИЯ
(по циклите на капиталистическо натрупване на Джовани Ариги)

Исторически цикъл Критерии за сравнение	ГЕНУЕЗКИ ЦИКЪЛ (от XV до началото на XVII век)	ХОЛАНДСКИ ЦИКЪЛ (от края на XVI до края на XVIII век)	БРИТАНСКИ ЦИКЪЛ (от средата XVIII до началото на XX век)	АМЕРИКАНСКИ ЦИКЪЛ (от средата на XIX до края на XX век)
Конкуренти за световна доминация в ситуация на системен хаос	Венеция, Флоренция, Генуа, Прусия. Упадък на Свещената Римска империя, Реформация.	Обединени Холандски провинции и Испания (30-годишната война)	Британия и Франция (Войните на Наполеон)	САЩ и Германия (Първа и Втора световна война)
Исторически форми на държавата (световен хегемон) Специфика на хегемонията.	Градове-републики. Няма хегемон, а „капиталистически анклав”. Олигархия във Венеция, Генуа Флоренция, Прусия.	Протонационален съюз от търговски градове. Условна и кратка хегемония на Обедините холандски провинции.	Националната държава Англия – начело на Британската империя. Свободна световна търговия.	САЩ като ненационална континентална демокрация от заселници. Система на свободно предприемачество
Инструменти на материална експанзия.	Търговска олигархия във Венеция и др.	Търговски градове-пристанища (Амстердам и др.)	Индустриална революция в Англия.	Транснационални корпорации (ТНК) и техните инвестиции.
Инструменти на финансова експанзия.	Финансова олигархия (Флоренция), Контрол върху световните пари (Генуа).	Акционерни компании, създадени с кралски декрет (Холандска Източно-индийска компания)	Лондонско сити, златен стандарт, космополитна финансова олигархия	Федерален резерв на САЩ (с участие на големи частни банки). Международни финансови институции (МВФ, СБ, СТО)
Инструменти на културна (идеологическа) хегемония	Сеньори, патриции споделят „духовно ръководство” с Римския Папа	Вестфалски мирен договор (1648)	Либерализъм, национални държави, конституционализъм	Неолиберализъм, Глобализация, Права на човека. Самоопределение на народите, ООН
Принос към междудържавната система	Регионална подсистема от капиталистически градове-държави (европейски)	Създаване на Вестфалската модерна междудържавна система (баланс на сили)	Разширяване на междудържавната система (върховна власт на световния пазар)	ООН като световно правителство. Световен ред на студената война, нов световен ред.
Аналогии с предходни олигархии	Олигархично управление в Римската империя	Търговски олигархични мрежи (Венеция)	Олигархичен опит от Венеция и Флоренция	ТНК по примера на холандските декретни компании

Изводи от сравнителната таблица: Първо, всеки исторически цикъл на натрупване на капитал в световната система е свързан с режим на концентрация на богатство и власт в ръцете на ограничен кръг едри капиталисти (олигарси). Тази обвързаност стои в основата на конкретни исторически форми на олигархия (венецианска, флорентинска, британска...). При всяка от тях са налице исторически аналогии с предходни цикли, придружени със собствени иновации. Второ, в края на всеки цикъл възниква ситуация на системен хаос, свързан с войни и социални трусове и поява на нови конкуренти за световна доминация. Хаосът продължава до установяването на нова световна хегемония и респ. нов исторически цикъл. Трето, Държавите-хегемони са както следва: градове-републики в Ренесансова Италия; протонационален съюз от търговски градове в Нидерландия; националната държава Англия (Британска империя); САЩ като „ненационална континентална демокрация от заселници“. Световната хегемония има различна продължителност във времето и се постига по специфични начини. Четвърто. Инструментите за материална експанзия (търговия и производство) на капитал през първата фаза на всеки цикъл предполагат иновации, свързани с: а) търговската олигархия във Венеция и др.; б) търговските градове-пристанища (Амстердам и др.); в) индустриалната революция в Англия; г) транснационалните корпорации (предимно американски) и техните преки инвестиции по света. Пето. Инструментите на финансова експанзия в края на всеки цикъл са насочени към свръх-натрупване и свръх-концентрация на богатство и власт в ограничен кръг лица. Финансиализацията на икономиката поражда кризи и преход към следващ цикъл като контролът върху световните пари се обвързва с: а) финансова олигархия (Флоренция) и генуезки банкери; б) холандски акционерни компании, създадени с кралски декрет; в) Лондонско Сити, златен стандарт, космополитни олигархични мрежи; г) Федерален резерв на САЩ и международни финансови институции (МВФ, СБ, СТО). Шесто. Инструментите на културна хегемония за легитимиране на олигархичната власт са: а) споделено духовно ръководство на сеньори и патриции с Римския Папа; б) Вестфалски мирен договор; в) либерализъм, нации (национални държави), конституционализъм; г) неолиберализъм, глобализация, права на човека, право на самоопределение на народите, ООН като световно правителство.

Капитализмът като световна система е преживял много кризи в своята история в продължение на повече от пет века. Във връзка с днешната системна криза на капитализма стои въпросът дали тя е сигнална (до появата на нов световен хегемон) или терминална, която ще доведе до преход от капитализъм към посткапитализъм.

Втора глава: ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ НА ОЛИГАРХИЗАЦИЯ НА ПОЛИТИКАТА

Изложението включва изследователски подходи към олигархията (и олигарсите) и теории, отнасящи се до олигархизацията на политиката, на чиято основа е конструиран собствен концептуален модел на проблема за олигархизация на политиката.

Няма общоприета дефиниция за олигархия, защото различни автори описват, обясняват и интерпретират олигархичния феномен през различни изследователски оптики, поставяйки в сърцевината му различни неща, боравейки с различни термини. Едни автори говорят за класи и страти (Маркс, Вебер, Домхоф, Склеър), други за елити (Парето, Михелс, Моска), трети за индивидуални властови ресурси на притежателите на екстремно богатство (Уинтърс, Пейдж), четвърти за олигархична дивергенция, за единия процент ултрабогати персони (Пикети, Стиглиц, Чомски) и пр. Едни от изследователите поставят ударение върху властта (олигархична власт), други – върху политиката (олигархична политика/политики), трети - върху „екстрактивни икономически и политически институции” (Аджемоглу и Робинсън), четвърти – разполагат проблема за олигархията в рамките на световната система (Уолърстийн).

Приведени са **две дефиниции** за олигархия от авторитетни енциклопедии. Според *Международната енциклопедия за социални науки* (International Encyclopedia of the Social Sciences, Macmillan Reference USA, 2008) олигархията е „форма на управление, при която политическата власт е в ръцете на малцинство“. Етимологията идва от гръцката дума „oligarkhia” – „government of the few“ (управление на малцина), с две съставки: oligoi (малцина) и arkhein (управлявам). Уточнява се, че става дума не просто за малцинство, а за ограничено по своя брой малцинство (small minority), което управлява благодарение на притежаваното богатство. Така се прави разлика между елити (най-вече политически) и олигарси, между олигарси и богати хора. Не всяко управление на малцинство е олигархично и не всички богати, заможни хора са олигарси. Олигархията се свързва не просто с богатство, а с концентрация на огромно богатство в ръцете на малцина, което ги овластява политически.

Енциклопедия „Британика” (2013) дефинира олигархията, изхождайки от идеята на К. Маркс и Фр. Енгелс от „Манифест на Комунистическата партия” (1848) за държавата като инструмент за класово господство с думите, че „независимо дали официалната власт принадлежи на народа, монарха, пролетариата или диктатора, в условия на капитализъм ключови капиталисти упражняват контрол върху управлението”. Марксовата идея за „ключови капиталисти” е доразвита в последствие в елитарните теории през ХХ век на Г. Моска (за управляващата класа, която винаги упражнява олигархичен контрол), В. Парето (според който в елита се включват дори комунистите като лидираща група на пролетариата) и Р. Михелс с неговия „железен закон за олигархията”, който е валиден за всяка организация (вкл. за социалдемократическите партии,

които би трябвало да защитават интересите на хората на труда, а не на капитала). Следователно, олигархията е същностна характеристика на управлението (на държавата) при капитализъм.

Оформям отделен първи параграф за основни изследователски **подходи** към олигархията и олигарсите, изяснени в увода, в стремежа си да проникна по-дълбоко в тази противоречива и комплицирана проблематика.

Вторият параграф е посветен на **теории**, които имат отношение към олигархизацията на политиката.

Емпиричната проверка на теории за обяснение на актуалната политика в САЩ на **М. Гилънс и Б. Пейдж** доказва валидността на две теоретични традиции (авторски теории) за състоянието на съвременната политическа система в САЩ (Gilens, Martin and Benjamin I. Page. Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens, 2014). Това са теоретичните традиции за господство на икономическия елит (Economic Elite Domination) и за несиметричен плурализъм (Biased Pluralism). Към тях се отнасят елитарните теории на Р. Михелс, Чарлз Райт Милс и др., Уилям Домхоф (The Class-Domination Theory of Power); Томас Фергюсън (The Investment Theory of Party Competition and the Logic of Money-Driven Political System); Джефри Уинтърс (Oligarchy); Хакер и Пиърсън (Winner-Take-All Politics); Ралф Милибанд и други. В емпиричното изследване на Гилънс и Пейдж е измерено отношението на четири групови актьори (елити, организирани бизнес интереси, организации в защита на граждански каузи и неорганизиран обикновени граждани) към 1779 публични политики (нормативни актове) за периода 1981 – 2002 г. Анализът на емпиричните данни разкрива, че огромната част от политиките са в интерес на богатите и овластените, че страната се управлява в полза на малоброен елит. Теориите за мажоритарна електорална демокрация (Majoritarian Electoral Democracy) и мажоритарен плурализъм (Majoritarian Pluralism) се оказват невалидни за обяснение на американската политическа система. Заключениеният извод от извършената емпирична проверка е, че САЩ не са демокрация, а по-скоро олигархия (гражданска олигархия, Уинтърс), тъй като мнозинството от американските граждани нямат никакво или почти никакво влияние върху политическия процес.

Теорията за **инклузивни и екстрактивни институции**, отразена в книгата на **Аджемоглу и Робинсън** „Защо нациите се провалят“ (2012), обвързва демокрацията с инклузивни, а олигархията – с екстрактивни икономически и политически институции. Монополът като екстрактивен институт и антитеза на конкурентните и инклузивни пазари води до олигархична концентрация на богатство и власт. Екстрактивните икономически институции предизвикват икономическа стагнация, рушат пазарната конкуренция и водят до пазарни провали, а екстрактивните политически институции пораждаат ситуация на беззаконие и хаос, подкопаване върховенството на закона, държавни провали и политическа нестабилност. Институциите в съвременните западни държави са предимно екстрактивни, защото богатството и властта не са дисперсирани

(демократично) сред по-широки социални слоеве, а съсредоточени в ръцете на един тесен елит по модела на Михелс (железния закон на олигархията), който представлява „особено опасна форма на порочен кръг”. Порочният кръг се случва чрез обединените усилия („желязна хватка”) на екстрактивни икономически и политически институции.

Концепцията за **ролята на големите корпорации в политическия процес** е разработена от **Колин Крауч** в книгите му „Постдемокрацията” (2004) и „Странното неотмиране на неолиберализма” (2011). Той обяснява тенденцията към „неолиберална, задвижвана от финансите и доминирана от големите корпорации публична политика” след световната криза от 2008 г. В условия на постдемократия мощни малцинствени интереси заставят политическата система да работи в тяхна полза, а големите корпорации използват държавата като „частна дойна крава”. Голямата корпорация е най-важният играч във „властовия четириъгълник”, включващ още: държавата, пазара и гражданското общество. Тя предизвиква държавни и пазарни провали като предефинира границата между държавен (публичен) и частен интерес. *Новият публичен мениджмънт* отчита (официализира) ролята на голямата фирма в политиката, което води до „загуба на идеята за публична власт” (New Public Affairs Management = Governance without Government). Управлението (глобалното) ограничава обхвата на държавата. Държавата е разтоварена от отговорности за управлението пред своите граждани, а големите фирми поемат „корпоративна социална отговорност”. Променя се смисълът на понятието за пазарна конкуренция – акцентът се премества от процес на съревнование между множество фирми към потребителския резултат. Въвежда се дискурсът за производство на услуги, а не на материални блага. Гигантските фирми обезсмислят досегашната дихотомия „държава-пазар” за обяснение на отношенията между политика и икономика. Новият публичен мениджмънт легитимира властта на голямата корпорация и влиянието на тесен кръг богати частни лица върху политиката, която губи своето значение на общи дела (public affairs). За мен при такава „постдемократична политика” олигархичните решения на държавните институции вземат надмощие над демократичните.

Олигархизацията на политиката намира солидно обяснение през призмата на две **теории за неравенството** на световно известните икономисти – Джоузеф Стиглиц „Цената на неравенството” (2012) и „Голямото разделение” (2015) и Тома Пикети „Капиталът на XXI век” (2014).

Джоузеф Стиглиц въвежда в научно обръщение фразата за „единия процент”. Той не говори за олигархия, а за плутократия, с която обяснява „порочния кръг”, при който богатството поражда власт, а властта – още по-голямо богатство. Чрез неравенството се обосновава провала на икономическата и политическата система. Икономическата система работи за хората от върховия 1%, а в политическата система принципът „един човек – един глас” преминава в „един долар – един глас”. След кризата от 2008 г. държавата спасява заплашени от фалит банки (виновниците за кризата се оказват печеливши от нея). Вместо

„теория за просмукването” на богатство от върха към основата на социалната пирамида в ход влиза „теория за изсмукването” – богатите изсмукват доходи от средната класа и хората от така нар. социално дъно. Според Стиглиц, неравенството е резултат от държавна политика при „ерзац” (несъвършен) капитализъм. Хората от 1% забогатяват чрез извличане на рента и регресивни данъци. Трите групи „съвременни рентиери” са: а) финансисти и богати наследници, монополисти; б) топ-мениджъри на корпорации; в) високо платени адвокати. Те забогатяват, присвоявайки части от „икономическата баница” С помощта на държавата.

Тома Пикети обосновава днешната „спирала на неравенството” с идеи на Маркс, а не с „кривата на Кузнец”. Капитализмът на ХХІ век е патримониален, наследствен, неофеодален – подобно на капитализма през ХІХ век от времето на Маркс. Разгръщат се процеси на олигархична дивергенция вместо демократична конвергенция. „Славните 30 години” след Втората световна война са по-скоро изключение през последните векове като период на конвергенция и наличие на солидна средна класа. Проследявайки динамиката в разпределението на собственост и доходи в продължение на три века, Пикети заключава, че собствеността сама по себе си носи доход. А доходът има два компонента: а) от труд (заплати, хонорари, премии, бонуси, немонетарни форми) и б) от капитал (наеми, дивиденди, лихва, рента и др.). Рентите са доходи от капитал, а не от труд. Могъщи сили на олигархична дивергенция водят до увеличаване на неравенството (по формулата $r > g$). Проблемът за неравенството се изяснява чрез обвързване на икономическите знания с възможностите на другите социални науки (история, социология, политология и др.). В изследването на Пикети, базирано на солидни бази данни, се отделя специално внимание на „най-горната стотна в различни общества” (1%) и „света на горната хилядна” (0.1%). Начинът на измерване на неравенствата никога не е неутрален, поради което той няма особено доверие в научната достоверност на класациите на богатствата на Форбс, Креди Сюис, Мерил Линч, Алианц, предоставяйки свои данни за състоянието на 0.1% от хората на земята. В тази малка група е налице тенденция за превръщане на предприемачите в рентиери. Олигархичната дивергенция е „процес, при който държавите ще бъдат притежавани от собствените им милиардери”.

Критическите теории за неолиберална културна хегемония изясняват идеологическото измерение на олигархичната власт и нейното публично легитимиране чрез формиране на съответно обществено мнение. **Антонио Грамши** (1891-1937) формулира идеята за *културна хегемония*, за да обясни как идеите на господстващата класа (капиталистите) стават доминиращи за цялото общество. Хегемонията обозначава съчетание между господство и съгласие за подчинение (доброволно подчинение) и се свързва с „духовно и нравствено ръководство”. Културната хегемония на господстващата класа се реализира чрез „*идеологически апарати*” – семейство, образователни институции (публични и частни), политически институции (партии и др.), профсъюзи, апарати за масово

осведомяване (преса, радио), културни институти в сферата на литературата, изкуството, спорта и др. Тези апарати се считат за независими от държавата (като символ на принуда) и свързани с гражданското общество и пазара. Културната хегемония се реализира чрез повишена роля на интелигенцията в социалните процеси. Грамши разграничава „органична интелигенция”, обслужваща управляващата класа и „традиционна интелигенция”, която просвещава цялото общество.

Днешната културна хегемония на господстващата класа (на олигархичното малцинство като част от нея) се опира на идеологията на неолиберализма. **Пиер Бурдийо** (1930-2002) изяснява неолибералната хегемония върху масовото съзнание чрез проникване на „неолиберална докса” в различни „полета” (научно, литературно, журналистическо, политическо поле и др.) и повишена роля на интелектуалци (учени, журналисти, творци и др.) и съвременни идеологически апарати за оформяне на обществено мнение. С парите на богатите, според Бурдийо, се финансират експерти за формулиране и разпространение на неолиберални илюзии, митове, дискурси – за „чистия и съвършен пазар”, за глобализацията, която дискредитира ролята на държавата в интерес на могъщи малцинства и др. Неолибералните догми „обръщат всичко наопаки”. Те доминират в обществото, защото се разпространяват в достъпна за всички форма. Мнението на публиката се формира основно в медиите с помощта на евфемизми, конотации и асоциации за внушаване на неолиберално послание за освобождаване. В действителност, освободени от регулации са глобалните финансови пазари, наречени „Нов Левиатан”.

Дейвид Харви в „Кратка история на неолиберализма” (2005) проследява начина, по който неолиберализмът се превръща от икономическа теория в политическа програма за действие и идеология с доминираща роля в общественото съзнание. В центъра на внимание е поставен индивидът (свободният индивид), който постига своето благополучие при гарантирано право на частна собственост, свободен пазар и свободна търговия. Ролята на държавата (неолибералната) е да създаде тези структури. Неолибералната държава само на думи защитава индивидуалните свободи на всички граждани, а практически нейна основна грижа са интересите на едрия капитал.

Хората от мнозинството приемат доброволно несправедливото (олигархично) статукво, защото са обект на сериозни усилия за „конструиране на съгласие”. Реализацията на неолиберални политики (в интерес на малцинството) изисква преобладаващата част от населението да е съгласно с тях. Чрез „производство на съгласие” реалните проблеми на хората се маскират с помощта на културни предразсъдъци. Неолиберален обществен консенсус се конструира в три области: а) гражданското общество (медии, образователни и културни институти, граждански и бизнес асоциации), б) политическите партии (управляващи и опозиционни) и в) държавните институции.

Като критичен публичен интелектуалец **Ноам Чомски** разработва (заедно с Ед. Херман) пропаганден модел на доминиращата неолиберална идеология (Manufacturing Consent: Political Economy of the Mass Media, 1988). Чрез него се осъществява публична легитимация на властта на едрия капитал. Фабрикуването на съгласие в/чрез медиите става с помощта на няколко филтъра, през които преминават политическите новини преди да попаднат в медиите. В книгата си „Реквием за Американската мечта” (2017) Чомски формулира десет принципа на съсредоточаване на богатство и власт, а именно: Ограничи демокрацията; Оформи идеологията; Преструктурирай икономиката; Прехвърли товара върху бедните и средната класа; Атакувай солидарността между хората; Направлявай регулаторите; Нагласи изборните резултати; Използвай страха и силата на държавата и дръж папачта изкъсо; Изфабрикувай съгласие; Маргинализирай населението. Чрез тези принципи САЩ, доскоро смятаните за образцова демокрация, днес се определят като олигархия.

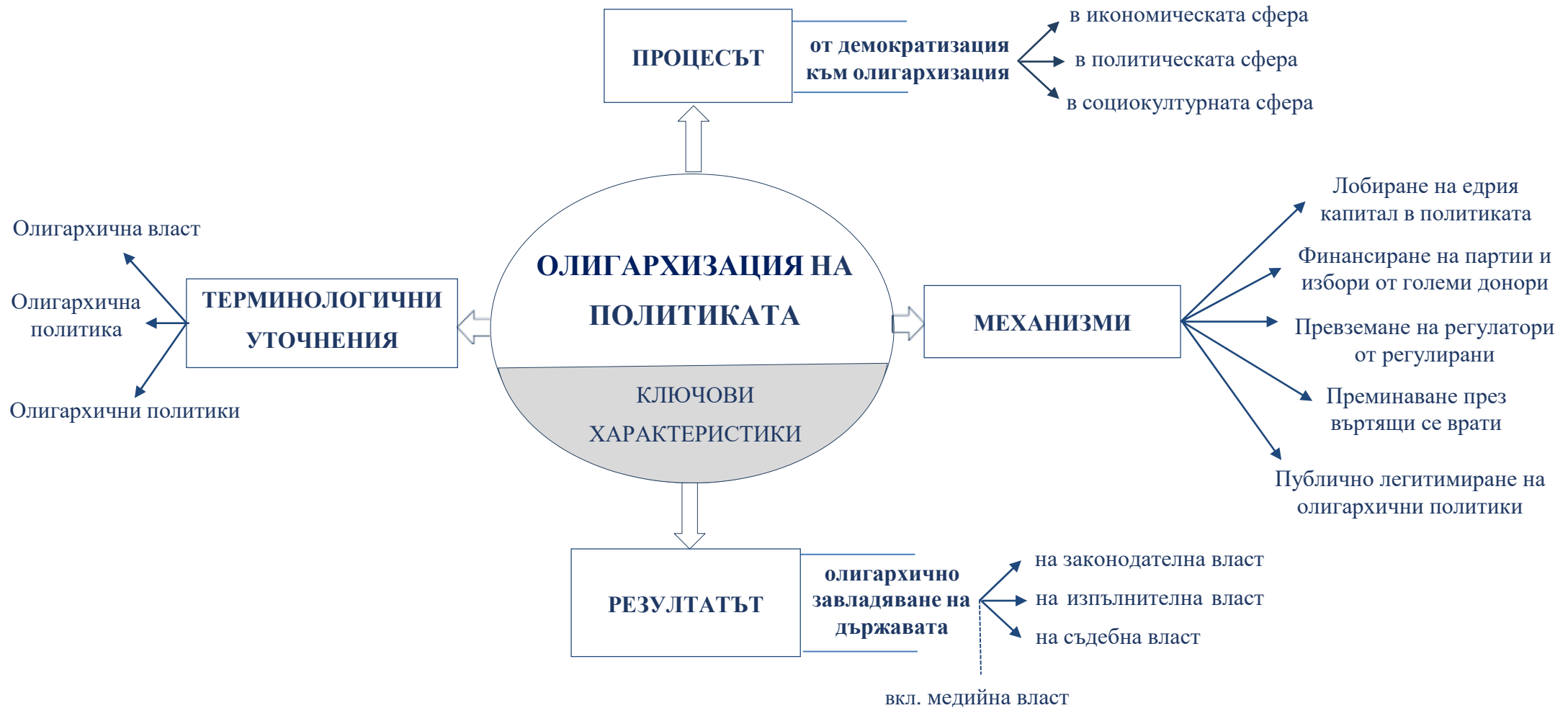
В третия параграф на втора глава е представен собствен **концептуален модел за олигархизация на политиката** в съвременните западни държави/демокрации в условия на неолиберален капитализъм, който се състои от три части: 1) Терминологични уточнения във връзка с основни и сродни понятия (олигархична власт, олигархична политика/политики и др.); 2) Особености на процеса на олигархизация в икономическата, политическата и социокултурната сфера; 3) Олигархично завладяване на държавата и нейните три власти (законодателна, изпълнителна и съдебна) като резултат от процеса на олигархизация на политиката. Моделът има и четвърта част, съдържаща механизми на олигархизация на политика, изяснени в трета глава.

Разработеният концептуален модел, на който предлагам **схематична визуализация**, се отнася до развитите западни демокрации (САЩ и страните от ЕС) в условия на неолиберален капитализъм – „богатите западни демокрации” (В. Щреек), „богатия глобален северозапад” (К. Крауч), държавите от световния капиталистически център (Уолърстийн). **Ключовите характеристики на изследвания проблем** (олигархизация на политиката) са поне няколко.

Първо, проблемът не е нов (в първа глава е обосновано твърдението, че олигархията съпътства капитализма в цялата негова история през последните повече от пет века). Новото при днешния неолиберален капитализъм (при американска световна хегемония) е безпрецедентното равнище на концентрация на богатство и власт в ръцете на ограничен кръг хора.

Второ, изследваният проблем има интердисциплинарен характер – различни обществени науки чрез своя инструментариум проникват в неговата същност (философия, социология, право, икономически и политически науки и т.н.). Отношението ми като цяло към олигархичната политика е силно критично, а не обективистично и ценностно-неутрално.

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ НА ОЛИГАРХИЗАЦИЯ НА ПОЛИТИКАТА
в развитите западни демокрации (САЩ и страните от ЕС) при неолиберален капитализъм



Трето, Времевите рамки, в които се разгръща процесът на олигархизация на политиката, обхващат периода от старта на рейгъномиката и тачаризма в края на XX в. до края на второто десетилетие на XXI в. в условия на дерегулиран глобален капитализъм. В предходните „три славни десетилетия“ след Втората световна война в западните държави е протичал процес на демократизация на политиката при държавно регулиран капитализъм.

Четвърто, в публичното управление на разглежданите държави е налице съчетание между олигархичен и демократичен компонент като тази комбинация (демократично-олигархична смес, Дж. Уинтърс) се представя формално (официално) за демокрация, но на практика е по-скоро олигархия. Новият публичен мениджмънт (Public Affairs Management, “Governance without Government”) обуславя надмошье на олигархични политики над демократичните. Различен е обхватът и степента на това надмошье в отделни държави или групи държави. Различни са формите, мащабите и последиците от олигархизацията в САЩ, в скандинавските страни, в така нар. „нови демокрации“ от Централна и Източна Европа и т.н. Повсеместно, обаче, олигархизираната политика в разглежданите неолиберални държави (Харви) е постдемократична (Крауч), постфактична (Щреек), технико-икономическа субполитика (У. Бек).

Изготвеният концептуален модел на олигархизация на политиката в развитите западни държави/демокрации има четири основни съставки: 1) терминологични уточнения; 2) олигархизация на политиката като процес; 3) резултатът от този процес и 4) механизмите (инструментите), чрез които се осъществява.

Терминологичните уточнения във връзка със съдържанието на основни и сродни понятия се отнасят първоначално до разбирането ми за власт, политика, видове власт, след което преминавам към олигархична власт, олигархична политика и олигархични политики.

След направените уточнения и разграничения относно връзката между власт, богатство и доходи извеждам работно определение за олигархична власт: **Олигархичната власт** е власт на голямото лично богатство (едър капитал, големи пари), власт на олигарсите, които трансформират своето богатство в политическа власт – концентрирана, материална, монополна, сенчеста, сложно структурирана в мрежи и йерархии. Тя се изяснява през призмата на „трите лица на властта“ (С. Лукс) и има три основни измерения: икономическо, политическо и идеологическо. Отделни части на определението са подплатени с примери (факти, цифри) в отговор на въпроси като: „Кои са олигарсите?“ (като отделни индивиди) и как те се разграничават от други категории хора: елити (политически и икономически), капиталисти (собственици) и мениджъри.

Олигархичната власт се съпровожда с олигархична политика/политики от страна на държавни и наддържавни институции. Изясняването на понятията за олигархична политика/политики става основно чрез позоваване на изследванията на Джефри Уинтърс (Winters, J. Oligarchy, 2011) и на Волшо и Кели (Kelly, N. and

Volscho, T., *The Politics of Oligarchy: Taxation, Financial Regulation, Power Resources, and the Super-Rich in the United States, 1918-2012*), както и на други автори като У. Домхоф, Т. Фергюсън, Хакер, Пиърсън и др.

Олигархичната политика (*Politics of Oligarchy*) се дефинира по Джефри Уинтърс като *политика в защита на богатството и доходите на свръхбогати и овластени персони*. Тази политика в защита на огромното като мащаби материално богатство се осъществява от държавата и нейните институции. Държавата е основен гарант (защитник) на правото на частна собственост на своите граждани, вкл. на частната собственост на ултрабогатите, която е под формата на богатство. Олигарсите полагат усилия не само да защитят придобитото богатство, но и да го увеличат. Оттук следва и пояснението на Уинтърс, че олигархичната политика е политика в защита на богатството и доходите (*Wealth and Income Defense*). Държавата предоставя монополна позиция на пазара на дадена голяма компания или банка чрез свои решения като в същото време тя може да премахне един монопол и на негово място да създаде друг. Във всички западни държави има антимонополно законодателство и агенции в защита на конкуренцията, но успоредно с това са налице монополи и политика в защита на богатството и доходите на ограничен кръг лица (олигарси).

Олигархичната политика е присъща на такава „олигархична система“ (за мен политико-икономическа), при която свръхбогатите се третират като политическа сила (*political force*), защото имат капацитета да използват част от натрупаните материални ресурси за „политическа защита на своите доходи и богатство“ (Волшо, Кели). Олигарсите използват богатство за защита на богатството (Уинтърс). Връзката между богатство и власт се отразява във въпроса „Кой има полза?“ (У. Домхоф), в ситуацията, при която „Победителят взема всичко“ (Хакер и Пиърсън), в инвестиционната теория за политиката (Т. Фергюсън) и др. Същността на олигархичната политика се съдържа в думите на Чарлз Райт Милс: „Фактите са пределно ясни: много богатите се възползват от едни съществуващи закони, нарушават или заобикалят други или сами създават и прилагат закони в своя полза“ (*The Power Elite*, 1956).

Олигархичната политика е насочена към облагодетелстване на малцина – като контрапункт на социално благополучие на мнозинството. Разграничението между частно богатство (концентрирано материално богатство при малцина) и обществено богатство (дисперсирано като доходи сред мнозинство) е съотносимо с разграничението между публично благо и социално благоденствие за повече хора (*social welfare*) и частни блага и корпоративно благосъстояние за малцина (*corporate welfare*).

Три са заплахите пред олигарсите (Волшо и Кели), които провокират политика в защита на тяхното богатство. Двете основни заплахи за натрупване на богатство са данъците и финансовите регулации, а третата заплаха (пред олигарсите) се крие в други властови ресурси (освен богатството), които могат да мобилизират леви партии и синдикати с цел инициране, формулиране и

прилагане на политики за демократична дисперсия на доходи и власт сред по-широки социални слоеве. Например, управляващи леви партии биха могли да въведат по-високи данъци за богатите, но те не го правят поради постигнат неолиберален консенсус с десницата. От двете основни заплахи за по-нататъшно натрупване на богатство и доходи в ръцете на ограничен кръг хора (данъчно облагане и финансови регулации) се извеждат **две основни групи олигархични политики** – политики за намаляване на данъците на богатите и политики на дерегулация на финансовите пазари. Тези политики водят до повишаване на социално-икономическото неравенство между малцина свръхбогати и мнозинство бедни и мизерстващи хора от социалното дъно, към които се прибавят и хората със стагниращи и несигурни доходи от така нар. „средна класа“, превръщаща се в „прекариат“.

Олигархичните политики (oligarchic policies) намират израз в две групи решения: решения за **намаляване на данъците** на богатите и решения за **дерегулация на финансовите пазари**. Тези политики предизвикват срив на представителното (демократично) управление. С решенията за намаляване на данъците на най-богатите днес се стига до абсурд – най-богатите дори не плащат никакви данъци! Списание Fortune през 2019 г. алармира, че компанията Amazon на най-богатия човек в света Джеф Безос, разполагаща с монопол в сферата на онлайн-търговията в света, през 2018 г. е достигнала пазарна капитализация от 1 трилион долара, но не плаща нито цент федерални данъци за дейността си в САЩ. Във връзка с политиките за дерегулация на финансовите пазари също е налице абсурдна ситуация. Държавата не само освобождава от регулации финансови гиганти, но когато големи банки направят рискови инвестиции, тя ги спасява от фалит с парите на данъкоплатците, защото били твърде големи, за да бъдат оставени да фалират. Такъв е случаят, напр., с Голдман Сакс и Ситигруп в САЩ, които са едновременно виновници и печеливши от финансовата криза през 2008 г.

Днешната неолиберална държава облага най-вече доходите от труд, а не от капитал. Докато предишната социална държава (през 30-те години след Втората световна война) е разпределяла чрез прогресивни данъци националното богатство с цел постигане на определено социално, а не корпоративно благосъстояние. Хората от най-богатият горен слой (класа) в развитите западни държави плащат най-ниски като процент данъци върху своето богатство и доходи и затова тяхната материална власт е по-голяма от властта на мнозинството. Следователно, олигархичният компонент в управлението има надмощие над демократичния.

Други олигархични политики са решенията на държавни институции за приватизация, за създаване на монополи в различни сектори на икономиката, за сключване на международни договори с корпоративни гиганти, договори за държавен заем от големи частни банки, за откриване на клонове на банки, търговски вериги и пр. на национална територия, договори за обществени поръчки, концесии с големи компании и др.

Олигархичните политики се маскират като публични политики (в смисъл демократични) на държавни и наддържавни структури чрез формиране на съответно обществено мнение, приемащо растящото неравенство.

Втората част на концептуалния модел акцентира върху **процеса** – процес на олигархизация в икономическата, политическата и социокултурната сфера. Трите сфери съответстват на трите подсистеми (икономическа, политическа и социокултурна) на обществената система. Обособените три таблици разкриват особености на придвижване от демократизация към олигархизация в икономическата сфера (Таблица 2); от демократизация към олигархизация в политическата сфера (Таблица 3) и от демократизация към олигархизация в социокултурната сфера (Таблица 4). В отделна таблица (Таблица 5) са изведени ключови думи, обясняващи придвижването от демократизация, постигната по време на трите десетилетия след Втората световна война към олигархизация през последните четири десетилетия в САЩ и страните от Европейския съюз.

Важна част от обяснението за различните последици, обхват и мащаби на процеса на олигархизация в отделните западни държави е отразено в изследване, посветено на проблемите за бедността и неравенството от 2016 г. Хората от така нар. 1% в европейските страни притежават процентен дял от националното богатство, както следва: в Австрия свръхбогатите притежават 24.0% от националното богатство; в Белгия – 12.6%; Дания – 25.0%; Финландия – 12.4%; Франция – 18.0%; Германия – 24.5%; Гърция – 14.3%; Люксембург – 22.4%; Холандия – 23.9%; Норвегия – 17.9%; Португалия – 21.3%; Великобритания – 17.5%; Словакия – 7.9%, Испания – 15.2%. За сравнение, в САЩ хората от 1% притежават 41.8% от богатството на страната (Zucman, G., 2016).

Таблиците по-долу отразяват в по-синтезиран вид особености на процеса от демократизация към олигархизация в икономическата, политическата и социокултурната сфера, които са преплетени помежду си, но в случая са разграничени с аналитична цел.

Таблица № 2

От демократизация към олигархизация в икономическата сфера

От демократизация	Към олигархизация
Демократичен капитализъм и „край на историята” (Ф. Фукуяма)	Неолиберален капитализъм и „бъдеще на историята” (Фукуяма)
Функционираща пазарна икономика, конкурентни и инклузивни пазари	Капитализъм като „анти-пазар” (Бродел) Монополи и пазарни провали
Икономически растеж чрез демократична конвергенция	Икономическа стагнация и олигархична дивергенция (Пикети)
Демократична дисперсия на доходи сред повече хора	Олигархична концентрация на богатство в ограничен кръг хора

От демократизация	Към олигархизация
Създаване на богатство чрез предприемачество (увеличаване на икономическата баница, Стиглиц). Меритократичен принцип	Извличане на богатство от рента и наследство (присвояване на парчета от баницата, Стиглиц). Плутономика (Чомски)
Социално благосъстояние. Дребен, среден, едър бизнес	Корпоративно благосъстояние. Корпоративни и финансови гиганти
Прогресивни данъци. Държавни регулации на пазара	Регресивни данъци. Дерегулация на финансовите пазари

Таблица № 3

От демократизация към олигархизация в политическата сфера

От демократизация	Към олигархизация
Преобладаващи демократични политики в управлението. Управление на народа, за народа и чрез народа (А. Линкълн)	Надмощие на олигархични политики в управлението. Управление на богатите, чрез богатите и за корпорациите (Джон Уайтхед). Управление на, чрез и за 1% (Стиглиц)
Мажоритарна електорална демокрация (Един човек – един глас) Повече равенство	Пазарна демокрация, доларокрация (Един долар – един глас) Ръст на неравенство
Плуралистична демокрация (полиархия) Мажоритарен плурализъм. Равнопоставен достъп до политическия процес.	Олигархия под маската на либерална демокрация. Асиметричен плурализъм. Привилегирован, специален достъп до политическия процес на малцина.
Представителна демокрация (силни партии и солидна средна класа) Християндемокрация, социалдемокрация, либерална демокрация	Корпоратокрация. Банкокрация. (могъщи лобита, олигархична супер-класа) Неолиберална демокрация (фактическа олигархия)
Елитарна демокрация. Управление на елити – икономически, политически, културни (аристократичен акцент)	Доминация на икономически елити (най-богатите капиталисти) в управлението (олигархичен акцент)
Делиберативна демокрация	Симулация на политически дебат чрез PR, имиджмейкинг и др.
Държавно (правителствено) управление	Нов публичен мениджмънт (Governance without Government)
Разделение на властите в правова държава. Върховенство на закона. Политическа стабилност в либерална и социална държава.	Олигархично завладяване на трите власти. Олигарси „над закона”. Политическа нестабилност в неолиберална държава.

От демократизация към олигархизация в социокултурната сфера

От демократизация	Към олигархизация
Идеологически апарати на държавата за упражняване на културна хегемония на капиталистическата класа (А. Грамши) Държавата се възприема като национална, а не като буржоазна.	Глобални идеологически апарати за неолиберална хегемония на Горна класа от най-богати капиталисти, влияещи върху апаратите на държавата. Митът за глобализацията, от която печелят всички.
Идеологически плурализъм – либерализъм, консерватизъм, социализъм. Морално-политически ценности (свобода, равенство, справедливост, солидарност)	Неолиберална индоктринация Неолиберални догми. Неолиберална интерпретация на морално-политическите ценности.
Ляво-дясно разграничение с акцент върху социално групови интереси.	Заличена разлика ляво/ дясно с фокус върху ценности (мултикултурализъм).
Модерна публична сфера (Ю. Хабермас) Гражданско общество като недържавна публична сфера от граждански асоциации. Традиционни и органични интелектуалци (А. Грамши).	Постмодерна публична сфера. Мрежово общество (М. Кастелс). Гражданско общество – продукт на социално инженерство. Критични публични интелектуалци и неолиберални експерти (think-tanks)
Демократична логика. Индивидуализъм и Солидарност. Гражданска активност и политическо участие (в общите дела). Граждани.	Пазарна логика. Свръхиндивидуализъм. Политическо отчуждение и гражданско невежество. Потребители.
Национализъм, патриотизъм.	Националпопулизъм с олигархичен привкус.
Мека власт и контрол върху мисленето в посока „богатство на народите” (А.Смит) Единство между личен и обществен просперитет при повече равенство	Неолиберално „промиване на мозъци” (Чомски) в посока индивидуална свобода. Всеки е отговорен за своя успех/провал в условия на крайно неравенство.

Ключовите думи за обяснение на придвижването от демократизация към олигархизация през последните четири десетилетия също са представени в таблица:

Таблица №5

ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ	ОЛИГАРХИЗАЦИЯ
Конвергенция	Дивергенция
Дисперсия	Концентрация
Конкуренция	Монопол
Меритокрация	Наследство
Предприемачество	Рентиерство
Равенство	Неравенство

Резултатът от процеса на олигархизация на политиката в САЩ и страните от ЕС се изразява в олигархично превземане на държавата и нейните три власти. Основното внимание се фокусира не просто върху превзетата, пленена държава (State Captured), който проблем се обвързва с корупция, управление в сянка, кронизъм, непотизъм, търговия с влияние и пр., подкопаващи либералната демокрация, а върху субекта, който превзема държавата – олигарсите. Става дума за **олигархично завладяване на държавата** (Oligarchic State Capture) и трите ѝ власти – законодателна, изпълнителна и съдебна (и техните производни).

Олигархичният плен на държавата е представен през призмата на три концепции за постдемократия (К. Крауч), субполитика (У. Бек) и постфактична политика (В. Щреек). Процесът на олигархизация все още не е завършен – в управлението все още е налице демократичен сегмент, въпреки че ключови олигархични политики имат надмощие над демократичните през първите две десетилетия на XXI в. Възможен е дори бъдещ демократичен обрат, поради което резултатът (олигархично завладяната държава) от изследвания процес може да се нарече условен.

Таблица № 6

Олигархичен плен на държавата през призмата на три авторски концепции

<i>Волфганг Щреек</i>	<i>Колин Крауч</i>	<i>Улрих Бек</i>
Постфактична политика при криза на демократичния капитализъм в следвоенната епоха	Постдемократия при неолиберална глобализация	Субполитика (технико-икономическа) в рисковото общество
<ul style="list-style-type: none"> • Суспендиране на парламентарната демокрация и институционализиране на олигархията и експертокрацията; • Дерегулацията на частните финансови пазари - аспект от приватизирани функции на държавата; • Приплъзване от едно към друго състояние – от данъчни към дългови държави, от правителства към банки. 	<ul style="list-style-type: none"> • Властови играчи в пост-демократичния свят са четири: държава, пазар, гражданско общество и големи корпорации; • Участието на голямата корпорация в политиката при неолиберална хегемония обозначава преход от държавно управление към нов публичен мениджмънт; • Гигантските фирми като властови играч след 2008 г. превземат както пазара, така и публичната политика. 	<ul style="list-style-type: none"> • Политическото се премества от официалните арени (парламент, правителство) към сивата зона на корпоративизма; • Подкопаване на държавата от частни групи по интереси с квазипубличен характер; корпоративно организирани групи за упражняване на власт; • Политическата система губи свои функции (работи с остатъчни функции).

Олигархичното превземане на държавата е опит за нейното приватизиране. То може да се представи като „приплъзване” от едно състояние към друго, от предимно демократична към преимуществено олигархична политика. „Разпадът на режима на демократичния капитализъм от следвоенната епоха” (Щреек) днес е довел до нов режим на неолиберален капитализъм, който е обвързан директно с

олигархичното превземане на държавата. Опитите за олигархичен плен на западните държави през последните четири десетилетия намират обяснение в рамките на политико-икономическата система. Процесът от демократизация към олигархизация на политиката в западните държави и техния олигархичен плен при днешния неолиберален капитализъм променя разбирането за „демократичен политически режим”, с което политическата наука е боравила до момента.

Олигархичното завладяване държавата и нейните три власти (законодателна, изпълнителна и съдебна) променя смисъла на политическия режим в САЩ и европейските държави като формално демократичен, но все по-олигархичен по своето съдържание. Един демократичен политически режим предполага разделение, а не концентрация на властта. Полиархията на Р. Дал, макар и несвършена, предполага обуздаване на олигархични тенденции чрез включване на множество групи за натиск в политическия процес. Това понятие за демокрация/полиархия (като политически режим) вече не е валидно при наличната концентрация на богатство и власт в ограничен кръг хора. Затова САЩ се определят като „гражданска олигархия” (Дж. Уинтърс), в която е налице демократично-олигархична сплав. Олигархичният компонент в тази сплав все повече нараства за сметка на демократичния. Демокрацията (либералната) става все по-формална (фасадна, дисфункционална), а олигархията – все по-реална.

Олигархичният плен на трите държавни власти се обяснява чрез разграничение между формално (юридическо) и функционално (политологическо) разделение на властта (Я. Стоилов) – с акцент върху функционалния аспект на държавната власт. Олигархичното завладяване на държавата се осъществява чрез приватизиране, обсебване, блокиране на конкретни функции на държавни органи – законодателни, изпълнителни и съдебни. Тези действия са подсилени с олигархично превзетите медии.

Някои изводи във връзка с олигархичното завладяване на държавата:

Първо. От загубилия своите критични функции парламент за сметка на демонстративните в променената публична сфера (Хабермас) е изведен изводът, че демонстративните функции на държавните институции са в полето на формалната демокрация, а на практика в тях действа „железният закон на олигархията”. Отделни функции (дейности) на законодателна, изпълнителна и съдебна власт до голяма степен са превзети (приватизирани, обсебени) от олигарси – локални, национални, регионални, глобални.

Второ. Титулярите на трите власти в държавата – парламенти, правителства (вкл. административни агенции) и съдилища – се третират като обект на покупко-продажба от притежатели на големите пари (специални интереси). Това води до суспендиране на парламентарната демокрация и постепенно институционализиране на олигархията (В. Щреек). Оставена без юридически и граждански контрол, властта на „неизбраната олигархия“ може да блокира политическата система. Олигархичният плен на държавата е заплаха за институционален блокаж.

Трето. В олигархично завладяната държава принципът за разделение на властите се обезсмисля поради обсебване (приватизиране) на функции на държавни органи по създаване, приложение и спазване на закона. Олигархичният плен на трите власти (вкл. властта на медиите) води до загуба на основното предназначение на държавата – да управлява публичните (общите) дела. Днешните „богати западни демокрации” си „купуват време”, отлагайки кризата на „демократичния капитализъм” и неговата финансиализация в прехода от данъчни към дългови държави (В. Щреек).

Четвърто. Олигарсите превземат неолибералната държава (не просто държавата), която само на думи защитава индивидуалните свободи (права) на всички граждани, а на практика обслужва интересите на едрия капитал и големите пари. Тук възниква въпросът: олигарсите ли превземат държавата или тя сама чрез своите институции (политици и администратори) се старае да ги обслужва? Отговорът на този въпрос не е еднозначен (не всички политици са олигарси), а освен това трябва да се отчете мястото на съответната държава в световната капиталистическа система.

Олигархизацията на политиката и опитите за олигархично завладяване на развитите западни държави при неолиберален капитализъм се осъществява чрез съответни механизми (инструменти), изяснени в трета глава на дисертацията. В заключение, олигархичната власт има три измерения – икономическо, политическо и идеологическо като основно е икономическото – то се трансформира в политическо и идеологическо. Олигарсите са част от класата на капиталистите (най-богатите капиталисти), част от икономическите елити (допълнени с корумпирани политици), които не просто влияят, а контролират политическия процес. Олигархизираната политика се разгръща в политико-икономическа система, където икономическата власт на ултрабогатите се трансформира в политическа власт и обратно. Налице е порочен цикъл в днешното публично управление, наричано демократично, но в действителност – все по-олигархично. Тази политико-икономическа симбиоза се допълва със съответни действия за постигане на доброволно подчинение от мнозинството.

Трета глава: МЕХАНИЗМИ НА ОЛИГАРХИЗАЦИЯ НА ПОЛИТИКАТА

Съдържанието на последната глава от дисертацията е с политико-приложен характер. На база теоретичните знания от предходната глава обособявам (без претенции за изчерпателност) няколко основни механизми (средства, начини, технологии и инструменти) за олигархизация на политиката в богатите западни държави, чрез които се правят опити за олигархичното им превземане. Идеята за открояване на подобни механизми вземам от „десетте принципа на съсредоточаване на богатство и власт” на Н. Чомски (2017) и механизмите на „преход от либерална към неолиберална демокрация като маска на глобална олигархизация” на В. Проданов (2017). Примерите са от САЩ, от ЕС като цяло и

отделни страни членки през последните десетилетия – особено след кризата от 2008 г.

Разгледаните механизми на олигархизация на политиката са следните: а) Лобирание на едрия капитал в политиката; б) финансиране на партии и избори от големи донори; в) превземане на регулатори от регулирани; г) преминаване през въртящи се врати; д) публично легитимиране на олигархични политики.

Всеки механизъм има своя тъмна, сенчеста страна, защото олигархичната политика е стелт-политика (stealth politics), обяснена в книгата на Б. Пейдж, Дж. Сийрайт и М. Лакомбе „Милиардерите и стелт политиката” (2018). Най-богатите милиардери в САЩ, вкл. Кох, Уолтън, Марс, Сорос, Бъфет и др., лансират политически дневен ред, насочен най-общо към приватизация и остеритет като чрез „големи пари” си купуват политическо влияние – косвено и в сянка, промотирайки благоприятни за тях, а не за обществото публични политики. Механизмите за олигархизация на политиката са невидими за публиката, сенчести, потайни, поради което мнозинството от гражданите не могат да се мобилизират за общи действия срещу олигарсите. С понятието „стелт политика” е обозначен „специфичен подход за влияние върху публичната политика” от страна на милиардерите – „интензивна политическа активност зад кулисите и редки публични изявления”. Когато те решат да вземат отношение по политически въпроси, то това е по повод социални каузи, които изглеждат либерални и прогресивни. „Стелт политиката” предпазва милиардерите от обществения гняв и улеснява изграждането на позитивния им публичен имидж като добродетелни и щедри филантропи. Поради скрития натиск на ултрабогатите върху държавните институции, приведените примери са оскъдни и засягат само фрапиращи случаи.

Лобирването на едрия капитал в политиката е основният и най-всеобхватен механизъм за олигархизация на политиката в развитите западни държави, защото включва в себе си разнообразни лобистки дейности, извършвани от специалисти срещу солидно възнаграждение като: а) поддържане на отношения с властите (Government, Parliamentary Relations); б) убеждаване (Political Persuasion); в) изготвяне на становища, позиции, експертни оценки (policy papers); г) създаване на коалиции и мрежи (Coalition Building, Networking); д) мониторинг; ж) косвен лобизъм в/чрез медиите за формиране на обществено мнение (Public Opinion Forming); е) масова мобилизация около социални каузи (Grassroots Advocacy); ж) организиране на събития (Event Management) и др. Професионалният лобизъм е американско изобретение, а днес лобистките фирми в Брюксел да са повече от тези във Вашингтон.

Когато говорим за *лобирание на едрия капитал* в политиката, имам предвид корпоративен и финансов капитал, между които в неолиберални условия няма съществена граница, защото големите компании, успоредно с производство и търговия, се занимават и с финансови операции. Предпочитам дискурса за „едър капитал”, а не за „едър бизнес” (Big Business) във връзка с лобирването, тъй като с

думата „бизнес“ целенасочено се замъглява разликата между малък, среден и голям бизнес. Като синоними на едрия капитал в обръщение навлизат фрази като „големи пари“ (Big Money) и „специални интереси“ (Special Interests). В случая става дума не са просто за бизнес интереси, а за интереси на най-богатите капиталисти от така нар. „горна класа.“ Това не са интереси на капиталисти и предприемачи изобщо, а на изключително богати частни лица (олигарси), които чрез лобизъм заставят институциите да работят в тяхна полза.

Лобистките влияния на едрия капитал върху политиката, разбираана като публична дейност в защита на обществения интерес, в голямата си част са нерегламентирани юридически и етически. Чрез тях се реализира олигархично завладяване на държавата. Лобира се за вземане на решения, които нанасят големи обществени вреди, редуцирайки обхвата на демократичните за сметка на олигархичните политики в управлението. Това лобиране залага на: а) т. нар. “сиви зони” (хибридни пространства) между публично и частно, национално и европейско, локално, национално, глобално; б) размита разлика между лобирани и лобиращи, които често си разменят местата, оплетени в различни мрежи.; в) „вратички в закона“, дейности „на ръба на закона“, „олигарси над закона“, легализирана корупция; г) медийни манипулации и пр.

Лобирането на едрия капитал като основен механизъм за олигархизация на политиката размива границите между публичната и частната сфера в полза на глобални капиталови формации: транснационални корпорации от сферата на производството и услугите, транснационални банки, големи компании от финансовия сектор, инвестиционни хеджфондове, суверенни фондове и др. Ето някои примери: JP Morgan Chase & Co, Merrill Lynch & Co Inc., Deutsche Bank AG, Bank of New York Mellon Corp., Goldman Sachs Group Inc., Morgan Stanley, Société Générale, Allianz SE, TIAA и др.

За обяснение на това лобиране се създават нови понятия, размиващи разликата между публично и частно и служещи за прикритие на олигархизацията на политиката. Вместо за обекти и субекти на лобиране, в обръщение навлиза понятието „агенти на лобиране“. Въвежда се понятието “заинтересовани страни” (stakeholders), които се делят на публични и частни организации. Ако в миналото се е говорило за държавна намеса в пазара, то днес става дума за взаимна намеса на публични и частни играчи в обществените дела в рамките на публичния мениджмънт (Public Affairs Management). Лобирането на едрия капитал обяснявам чрез разполагането му в рамките на петте модела на взаимодействие между публична и частна сфера (сектор), разграничени от Ринус ван Схенделен в книгата

„Макиавели в Брюксел“ (2002), а именно: а) взаимозависимост между двата сектора; б) публичен интервенционизъм, в) частен интервенционизъм; г) публично-частен антагонизъм; д) публично-частно партньорство.

Наетите срещу солидно възнаграждение от притежателите на едър капитал специалисти (консултанти, съветници, експерти) лобират особено ефективно в/чрез различни мрежи и медии в търсенето и намирането на достъп до

„правителствената кухня”, до информационни потоци, специализирано знание и информация. Като пример за привилегирован достъп до политическия процес са посочени дигиталните гиганти (Гугъл, Фейсбук, Амазон...) и съвременните корпоративни и финансови мастодонти, които лобират най-вече в мрежата/мрежите, а не толкова в кулоарите на парламента.

Представени са данни от книгата на Питър Филипс „Гигантите: глобалният властови елит” (2018), където за пръв път се идентифицира така нар. един процент от световното население в лицето на 17 транснационални инвестиционни банкови групи, които управляват основните финансови активи в света (BlackRock, JP Morgan Chase, Lockheed Martin, Northrop Grumma и др.). През 2017 г. тези финансови гиганти управляват повече от 41,1 трилиона \$, обединени в инвестиционна мрежа от взаимосвързани капитали, обхващаща целия свят. Това богатство се инвестира с цел печалба от страна на около 2 000 милиардери и 6 000 000 милионери в света. Те инвестират във всичко, което може да донесе печалба – от земеделски земи до предприятия, осигуряващи публични блага (електричество, водоснабдяване и пр.), вкл. и за водене на войни. 17-те финансови гиганти се управляват от 199 души – главни изпълнителни директори (CEOs). В олигархичната мрежа на 17-те гиганти са включени освен техни клиенти (големи компании и богати частни лица) и транснационални (международни) институции, като: Световна банка; Международен валутен фонд; Г-20; Г-7, Световна търговска организация, Световен икономически форум, Трилатерална комисия, Банка за международни разплащания, Групата на 30-те, Съвет по външни отношения, Международна валутна конференция, Атлантически съвет. Разгледано е лобирането на три организации за формулиране на политики (Съвет на 30-те, Трилатерална комисия и Атлантически съвет), които изготвят препоръчителни доклади (policy papers) за бъдещи политики (под формата на инструкции), които следва да се прилагат от Г-7, Г-20, МВФ, СТО и СБ, както и от отделни правителства.

Пряка е връзката между лобизма на едрия капитал и корупцията. Става дума за *корупция по високите етажи на държавната власт*, за престъпна симбиоза между действията на ключови политически и административни фигури и собственици и мениджъри на големи корпорации и банки. Тези корупционни действия (на държавно и наддържавно ниво) са обвързани с влияния на свръхбогати частни лица върху политиката (търговия с влияние, конфликт на интереси, непотизъм, кронизъм), които се осъществяват под маската на лобизъм – лобирание чрез корумпиране. Специално внимание е отделено на „*легализираната корупция*” – корупция в рамките на закона (Kaufmann, D. and P.C. Vicente. Legal Corruption, 2005) и феномена „олигарси над закона”. Разграничението между легална и нелегална корупция за мен е релевантно на разграничението между лобизъм на едрия капитал и лобизъм в защита на бизнес интереси (бизнес лобизъм). При бизнес лобизма корупцията е под формата на

подкуп, а при лобизма на едрият капитал – легализирана корупция под формата на завладяване на държавата.

Представени са европейският и американски модел на лобиране и тяхната юридическа регулация. По вина на представители на едрият капитал Европейският публичен регистър (EU Transparency Register) е доброволен, а не задължителен. А в САЩ паричната сума за корпоративното лобиране надвишава комбинирания бюджет на Конгреса. Лобизмът на едрият капитал в политиката в голяма степен подкопава върховенството на закона и разделението на властите в развитите западни държави, оказали се в олигархичен плен.

Финансирането на партии/избори от големи донори като механизъм на олигархизация на политиката засяга т. нар. „политически пари”. Техните притежатели (а не избирателите) в крайна сметка решават кой да стане депутат, партиен или национален лидер. С тези пари се купува политическа власт, в резултат на което държавните институции действат преимуществено в интерес ултрабогати индивиди. Електоралната демокрация се подменя с „неизбрана олигархия”. Финансирането на избори от големи донори предизвиква тревожни последици като: упадък на партиите и възход на лобитата; заличаване на разликата между ляво и дясно; поява на „олигархичен популизъм” в лицето на националпопулистка десница и др. Направеното разграничение между американски и европейски модел на финансиране на партии от големи донори обяснява по-широкия обхват на олигархични политики в САЩ в сравнение с държавите от Обединена Европа.

В САЩ финансирането на партийни кандидати в изборителни кампании се свързва с комитетите за политическо действие (PACs) и особено с „големите комитети” (Super-PACs), където участват големи донори. Финансират се такива кандидати и респ. партии, които след изборите се ангажират със съответни олигархични политики. Ключова роля за разгръщането на този механизъм на олигархизация има Решението на Върховния съд на САЩ по делото „Обединени граждани” (Citizens United) срещу Федералната изборителна комисия (2010), което премахва всякакви ограничения върху даренията за партии и кандидати от големи донори. Това решение позволява богатите да си купят изборите и води до ускорен разпад на политическата система (Н. Чомски). Приведени са данни от журналистическо разследване на Ню Йорк Таймс (10.10.2015) за даренията на 158 семейства в първата фаза на кандидат-президентската кампания. 64 от семействата (супер-донори) работят на Уолстрийт (Goldman Sachs, Еххон и др.), следвани от богати фамилии, занимаващите се с добив на шистов газ. Най-големите дарения са на семействата: Wilks (15 млн. \$), Mercers (11,3 млн.\$) и Neugebauer (10 млн. \$).

За разлика от САЩ, където се разчита изцяло на частни донори, при партийното финансиране в страните – членки на Европейския съюз, държавата е основен източник на финансови средства (субсидии). В Европа е разпространено убеждението, че единствено държавата може да ограничи в някаква степен

влиятието на големите пари в политиката, респ. обхвата на олигархичната политика, тъй като самата идея за публично финансиране пречатства възможността олигархични кръгове да си присвоят партиите (А. Тодоров). Въпреки това, и в Европа партиите се финансират освен с държавни субсидии и с пари на големи донори.

Макар политическите партии в Европа да стоят в основата на политическата система (за разлика групите за натиск в САЩ), през последните десетилетия европейските партии също изпадат в криза (размита разлика между ляво и дясно), изместени от лобита в една политика, която все повече се икономизира, инструментализира и прагматизира. Освободената идеологическа ниша се запълва с популизъм, а популистките партии и политици се радват на олигархична подкрепа. Изяснена е връзката между възхода на националпопулистки партии и олигархизираната политиката в европейски държави. Много политици-популисти (Б. Джонсън, Н. Фараж, М. Салвини, В. Орбан и др.) се подкрепят финансово от милиардери, защото тези „политически клоуни” разсейват публиката и насочват обществения гняв вместо към ултрабогатите към други виновници за кризата (Гардиън, 26.07.2019).

В европейските страни и на равнище ЕС има ясни правила за партийно финансиране, но големите донори лесно ги заобикалят, нарушавайки принципа за върховенство на правото. Големите дарения за партиите са предимно анонимни и сенчести, с което се подкопава демократичната и правова държава, която все повече изпада в олигархичен плен. Данните за тези дарения са оскъдни, защото голяма част от парите се намират в офшорни зони и информация за тях може да се получи единствено от журналистически разследвания и информационни течове като Досиета от Рая (Paradise Papers), Панамски досиета (Panama Papers) и др. Представена е обща картина на партийно финансиране в Австрия, Германия и отчасти в други европейски държави със специален акцент върху големите спонсори.

Превземането на регулатори от регулирани и преминаването през въртящи се врати като два механизма за олигархизация на политиката се подчиняват на общата логика на отношения между икономика и политика при днешния неолиберален капитализъм, където икономиката (икономическата власт на едрия капитал) доминира над политиката (политическата власт на институциите).

Превземането на регулаторни органи от регулирани корпорации и банки (capture of regulators by the regulated) има своя предистория през настоящия американски цикъл на олигархизация, когато САЩ е световен хегемон. След Втората световна война световният ред се диктува чрез „кейнсианска икономика” и международни финансови институции (МВФ, СБ, СТО). Тогава капиталът е регулиран, курсовете на валутите се изчисляват спрямо долара, който е свързан с цената на златото. През 1970-те г. контролът върху валутите е премахнат заедно със златния стандарт, с което се дава ход на валутни спекулации. Практиката за превземане на регулатори от регулирани стартира в САЩ в края на 1980-те г. с

преструктуриране на икономиката и увеличаване ролята на финансовите институции в нея. През 1999 г. при управлението на Клинтън е отменен законът „Глас-Стийгъл“, според който при криза само търговски банки могат да разчитат на държавна подкрепа. Оттогава до днес всички банки (вкл. инвестиционни) могат да бъдат „спасявани“ от правителството като голяма част от банковите операции не подлежат на държавни регулации (Н. Чомски, 2017).

Превземането на регулатори във финансовия сектор е ключово. Най-големите американски банки, които са едновременно транснационални, като: JPMorgan Chase, Bank of America, Wells Fargo и Citigroup (търговски банки) и Goldman Sachs и Morgan Stanley (инвестиционни банки), концентрират огромно финансово богатство, което поради слабите регулации от страна на Федералния резерв, се трансформира в политическа власт. Тези банки през 2007-2008 г. причиняват финансовата криза (в САЩ и в западния свят), след което биват „спасени“ с пари на данъкоплатците. Разгледани са два случая на спасяване (Ситигруп и Голдман Сакс) и начинът за осъществяване на регулаторен плен.

Освен „същинските регулатори“ от изпълнителната власт, хората от 1% и по-скоро от 0.1% в САЩ превземат ключови фигури в законодателната и съдебна власт. Дадени са примери от книгата „Плутократите“ (2012) на Кристия Фрийленд (известна журналистка в Financial Times и Economist). Нейните интервюта с учени, финансисти и държавници се придружават с анализ на конкретни факти и изследвания за плутократите, наречени „суперелит“. Така например, хората от 0.1% са предимно от сферата на финансите в лицето на главни изпълнителни директори (CEOs). Близко половината от членовете на Конгреса в САЩ (250 на брой) са милионери, за 10 от тях са наречени „плутократи“, защото разполагат с богатство повече от 100 млн. \$. Някои конгресмени след приключване на мандата съумяват да монетаризират своите плутократични мрежи и да станат мултимилionери .

Превземането на основния регулатор (Федералния резерв на САЩ) от страна на bankerите от Уолстрийт се изразява в липсата на регулации за тяхната дейност. Този регулаторен плен се осъществява и чрез така нар. „когнитивен плен на държавата“, постигнат чрез убеждаване на отговорните държавни служители, че интересите на bankerите и представите им за реалността са релевантни на предназначението му на регулатор, който действа в обществен интерес. Затова регулаторът решава, че големите банки трябва да бъдат спасени, защото са твърде големи, за да бъдат оставени да фалират и че тяхното спасяване е в обществен интерес. Заплатата на главния мениджър на банката J.P. Morgan е в съотношение 100:1 спрямо тази на шефа на Федералния резерв (Фрийленд).

Примерът от Великобритания за превземане на държавни регулатори след кризата от 2008 г. се отнася до правителствената инициатива „За по-добро регулиране“ (март, 2015), която дава безпрецедентен достъп на големи корпорации и банки до политическия процес. Регулаторният плен се извършва по три начина. Първо, регулираните разполагат свои представители в изпълнителни

агенции; второ, наемат лобисти, които подпомагат чиновниците при изготвяне на нормативни актове, свързани с изразходване на публични средства и трето, чрез създаване на специален контролен орган „Комисия за регулаторна политика“, доминирана от финансови интереси на Лондонското сити.

Британският пример е последван от Европейската комисия, която през май 2015 г. създава нов регулаторен орган и документ, озаглавен „По-добро регулиране за по-добри резултати – европейски дневен ред“. Заявената цел е преглед на съществуващи регулации за здравна безопасност на работното място, защита на птиците и качеството на храните, но умело подбраната реторика на комисарите не успява да скрие истината, че по-добрите регулации са всъщност дерегулации в полза на най-богатите. Европейски граждански организации изразяват тревога във връзка с редуцираното действие на основни регламенти в защита на работници, потребители и околна среда.

Скандални данни за завладяване на европейски регулатори от големи банки предоставя изследване на Обсерватория на Корпоративна Европа (Corporate Europe Observatory (CEO) през 2014 за финансовото лоби в ЕС. Към всеки евробюрократ в Комисията, работещ в сферата на финансите, са прикрепени по четирима консултанти, които му „помагат“ в изработването на политики, отнасящи се до финансовия сектор. Големите банки осигуряват тези консултанти. В публичен доклад на Обсерваторията през 2017 г. е отразено корпоративното завладяване на Европейската централна банка чрез лобисти-консултанти, представляващи интересите на финансовия сектор в т. нар. съвещателни групи (advisory groups).

Дадени са примери за превземане на регулатори от компании с монополно положение в отделни сектори на икономиката. Лошото приложение на антимонополно законодателство и дерегулацията на финансовите пазари задълбочава олигархизацията на политиката. Най-фрапиращият пример за монополисти са дигиталните гиганти в лицето на Google, Apple, Facebook, Amazon и Microsoft. Тези мастодонти не просто превземат, а контролират регулаторите, което означава, че дигиталните гиганти са по-силни от държавите.

Регулаторният плен е отразен в концепцията на Джейкъб Хакер и Пол Пиърсън „победителят взема всичко в политиката“ (2010). Победителите в икономиката (големите компании и банки) са победители и в политиката и това се осъществява чрез „организираните усилия на големия бизнес и консервативни идеолози по премахване на регулации и прогресивни данъчни политики“. Данъците на богатите повсеместно се намаляват за сметка на увеличени косвени данъци, събирани от мнозинството. В момента няма политическа агенция, която да отмени либерализацията (разбирай дерегулацията) на финансовите пазари, регулаторните институции са сринати (В. Щреек). А регулаторите са сринати, защото са превзети от регулираните.

Никога до момента богатството в Америка не е било толкова свръхконцентрирано в ръцете на малцина. Според проучване на Института за

политически изследвания във Вашингтон трима души – Бил Гейтс, основател на Microsoft, Джеф Безос (Amazon) и инвеститорът Уорън Бъфет – притежават толкова богатство, колкото това на 160 милиона по-бедни американци. Това е „триото нови барони-разбойници” (robber barons) през XXI в. За разлика от времето на президента Рузвелт, при чието управление монополите са разбити и е въведено стръмно (прогресивно) данъчно облагане на доходите, при президента Тръмп данъците за богатите са намалени, свръхпечалбите растат, а в правителството са назначени няколко милиардери. (Гардиан, 12.11. 2017).

Преминаването през „въртящи се врати” на политици (на ключови постове) и бизнесмени (едри капиталисти) като механизъм на олигархизация на политиката е представено и подкрепено с примери в изследването на Дейвид Бийтъм за „корпоративната и финансова власт на неизбраната олигархия” (2011). Изразът „въртящи се врати“ обозначава практика, при която, от една страна, министри, висши държавни служители и др. се придвижват на работа в частния сектор след като напуснат публичния офис – това е „**завъртане навън**”, а от друга страна – хора от корпоративния сектор се назначават на висши държавни постове – това е „**завъртане навътре**”.

Честа е практиката бивши министри да преминават на работа в частния сектор след напускане на правителствения офис (завъртане навън). Обикновено има изискване да се изчака две години при постъпване на работа в сектор, който е бил обект на регулация (в портфолиото) от страна съответния министър, но това обикновено не се спазва. Бившият министър е особено полезен на новия си работодател с информацията си за „правителствената кухня”. През 2008 г. 28 бивши министри в Обединеното кралство преминават на работа в частния сектор, а през 2011 броят им нараства на 31. Пример за подобно завъртане е Тони Блеър, който след напускане на премиерския пост започва работа в J.P.Morgan и Zurich Financial Services.

„Завъртането навътре” се случва под формата на „външни назначения” (outside appointments) в различни министерства. От частния сектор се назначават хора за министри, зам. министри или други висши държавни служители. Външните назначения се обосновават с нуждата от експертиза от частния сектор за вземане на компетентни правителствени решения. Големите компании са включени официално в политическия процес чрез новия публичен мениджмънт (К. Крауч). В създадените консултативни органи, комисии и др. се привличат като „външни лица” представители на едрия капитал, защото те разполагат с „най-добрата експертиза” и така олигархизацията на политиката се задълбочава. Преминаването през въртящи се врати се официализира чрез системата на публично-частно партньорство. Партньорството между правителствен и частен сектор приема различни форми, но отварянето на публичния сектор към частния (едър) бизнес е най-отчетливо при изпълнение на международни договори.

Примерът за „въртяща се врата” в САЩ се отнася за времето, когато през 1999 г. е премахнато различното отношение на държавата към търговските и

инвестиционни банки и рисковите банкови операции започват да се гарантират от правителството. Човекът, с чиито усилия се случва това, е Робърт Рубин – ключова фигура в администрацията на Клинтън, който след това става директор на Ситигруп, за да се възползва от новите правила. В следствие той „помага” на банката да придобие голяма застрахователна компания, прави много пари, след което Ситигруп отново рухва. Рубин се връща като главен съветник на президента Обама и благодарение на неговите „съвети” Ситигруп е спасена за втори път от правителството. (Н. Чомски)

Преминаването през въртящи се врати в Европейския съюз през последните години е особено скандално в два случая. Бившият председател на Европейската Комисия Жозе Мануел Барозо скоро след приключване на мандата става член на ръководството на могъщата банкова група Голдман Сакс, а бившият доскоро шеф на Европейската централна банка Марио Драги идва от същата тази финансова група като отговарящ за европейското ѝ портфолио.

Параграфът за **публично легитимиране на олигархичната политика/политики** изяснява идеологическото измерение на олигархичната власт и начините на конструиране на неолиберално съгласие и доброволно подчинение от мнозинството. Чрез различни похвати в рамките на този механизъм на олигархизация на политиката хората в развитите западни държави мислят, че живеят в условия на демокрация, а не на олигархия. Изложението е структурирано около три проблема: а) Идентифициране на днешните неолиберални идеологически апарати (А. Грамши) и респ. интелектуалци, които се занимават с представяне на интересите на олигархичното малцинство като интереси на всички граждани; б) Изясняване ролята на медиите (в т.ч. на големи медийни гиганти и медийни олигарси) за легитимиране на олигархичната политика по модела на пропагандата (Чомски и Хърман); в) Възникнали трудности в производството на неолиберален обществен консенсус около олигархичните политики след кризата от 2008 г. в западния свят.

Синтезиран отговор на въпроса защо гражданите избират и преизбират политици, чиито решения (олигархични политики) обслужват най-богатите, дава Дани Родриг (Гардиън, 10.09.2014). Едната причина е, че мнозинството не знае, че част от политическите решения са в подкрепа на богатите (медиите се грижат за това), а освен това в публичното пространство се акцентира върху политики, приемани от всички – политики на сигурност, икономически растеж и др. Гражданите не разбират, че резултатите от растежа отиват при хората от върховия 1% (Стиглиц). Втората причина е в стратегиите на политиците по време на избори за производство на обществено съгласие чрез пренасочване на общественото внимание от интереси (базови материални потребности) към ценности (политики на идентичност, сектанство и пр.).

Изместването на фокуса от интереси към ценности обвързвам с упражняване на „мека власт” с цел контрол върху мисленето на управляваните. Вакуумът от наличния срыв на политическо представителство (на социално-

групови интереси чрез леви и десни партии) се запълва с формиране на съответно обществено мнение. Представителното управление започва да се заменя с управление на общественото мнение. В публичната сфера се акцентира върху теми, които силно поляризират и разделят хората. Политиките на идентичност очертават граници около определена група (етническа, религиозна и пр.) и мнозинството се настройва срещу нея вместо към групата на свръхбогатите и овластените. Популистки апели насочват общественият гняв към различни малцинства вместо към олигархичното малцинство. Отклоняването на вниманието от интереси към ценности води до увеличаване на неравенството, фрагментиране на обществото и отчуждение от политиката.

Упражняването на културна хегемония върху масовото съзнание става чрез идеологически апарати (не само национално-държавни, но и глобални) и особена роля на органичните интелектуалци (А. Грамши). Легитимирането на олигархичната политика се осъществява чрез образователни, научни, културни институции и медии.

Даден е пример с „политическите инвестиции” на братята милиардери Чарлз и Дейвид Кох за оформяне мисленето на американците в консервативна посока. Те организират мрежа от мозъчни тръстове за влияние върху учебните програми на училища и университети, както и върху медийното съдържание с цел неоконсервативна културна доминация. Братята Кох създават консервативно движение (олигархична мрежа) заедно с други милиардери за разпространяване догмата за „свободния пазар” и насаждане омраза към регулациите. Разгледани са действията на групата за застъпничество „Американци за просперитет“ като част от партията-движение „Чаено парти“.

Други милиардери, отделящи солидни средства за публично легитимиране на олигархични политики чрез мека власт (soft power) са: Шелдън, Аделсън, Сорос, Блумбърк и др. Семейните фондации на Уолтър, Робърт Мънсър, Бил Гейтс, Джеф Безос и др. се занимават с филантропия, с което си създават благоприятен публичен имидж. Чрез дарения за застъпничество за граждански каузи те оформят съответен политически и идеологически дневен ред.

Неолибералната културна хегемония се осъществява от интелектуалци (учени и експерти), работещи срещу солидно възнаграждение в защита на интересите на олигархичното малцинство като част от класата на капиталистите. Публичното управление се представя като управление на експерти – прагматично, инструментално, без лява или дясна идеологическа насоченост (олигархия под формата на неолиберална експертотокрация). Такива са създателите на неолиберализма Фридрих фон Хайек, Лудвиг фон Мизес, Милтън Фридман, Карл Попър (Mont Pelerin Society).

Специално внимание е отделено на усилията на известни интелектуалци като Самюел Хънтингтън, Мишел Крозиер и др. за „обуздаване на демокрацията”, изготвили Доклада на Трилатералната комисия (Европа, Япония, Северна Америка), озаглавен „Криза на демокрацията“ през 1975 г. В него се съдържат

идеи за редуциране на прекомерната активизация на гражданите и мерки за „подобна индоктринация“ на младите хора в училища и университети чрез стимулиране на пасивност, апатия, деполитизация. Докладът предлага мерки за опитомяване на „излезлите от контрол медии“, които критикуват властта (Чомски, 2017). Официално заявена цел е „управляване на демокрацията“, което за мен има връзка с легитимиране на олигархията.

Легитимирането на олигархичните политики в масовото съзнание се извършва по „моделът на пропаганда“ в медиите, разработен от Н. Чомски и Ед. Хърман в книгата „Фабрикуване на съгласие“ (Manufacturing Consent) през 1988 г. Чрез доминиращия неолиберализъм се извършва „промиване мозъците на хората“ с помощта на няколко филтъра, през които преминава политическото съдържание в медиите преди да достигне до публиката: а) съобразяване с интересите на собствениците (големи медийни гиганти); б) отчитане интересите на рекламодатели и спонсори; в) източници на информация са „агенти на властта“ – правителства и финансирани от бизнеса мозъчни тръстове; г) натиск върху журналисти, оспорващи ползите от пазарната конкуренция (разбирай „свободния пазар“) и консумативния капитализъм. Моделът на пропагандата е приложен за обяснение на състоянието на пресата в Обединеното кралство.

Представени са техники за „производство на съгласие“, които да „опитомят обърканото стадо“ чрез пропаганда и връзки с обществеността от „специалисти по контрол на мисленето“ (Чомски). Хора като Джеф Безос, Бил Гейтс, М. Зукърбърт и др. инвестират големи пари в пропаганда – в специалисти, които да приемат техните интереси като свои, след което да убедят и останалите, че интересите им са общи.

Олигархичното завладяване на медиите в САЩ и европейските страни е изяснено в доклад за медийните олигарси на „Репортери без граници“ от 2016. Той разкрива новите „медийни императори“ – финансисти, телекомуникационни магнати, крупни индустриалци и дигитални гиганти, които си купуват медии, за да станат още по-богати. Идентифицирани са политици-собственици на медии (Силвио Берлускони и Серж Дако) и корпорациите от „Голямата шестлица“ в САЩ, контролиращи 90% от новините и развлеченията (Comcast, Walt Disney, News Corporation, Time Warner, Viacom и CBS). Разгледан е случаят с Рупърт Мърдок и „Нюз Корпорейшън“ и др.

Аргументирана е тезата за все по-трудното публично легитимиране на олигархичните политики след кризата от 2008 г. в развитите западни държави. Специалистите по убеждаване са затруднени поради безпрецедентния ръст на неравенство и невъзможност за позоваване на меритократичния принцип. Голямото богатство днес не е резултат от упорит труд, компетентност, талант и заслуги, а е от наследство и извличане на ренти. „Американската мечта“ вече не вдъхновява. С редуцирането на средната класа и оформящия се „прекариат“ в „западни демокрации“ в публичен оборот се лансират нови внушения – напр., че бедните са мързеливи, не желаят да работят, разчитат на държавни помощи и пр.

Движението „Окупирай Уолстрийт” (2011) въвежда в публичния дебат противопоставянето на 1% на останалите 99%.

Неолиберализмът е пуснал дълбоки корени в държавата и политическите партии в „западните демокрации”, но в конструираното по неолиберален образец гражданското общество се появяват пукнатини. Даден е пример с олигархамиллиардер Джордж Сорос и неговата мрежа от фондации „Отворено общество”. Изведени са причини за провала на неговата философия за отвореното и демократично общество в „новите демокрации” в Източна Европа след края на Студената война, на равнище Европейски съюз и в глобален мащаб. Приведени са тези на Франсис Фукуяма, обосноваващи все по-трудното легитимиране на олигархичната политика/политики. Направен е актуален прочит на неговите идеи, свързани с края/бъдещето на историята с препратки към олигархизацията на политиката.

Фрагментите от процеса на олигархизация на политиката в България след 1989 г. се отнасят до последните 30 години, известни като „преход към демокрация и пазарна икономика”, с който се обозначава социалната промяна от държавен социализъм (с обществена собственост върху средствата за производство, идеологически, политически монопол и планова икономика) към демократичен капитализъм. Последният се конкретизира в западна либерална демокрация (идеологически и партиен плурализъм, представително управление, разделени власти, конституционализъм, върховенство на закона, граждански права и свободи) и функционираща пазарна икономика.

Печалните резултати за мнозинството български граждани от изминалите три десетилетия показват, че вместо към демократичен капитализъм в България се извършва преход към неолиберален капитализъм. Приведени са идеи на български учени за така нар. „преход”. За В. Проданов това е преход към олигархичен, клептократски и периферен капитализъм и към демокрация, която не е либерална, а неолиберална – маска на олигархия. Преходът в България се определя като „неопатерналистичен”, свързан с феномена „капиталисти без капитализъм” (назначени капиталисти), а резултатът от този „политически капитализъм” не е либерална демокрация, а тенденция към „многopартиен авторитаризъм” (П-Е. Митев). Връзката между капитализъм и демокрация, която се случва успешно в западните страни след Втората световна война под формата на демократичен капитализъм, в България след 1989 г. не се осъществява – демократичната и пазарната логика не успяват да заработят в синхрон (А. Тодоров). Процесът на социална поляризация през последните десетилетия е придружен с оформяне на социална пирамида в три части: малоброен олигархичен връх, редуцирана средна класа и огромно като процент социално дъно, което води до де-демократизация и свръхконцентрация на власт. (М. Мирчев). Промените в България след 1989 г. се реализират по неолиберален модел, който не се „вгражда” в българското общество, а се „импортира” и „присажда” като безалтернативен под международен и финансов натиск (Кр. Петков).

Схващанията на тези авторитетни учени за българския преход са в унисон с разработения в дисертацията концептуален модел за олигархизация на политиката, организиран около три ключови думи: концентрация (на богатство и власт в новите капиталисти); дивергенция (ръст на неравенството) и монопол – икономически, политически и идеологически (вместо плурализъм и конкуренция). Капитализмът в България след 1989 г. не се съчетава с либерална демокрация, защото не предполага функционираща пазарна икономика и инклузивни пазари, които да дават шансове на повече играчи от средите на дребния и среден бизнес. Българската държава предоставя монополни права на едри капиталисти (олигарси) в различни сектори, поради което тя само на думи (в преамбюла на Конституцията) е социална, а в действителност е неолиберална държава (Д. Харви) и взема ключови решения в защита на богатството (Дж. Уинтърс). Следователно, политиката в България в годините на прехода не може да се нарече демократична – в смисъл представителна за интересите на големи социални групи, а е по-скоро олигархична. В публичното управление е налице олигархично-демократична смес (сплав) от демократични и олигархични политики, от формални демократични процедури и права на гражданите и реална олигархична власт и олигархична политика.

Принос към олигархичната проблематика в българското обществознание след 1989 г. имат трима български автори (философ, журналист и социолог), чиито идеи са отразени в дисертацията. Първият е *Митрю Янков* с единственото монографично изследване у нас по темата за олигархията „Демокрация или „демагогска олигархия” (2019). В него е разгледан прехода в България като преход към „компрадорско-олигархичен капитализъм” и „демагогско-олигархическа демокрация” чрез приложение на социално-класов марксистки критичен анализ. Разкрито е идеологическото моделиране на демокрацията (либерална, представителна) като „демагогска олигархия” по „формулата на Парето” за демокрацията като „демагогска плутокрация”. Понятието за „демагогска олигархия” обозначава „идеологическото маскиране на реалната власт на западния и постсоциалистическия източен финансов капитал като власт на гражданското мнозинство”. Представени са механизмите за това маскиране.

Другото изследване е на *Стефан Антонов* – журналист в изданията на „Икономедия”, финансирано от агенция Ройтерс със заглавие „The Age of the Oligarchs: How a group of political and economic magnates have taken control of Bulgaria” (2013). В него е предложена кратка снимка на събития в нашата страна за периода 2009-2013 и информация за олигархична намеса в различни сектори на българската икономика.

Третият автор с принос по олигархичната проблематика у нас е *Андрей Нончев* с неговите статии, посветени на завладяването на държавата в постсоциалистическите страни от Централна и Източна Европа. Макар да не пише конкретно за България, изводите му се отнасят за нашата страна като част от този регион. „Завладяната държава” е определена като „особена форма на държавно

управление” (различна както от демократичната, така и от тоталитарната държава) при упражнен „контрол от неофициални политико-икономически мрежи както върху демократичните институции на публична власт, така и върху формално свободната пазарна икономика с цел извличане на икономически ползи/ренти в частен интерес от членовете на тези мрежи”. Формите на завладяване варират от „голяма политическа корупция”, административна корупция до лобизъм, клиентелизъм и пр., а сферите на завладяване са законодателна, изпълнителна и съдебна власт (Нончев, 2017, 2018).

Определям публичното управление в България през последните 30 години като комбинация между олигархични и демократични политики. Фокусирам се върху олигархичния сегмент и по-точно върху фрагменти от процеса на олигархизация в икономическата, политическа и идеологическа сфера. Цялостното разглеждане на проблема е предмет на отделно изследване. В случая са отразени елементи на процеса на олигархизация на политиката и неговия резултат – олигархично завладяване на българската държава и нейните три власти (вкл. медийната), както и някои механизми на олигархизация, подкрепени с примери.

В началото привеждам данни за концентрирано богатство в България от три източника: Credit Suisse, Merrill Lynch и Forbes, отразени в български интернет сайтове. В края на 2015 г. 59 300 българи са сред 5-те % най-богати хора в света, а 237 000 – са сред 10-те % най-заможни жители на планетата. В случая не става дума за олигарси, а за забогатели, спечелили от прехода, заможни хора. В началото на 2017 година трите региона с най-голяма концентрация на милионери в света са: Латинска Америка, Близкият изток и Източна Европа. България се нарежда на четвърто място в класацията по брой на милионерите за Източна Европа (след Полша, Чехия и Словакия), но е на първо място по мултимилионери на глава от населението. Милиардерите в България са петима, а милионерите – 10 00. През 2010 г. българската версия на списание „Форбс” за пръв път обявя имената на най-богатите българи (21 на брой). Това са: Пламен и Атанас Бобокови, Васил Божков Цветелина Бориславова, Цветан Василев, Гриша Ганчев, Красимир Гергов, Братя Диневи, Огнян Донеv, Сашо Дончев, Иво Каменов, Марин Митев и Тихомир Митев, Богомил Манчев, Цеко Минев, Ивайло Мутафчиев, Младен Мутафчийски, Симеон Пешов, Петя Славова, Митко Събев. През 2012 и 2013 г. се правят вътрешни класации на „най-богатите и влиятелни българи” като списъкът се разширява до 50 човека. В разширения списък се включват освен бизнесмени и политици, но скоро след това на фона на голямото обедняване в страната тези класации са преустановени.

Политиката в България се олигархизира, защото държавните институции вземат решения преимуществено и по-скоро в защита на богати и влиятелни малцинства, отколкото в интерес на мнозинството от българските граждани. Приведени са официални статистически данни, удостоверяващи, че България е най-бедната и най-корумпираната страна – членка на ЕС. Тези данни доказват, че

установената през 1989 г. либерална демокрация не е представителна и делиберативна, не е електорална (в мажоритарен смисъл), не е дори елитарна. Тя е фасадна, формална, дисфункционална (в голяма степен), което означава, че не е либерална, а неолиберална и олигархизирана. Политическият режим в България е формално демократичен, но все по-олигархичен като съдържание.

Управлението у нас не е представително, защото партиите не изразяват конкретни социално групови интереси, а когато вземат властта защитават преимуществено интересите на богати малцинства. Заличената разлика между ляво и дясно поражда ръст от популизъм. Формалният политически и идеологически плурализъм води до симулация на представителство и рационален чрез политически PR, имиджмейкинг и пр. В обществото се чувства остър дефицит на политическо лидерство и политически морал, а в поведението на провъзгласилата се за елит политическа класа отсъства всякакъв аристократичен компонент за сметка на олигархичния. Провежданите избори не са придружени с мажоритарен плурализъм, а резултатите от тях се определят от партийни донори, а не толкова от гласоподавателите. Масови са разочарованията от политиката като общностни дела, която е заменена с нов публичен мениджмънт, осигуряващ благоденствие на ограничен кръг хора вместо повишаване благосъстоянието на мнозинството от българските граждани.

Преходът към политическа демокрация трябваше да се придружи с преход към пазарна икономика („края на историята” на Фукуяма), но след 30 години се оказва, че българската икономика не се обвързва с инклузивни конкурентни пазари и възможност за просперитет на повече играчи от средите на дребния и среден бизнес, а със създаване на монополи в различни сектори: в енергетика, в осигуряване на публични услуги на населението (водоснабдяване, електрическа енергия, топлофикация), сметосъбиране, туризъм, комуникации и инфраструктура. Олигархизацията в икономическата сфера се осъществява чрез монополни позиции, които българската държава предоставя на домашни и външни олигарси, чрез регресивна данъчна политика, финансова дерегулация, олигархична дивергенция, предизвикваща икономическа стагнация и пазарни провали.

Процесът на олигархизация в политическата и социокултурна сфера в България се разгърна чрез постигане на неолиберален консенсус в три области: държавни институции, политически партии и гражданско общество (Д. Харви), подкрепящи системата на неолиберален капитализъм. Под булото на това неолиберално съгласие се извърши криминалната приватизация на държавната собственост от времето на държавния социализъм, придружена с опити за приватизация на политиката в интерес на новите български капиталисти (олигарси). Те стават такива не благодарение на пазарна конкуренция, а с помощта на партии и правителства, които са на власт в годините. „Железният закон на олигархията“ на Р. Михелс у нас е в пълен ход и се отнася не само до

партии, а до различни организации, вкл. държавата. Дадени са примери в потвърждение на този извод.

Гражданското общество в България се конструира по неолиберален образец около проектно-ориентирани, а не застъпнически (породени „от долу“) неправителствени организации. Частни аналитични центрове (think-tanks), НПО и фондации „фабрикуват демокрацията“ (Democracy Building) в България около неолиберални (вкл. евроатлантически) ценности. Те се определят като неправителствени и нестопански, но в същност са създадени от правителства на други държави и могъщи корпорации. Синдикални и работодателски организации в началото на прехода правят опити за постигане на класов компромис между труда и капитала, но в последствие изпадат в криза при упадък на средната класа, увеличаващия се прекарият и социално дъно. Малко са автентичните граждански организации като средища на социална солидарност. Действията на неолиберални идеологически апарати водят до разпад на общности, до атомизация и индивидуализация под лозунгите за „демократично гражданско общество“.

Ключовите олигархични политики в защита на богатството от страна на държавните институции засягат финансовия сектор. С придвижването на България от данъчна към дългова държава (В. Щреек), данъчните политики у нас са в полза на най-богатите (10 % „плюсък данък“). Последните дори не плащат данъци, регистрирайки фирмите си в офшорни зони. Периодично се вземат решения за държавни заеми от големи частни банки, а през 2019 г., напр., финансовото министерство опростява несъбираеми дългове на стойност милиарди левове за предходен период от десет години. В България са настанени и действат множество чужди търговски банки и само една е българска (в смисъл държавна) – Българска банка за развитие. Не е случайно, че бившият главен изпълнителен директор Стоян Мавродиев преди да оглави ББР е шеф на Комисията за финансов надзор и като такъв предприема съответни действия в периода на банкова криза през 2013 г. във връзка с Първа инвестиционна банка и фалита на Корпоративна търговска банка. Сред основните акционери на банките с български частен капитал са: Цветелина Бориславова (БАКБ), Петя Славова (Инвестбанк), Цеко Минев и Ивайло Мутафчиев (ПИБ), Иво Каменов (ЦКБ) и др. От Препоръката на Съвета на ЕС относно конвергентната програма на България за 2019 г. (5.6.2019 г. СОМ (2019) 502) са изведени проблеми, свързани с олигархична дивергенция в страната – проблеми за събиране на данъци и акцизи, незаконна търговия с горива, голям дял сива икономика, пране на пари, липса на окончателни решения по дела за корупция и организирана престъпност повисоките етажи на властта, високо равнище на неравенство в доходите, риск от бедност и социално изключване...

Други олигархични политики в защита на богатството и доходите на малък кръг хора в България са решенията в национален или общински мащаб по търгове за обществени поръчки и концесии, които се печелят от големи компании и особено богати частни лица. Даден е пример с наличието на картел във връзка с

обществени поръчки в строителния сектор в лицето на печеливши консорциуми като „Трейс Груп”, „СК-13”, „Главболгарстрой” и „Пътстрой-92” и др. Зад фирмите, участващи в тези консорциуми, стоят иманата на Делян Пеевски, Валентин Златев, Цоло Вутов и др.

Във връзка с *концесиите* са разгледани двата закона: Закон за публично частно партньорство (2013) и Закон за концесиите (2018), както и причините за отмяна на първия и инкорпорирането му във втория. От новия Закон за концесиите са изведени текстове, пряко свързани с новия публичен мениджмънт и с привилегированата позиция на големи компании (български и чуждестранни) в управлението, които тласкат държавата към олигархични политики. Този закон предоставя възможности на големи компании за легализирана корупция и олигархично завладяване на държавни институции. Даден е пример с концесията на подземни богатства в Челопеч, предоставена на „Дънди Прешъс Металс Челопеч“ ЕАД.

Лобирането на едрия капитал в българската политика довежда до нейната олигархизация, до криза на партиите и разцвет на лобитата. Дискурсът за лобизма, стартирал в България в началото на ХХІ век, служи за маскиране на различни олигархични политики. В публичното пространство усилено се говори за лобистки интереси, лобистки закони, подозрения в лобизъм и пр., но не и за лобизъм на големите пари. Не се прави разлика между лобирането на дребен, среден и едър бизнес (едър капитал). Обяснени са причините за превръщането на лобизма у нас в синоним на корупция, а предлаганите законопроекти за регулиране на лобистката дейност – в маска за борба с корупцията. В България не се разграничава регламентиран от нерегламентиран лобизъм, нелегална от легална корупция. Различни правилници за поведение, етични кодекси и публични регистри не осигуряват етично регулиране на лобистки дейности, а корупцията в България се развихря неимоверно. След като дискурсът за корупцията става банален, на дневен ред идва темата за „завладяване на държавата“. Вместо за разграбване на национално богатство в България започва да се говори за завладяване на държавата. Разгледан е докладът на ЦИД (2016) „Завладяване на държавата” и е обяснено защо в него се говори за завладяна, а не за олигархично завладяна държава.

В голямата си част българските олигарси са извън светлината на прожекторите като малцина се изкушават за заемане на публични длъжности. Техните действия са невидими за публиката, сенчести и потайни (*stealth politics*). В повечето случаи тези свръхбогати частни лица разчитат на индиректна намеса в управлението чрез свои подставени лица – анонимни чиновници и консултанти. Много от българските мултимилionери са креатури на външни олигарси, международни мрежи от корпорации, банки, чужди правителства и пр. В същото време, олигархичните политики в България са публични, полусенчести и сенчести. Публични са спечелените търгове за обществени поръчки и концесии (в областта на златодобива, американските ТЕЦ-ове и др.), които могат да се

квалифицират като „узаконен грабеж на национално богатство.” Сенчести и полусенчести са политиките, допускащи наличие на „сива“ (неплащаща данъци) и „черна“ (престъпна) икономика, кронизъм, непотизъм, патронаж, търговия с влияние, клиентелизъм и други техники на нерегламентиран лобизъм. Тези политики водят до пазарна концентрация и деформации на социалната и правова държава (Кр. Петков).

Представен е резултатът от процеса на олигархизация в България – *олигархичното завладяване на трите власти*. Най-атрактивни за превземане са институциите на изпълнителната власт. Даден е пример с двете агенции от началото на прехода – Агенция за приватизация и Агенция за следприватизационен контрол, които в последствие се обединяват в една. Това е продиктувано от negliжиран контрол върху действията на спечелилите от приватизацията едри капиталисти. Превземат се и други държавни регулатори (Комисии за защита на конкуренцията, за финансов контрол, за обществени поръчки и др.) от големи компании и особено богати частни лица. Въпреки упадъка на парламентаризма у нас, за хората от „олигархичната супер-класа” парламентът е важен, защото България е парламентарна република. В него се приемат закони в техен интерес, вкл. регресивни данъчни закони и закони за орязване на социалните разходи. Свръхбогати капиталисти-олигарси (български и чужди) се възползват от „отстъплението на закона пред договора” (Цв. Тодоров) в реализацията на международни договори за строеж на нефтопроводи, газопроводи, АЕЦ, извличайки огромни печалби. Олигархичното завладяване на съдебната власт в България се обвързва най-вече с корупцията (легална и нелегална), която е системен проблем за българската неолиберална държава. Корумпирането на длъжностни лица (избрани и назначени) от едри бизнесмени става обичайна практика, а осъдителни присъди за корупция и организирана престъпност по високите етажи на властта почти липсват, за което свидетелстват ежегодните доклади по механизма за сътрудничество и проверка на Европейската Комисия, въведен в България от 2007 г. Дадени са примери за корупция в рамките на закона, произтичащи от олигархичен плен. Зависимостта на държавни институции от големи частни доставчици на публични услуги води до „изпразване на държавата от съдържание” (Ал. Маринов). Олигархично превземане на трите власти имат общо с това „олекване” на българската държава, която колаборира с големи компании и банки в рамките на новия публичен мениджмънт.

Пропастта между малцината свръхбогати и мнозинството бедни хора в България се увеличава непрекъснато, а дискурсът за олигархия и дори мафия се разгръща все по-интензивно в публичното пространство. Олигархизираното управление се легитимира все по-трудно като „добро управление”, поради което на помощ идва демагогията, за да прикрие „вътрешно видова олигархична кланова борба” между различни „олигархични клики”. Политическа система у нас се трансформира в „олигархично-клиентелистка мрежа”, базирана вместо на

представителство и заслуги (меритокрация) – на корупция, клиентелизъм, непотизъм (Иво Христов).

Публичното легитимиране на олигархичните политики в България се изразява в полагането на специални усилия за убеждаване на хората, че живеят в условия на демокрация, а не на олигархия. Представени са три начина на легитимиране на олигархичната политика, придружени с примери: а) постигане на неолиберален консенсус в държава, партии и гражданското общество; б) пренасочване на общественото внимание от интереси към ценности; в) олигархично завладяване на българските медии по модела на неолибералната пропаганда.

Разгледаните фрагменти от олигархизацията на политиката в България след 1989 г. повдигат частично завесата за порочното срастване между властта на големите пари с властта на политическите институции. Тази политико-икономическа симбиоза се допълва с целенасочени усилия за неолиберално „промиване на мозъци” и упражняване на „мека власт” върху масовото съзнание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕТО има за цел да представи основни изводи от дисертационното изследване и да предложи идеи за бъдещи дискусии по проблема за олигархизация на политиката в посока как ще се развива този процес в развитите западни държави през първата половина на XXI в.

Днешното публично управление в САЩ и страните от Европейския съюз е далеч от идеала за „добро управление” в интерес на мнозинството от гражданите. Ключови политики на държавните институции в условия на неолиберален капитализъм са олигархични – в защита на богатството и доходите на ултрабогати персони (олигарси). Разбира се, има и демократични политики, но те не са определящи за политико-икономическия режим – режим на концентрация на богатство и власт в ръцете на една олигархична супер-класа от най-богати капиталисти. Тези хора и големите компании и банки, които стоят зад тях, използват държавата като „частна дойна крава” (К. Крауч). Либералната демокрация е в колапс под ударите на неолибералния капитализъм. „Краят на историята” (Фукуяма) се отлага с упадъка на средната класа, оформящия се прекариат и разширяващо се социално дъно. Днес вече не говорим за полиархия (Р. Дал), а за постдемократична (Крауч), постфактична (В. Щреек) и технико-икономическа субполитика (У. Бек).

Съвременната политика в САЩ и страните – членки на ЕС, от края на XX и началото на XXI в. се олигархизира. Вместо демократизация на политиката при държавно-регулиран капитализъм, характерен за „трите славни десетилетия” след Втората световна война, през последните четири десетилетия в западните държави се разгръща процес на олигархизация на политиката при безконтролен глобален капитализъм. Публичното управление в тези държави съдържа два компонента (олигархичен и демократичен), които оформят различни смеси във всяка конкретна страна. Различни са спецификата и обхватът на олигархични в

сравнение с демократични политики в отделните западни държави или групи от държави, както и степента на олигархизация и последиците от нея за населението, за мнозинството от граждани в съответните национални държави. Повсеместно, обаче, е налице демократично-олигархична сплав (Уинтърс), която формално и официално се представя за демокрация, но като съдържание е по-скоро олигархия. Тази сплав (смес от демократични и олигархични политики) обозначава политико-икономически режим на концентрация на богатство и власт в ръцете на ограничен кръг лица (олигарси).

Олигархичната концентрация на богатство и власт в ръцете на малка група хора е изяснена в рамките на политическата и икономическата система – едновременно. Така се обясняват тревожните симптоми на икономизация на политиката и опитите за нейната приватизация от страна на едрия частен капитал. Новият публичен мениджмънт, редуцирал ролята на държавното (правителствено) управление под натиска на корпоративни и финансови гиганти, води до „загуба на идеята за публична власт” (К. Крауч). Олигархичната политика като политика в защита на богатството (като собственост и доходи) на свръхбогати и овластени лица, олигарси (Дж. Уинтърс) се осъществява от държавни (и наддържавни) институции чрез съответни техни решения, които в голямата си част не са публични.

Подлагам на критика дискурса за публични политики на държавата, който предпоставя, че всички те са в интерес на мнозинството, защото той прикрива (маскира) наличието на олигархични политики. Постарах се да открия и анализирам конкретни олигархични политики (закони и подзаконови актове), предприети от държавни институции като например: решения за намаляване на данъците за притежателите на едър капитал (регресивна данъчна система), за орязване на социалните разходи, за дерегулация на финансовите пазари, решения за приватизация, за създаване на монополи в различни сектори на икономиката, възлагане на обществени поръчки и концесии на големи компании и т.н. Вземането на подобни решения (олигархични политики) от държавните институции задълбочава и разширява обхвата на процеса на олигархизация на политиката със свои специфични проявления в икономическата, политическа и социокултурна сфера в САЩ и страните от ЕС. Резултатът от тази олигархизация са опитите (практиките) за олигархично завладяване на държавата и нейните три власти (законодателна, изпълнителна и съдебна), вкл. медийната власт. Този олигархичен плен е пряко свързан с корупцията – най-вече легализираната, корпоративна корупция – като системен проблем на днешния капитализъм, изпаднал в системна криза. В криза е както досегашната глобализация/американизация, така и либерално-демократичното управление в развитите западни държави, където все по-често се поставят под въпрос принципите за върховенство на закона, разделение на властите, представително управление и права на гражданите. Разкрити са основни механизми, чрез които се реализира олигархизацията на политиката: финансиране на партиите от големи

донори, лобирание на едрия капитал в политиката, завладяване на регулаторите от регулираните, преминаване през „въртящи се врати” и умело налагане на неолиберална хегемония за легитимиране на олигархични политики.

Олигархизацията на политиката в съвременните западни държави след 2008 г. е процес, довел до драстично увеличаване на неравенството и съсредоточаване на огромно богатство и власт в ръцете ограничен кръг хора. Тревожни са мащабите на олигархично завладяване на трите държавни власти особено през 2020 г. с избухване на световната пандемична здравна криза. Не се вижда краят на престъпната симбиоза (срастване) между властта на големите пари и властта на политическите институции. Засега не се очертават изгледи за излизане от порочния олигархичен цикъл, за измъкване от „желязната хватка на олигархията” (Аджемоглу, Робинсън). Едрият бизнес и големите пари продължават да упражняват доминиращо влияние в политическите и икономически системи на западните страни – офшорните зони не се закриват, финансовите дерегулации и монополите продължават да съществуват и т.н.

Олигархизацията на политиката при днешния неолиберален капитализъм се задълбочава като тенденция през първата половина на XXI век. След колабирането на западната либерална демокрация посоката на движение е от демократизация към олигархизация. Въведеното през 1997 г. от Ф. Закария понятие за „нелиберална демокрация” във връзка с авторитарни режими в незападния свят днес може да се приложи за описание на определени авторитарни тенденции в някои западни държави. „Нелибералната демокрация” е режим, при който редовно се провеждат избори, но не се съблюдава върховенството на закона и други конституционни принципи като разделение на властите, плурализъм и пр. Опитите за олигархично завладяване на западните държави през последните десетилетия са реална заплаха за реализация на принципите за върховенство на закона, разделение на властите и др.

Новият публичен мениджмънт се обвързва с режим на концентрация на богатство и власт в ръцете на ограничен кръг хора, което прави демокрацията (либералната) формална и дисфункционална, а олигархията – все по-реална. Олигархичната свръхконцентрация и нарастващо неравенство (социална поляризация) в САЩ и европейските държави (особено в някои от тях) поставя управляващите пред авторитарни изкушения, а управлението – пред различни форми на авторитаризъм. По-отчетливи авторитарни тенденции се забелязват напоследък в така нар. „нови демокрации” (новите страни – членки на ЕС, от Централна и Източна Европа), но те са извън предмета на дисертационното изследване. Основният фокус в него е върху олигархизацията на политиката, върху олигархично-демократичната смес в управлението, която се разгръща днес и в обозримо бъдеще в западния свят.

Действията на олигархичната класа от най-богати капиталисти, насочени към олигархично завладяване на държавата, застрашават сериозно публичния интерес, интересите на мнозинството. Разглеждам политиката като общностни

дела, като сфера на съвместния живот на хората – граждани в една национална държава. Това разбиране за политика отразява непрекъснат стремеж към демокрация – към повече равенство, свобода и справедливост. Всички ние като граждани не сме се отказали и няма да се откажем от демокрацията като идеал. Затова ще опитам да предложа идеи, евентуални пътища и възможности за антиолигархична съпротива.

Основният шанс за редуциране на олигархичната концентрация на богатство и власт и преминаване към определена демократична дисперсия на доходи и форми на гражданско/политическо участие в публичните дела откривам в залеза на неолиберализма като доминираща идеология. Допускам, че идеологическото измерение на олигархичната власт ще преживее трансформация през третото десетилетие на XXI век в посока упадък на неолиберализма и глобализма при залязваща американска световна хегемония. В дисертацията са приведени аргументи за все по-трудната публична легитимация на олигархичните политики като демократични. Неолибералните догми (илюзии) за индивидуална свобода, свободен пазар и свободна търговия изчерпват своя убеждаващ потенциал. Митът за глобализацията, от която печелят всички, вече не работи, но най-обнадеждаващ е развенчаният мит за „свободния пазар”, чиято основна пречка е държавата. След кризата от 2008 г. правителствата спасиха от фалит големи корпорации и банки, а с избухването на кризата около COVID-19 в началото на 2020 г. се оказа, че гражданите на „богатите западни държави” разчитат основно на държавата за справяне с пандемията, а не на „свободния” пазар, където вместо конкуренция на дребни и средни фирми има монополи и олигополи. Идеологическият монопол на неолиберализма се разклаща. Мястото на пазарния фундаментализъм, свръх-индивидуализъм, стремеж към максимални печалби пр. започва да се заема с нови нагласи за коопериране, съучастие, съпричастие и солидарност, с което става възможна реабилитация на политиката като сфера на общностни дела.

Осъзнавам, че антиолигархични колективни действия в съвременния свят (като световна капиталистическа система) са изключително трудно начинание при подчинението на политиката (държавата) на едрия частен капитал. Въпреки това очаквам известно съживяване на „кљомналия демократичен идеал” (У. Браун), защото капитализмът (неолибералният) трябва да се променя, за да оцелее в своя нова версия. Дали ще го наричаме „дигитален капитализъм”, „Капитализъм 4.0”, „посткапитализъм” или по друг начин, между него и демокрацията, която също ще бъде в нова форма, следва да се установи някакъв синхрон, нов баланс между пазарна и демократична логика в условия на „четвъртата индустриална революция”. Последната е свързана с дигитализация, автоматизация и нови технологии като дигитални платформи, изкуствен интелект, работи, блокчейн, големи данни и други интернет-дейности. От бъдещето на капитализма (посткапитализма) през първата половина на XXI век, както и от темповете на оформяне на нов световен ред в зараждащия се многополюсен свят ще зависи съотношението между олигархични и

демократични политики в разглежданите държави или групи от държави.

Днешният неолиберален глобален капитализъм подкопава публичното управление в интерес на мнозинството в западните държави (Global Governance without Government). Големи транснационални корпорации и банки диктуват олигархични политики на държавите и рушат пазарната икономика на тяхна територия. Надеждата е в гражданското общество, като „пространство за ценностна критика” на пазара (неолибералния), държавата (неолибералната) и властта на големите компании (К. Крауч). Социалната власт на едно преформулирано гражданско общество ще се противопостави на олигархичната власт чрез свои нови актьори: а) нови партии в съюз с граждански инициативи и социални движения, автономни от големите пари; б) организации, свързани с ренесанс на религията; в) групи от граждански активисти в застъпнически кампании; г) доброволни групи с благотворителна насоченост; д) професионални групи за експертен натиск върху монопола – политически, икономически и идеологически. Това са някои от новите агенти за антиолигархична съпротива.

Днешните монополи и картели в различни сектори на икономиката (не само за производство на стоки, но и за предоставяне на услуги на населението) са станали нетърпими. Нови бизнес асоциации (в т.ч. работодателски) от средите на средния и дребен бизнес могат да окажат организирана съпротива на привилегированата позиция на едрия капитал в политическия процес и на олигархичните политики в негова защита. Остра е необходимостта от въвеждане на „данък върху богатството” – особено в рамките на Европейския съюз (Т. Пикети). Задава се предефиниране на „ново ляво” и „ново дясно” с помощта на нови социални движения, елементи на пряка демокрация, граждански платформи и инициативи по социални, екологични въпроси, каузи за общи блага, право на достоен живот и пр.

Капитализмът трябва да бъде обуздан чрез гражданска съпротива срещу „трите стълба на съвременната неолиберална епоха” (Н. Клайн): а) приватизация на публичната сфера; б) дерегулация на корпоративния сектор; в) намаляване на корпоративните данъци, платени с оръязване на публичните разходи. Тази съпротива може да се извърши под лозунга: „Да поставим хората и планетата на първо място!” След „приключилия брак между демокрацията и капитализма” си струва да размишляваме върху бъдещето на капитализма. Светът се намира пред големи промени, които могат да се окажат фатални, защото днешният капитализъм се съпътства с намаляващ икономически растеж, олигархично управление, свиващ се публичен сектор, институционализирана корупция и международна анархия (В. Щрек).

Концепцията за „посткапитализъм” на Пол Мейсън предлага варианти за изход от сегашната ситуация. Днешният неолиберален капитализъм с неговите монополи, олигополи, извличане на ренти и пр. подкопава пазарната икономика и конкурентните пазари между повече играчи и се опитва да опазари всички сфери

на човешкия живот в интерес на ограничен кръг хора. Този капитализъм благоприятства разгръщане на олигархични тенденции, а посткапитализмът на бъдещето може да ги ограничи. Посткапиталистическият проект залага на мрежи, развиващи се върху непазарни принципи и очертаваща се „битка между мрежата и йерархията, между старите форми на обществото, плесеняло около капитализма и новите форми на общество, загатващи бъдещето“ (П. Мейсън).

Възможните пътища за ново политическо действие с антиолигархична насоченост извеждам от трите измерения на олигархичната власт (икономическо, политическо и идеологическо), срещу която мнозинството от гражданите в западните държави започва да се изправя. Тези колективни действия систематизирам най-общо в три групи:

Първо. Нужна е сериозна промяна в данъчната политика на държавата – в посока увеличаване на данъците върху свръхбогатството (вкл. данък наследство). Наложително е повишаване на пределните данъчни ставки при високите доходи. Данъчните постъпления от прогресивни данъци да се вложат за подобряване на публични услуги и стартиране на социални програми. Очакват се мерки за закриване на данъчните убежища (офшорни зони) и тайните данъчни сметки. Нужна е конституционна защита на държавната/публична собственост (освен на частната), с което ще се противодейства на международни договори (от типа на ТТИР) при несъвършено действие на международното право. Трябва да се осигури пълна прозрачност на привличането на частен капитал при концесиониране и публично-частно партньорство с ясни критерии за ефективност на договорите в полза на социалната общност и нейното благосъстояние.

Второ. Редукцията на олигархичния плен на трите власти в държавата (и техните производни) може да стане чрез промени в законодателството, управлението и правосъдието. Целта е осигуряване на пазарна конкуренция между множество икономически играчи и справедлива държавна регулация. Бъдещи промени в съдебната власт могат да ограничат корупцията – нелегалната (подкупи) и особено легалната, която се изразява в олигархично завладяване на отделни сектори в националната икономика. Нужно е стриктно прилагане на анти- монополни закони и ефективно действие на контролни органи в защита на конкуренцията. Наложителна е промяна в изборното законодателство, която да ограничи намесата на големи донори в изборите, както и други институционални промени с елементи на пряка демокрация...

Трето. Откриват се възможности за антиолигархична съпротива чрез предефиниране и активизиране на гражданското общество чрез нови форми на политическо участие и разбиване на неолибералната културна и идеологическа хегемония от критични и социално ангажирани интелектуалци. Това е възможно на фона на мащабни антикапиталистически и антиолигархични социални движения и граждански протести.

Въпросът с държавните (в т.ч. европейски) регулации трябва да се изведе на преден план, защото целта на всяка регулация (регламент) е да ограничава

могъщи частни интереси, чието действие не е в синхрон с обществения интерес, а го ощетява. Ето някои конкретни идеи за обуздаване на олигархичните тенденции: а) Регулаторните агенции да се поставят под парламентарен контрол; б) Да се идентифицират и пресекат опити за приватизация на политическия процес от олигархичната супер-класа; в) Премахване на двойните стандарти по отношение на частния и публичния сектор; г) Прекратяване на дискурса за бизнес изобщо, за това, че „всичко е бизнес” и ясно разграничаване на едър, среден и дребен бизнес/капитал; д) Целенасочено предоставяне на привилегирован достъп на социално-уязвими групи граждани до политическия процес; е) Третиране на образованието и здравеопазването като публични блага, а не като публични услуги, които се търгуват на пазара и т.н.

След 2008 г. светът на капитализма е изпаднал в системна криза, която се задълбочава с избухналата пандемия около COVID-19. Тази криза е сигнална – до появата на нов световен хегемон или терминална криза, която може да доведе до преход „отвъд капитализма” (Уолърстийн). Въпросът за бъдещето на капитализма вече не звучи толкова еретично – все повече стават хората, издигащи призива „Възможен е един друг свят!” Последното ще се случи при изчерпване на възможностите за непрекъснато капиталово натрупване (Маркс), придружено с режим на концентрация на богатство и власт в ръцете на малцина. Съотношението между олигархична концентрация и демократична дисперсия на власт и доходи сред гражданите в отделните държави ще зависи от съдбата на световната капиталистическа система през първата половина на XXI век. За момента капитализмът няма жизнеспособна алтернатива, но това не означава, че такава не се търси, което намира израз в множество антикапиталистически и антиолигархични социални движения и протести по целия свят. Тези социални движения и протести са с демократична насоченост, а както знаем (от Уолърстийн), самата идея за демокрация има антикапиталистическа същност.

НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

1. През призмата на теорията за световните системи (world-systems theory) е извършен собствен историко-теоретичен анализ на капиталистическата олигархия, очертаващ три измерения на олигархичната власт: икономическо (власт на богатството), политическо (власт на държавата в услуга на богатството, богатите) и идеологическо (мека власт за постигане на културна хегемония) чрез обосноваване на три твърдения: а) Какъвто е капитализмът, такава е и олигархията; б) Олигархията е неизменен спътник на държавата при капитализма; в) Системните цикли за натрупване на капитал съвпадат с историческите цикли на олигархизация.

2. Проблемът за олигархизацията на политиката е разгледан мултидисциплинарно през призмата на различни обществени науки (философия, социология, право, история, политическа, икономическа наука/науки и др.), сред които с предимство са политологичният и политико-икономическият подход, проникващи най-дълбоко в същността на олигархичната политика (Politics of Oligarchy) и конкретни олигархични политики (Oligarchic Policies).

3. Конструиран е собствен концептуален модел на олигархизация на политиката в четири части: 1) Терминологични уточнения (на основни понятия като олигархична власт, олигархична политика/политики и др.); 2) Особенности на процеса на олигархизация в икономическата, политическата и социокултурната сфера през последните четири десетилетия в САЩ и страните от ЕС; 3). Олигархично завладяване на държавата (трите ѝ власти) като резултат от процеса на олигархизация на политиката; 4) Механизми за реализация на този процес/резултат.

4. Обособени и изяснени са няколко основни механизми на олигархизация на политиката (лобиране на едрия капитал в политиката, финансиране на партии/избори от големи донори, превземане на регулатори от регулирани, преминаване през „въртящи се врати”, публично легитимиране на олигархични политики) като част от изготвения концептуален модел, който се отнася до отделни западни държави в условия на неолиберален капитализъм. Моделът е приложен към България чрез очертаване на фрагменти от олигархизацията на политиката след 1989 г.

5. Направена е прогноза, основана на две допускания: 1) Разгръщането на процеса на олигархизация на политиката ще зависи от бъдещето на капитализма по време на „четвъртата индустриална революция” през първата половина на XXI в. За момента, олигархичният компонент има надмощие (като специфика и обхват) над демократичния в публичното управление на САЩ и европейските страни. 2) Публичното легитимиране на олигархичните политики през третото десетилетие на XXI в. ще става изключително трудно поради упадък на доминиращия неолиберализъм. Културната битка между неолиберализма и негови алтернативи ще очертае шансове за редукция на неравенството и демократична дисперсия на доходи и власт сред по-широки социални слоеве.

ОСНОВНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

1. *Олигархизация на политиката*, Издателски комплекс – УНСС, 2020, 412 с.
2. *Производство на съгласие с олигархични политики в България след 1989 г.* // В: „Преходът” – очаквания и реалности, Изд. Авангард-Прима, 2020, с. 122-133.
3. *Олигархични политики в България и тяхното публично легитимиране* // В: Интереси, ценности, легитимност: международни, европейски и национални измерения (сборник с доклади); Издателски комплекс – УНСС, 2020, с. 162-169.
4. *Марксистки обяснения за възхода на съвременната олигархия*, Научни трудове на УНСС, бр. 5, 2018, с. 395-411.
5. *Олигархизация на либералната демокрация в ЕС и България*, В: Членството на България в ЕС: десет години по-късно, ИК – УНСС, С., 2018, с. 45-54.
6. *Олигархизация на политиката в обединена Европа като препятствие за постигане на консенсус, конкуренция и кохезия*, В: Европа на кръстопът. Западни Балкани, (сборник с доклади от конференция „Европа отново на път: консенсус, конкуренция, кохезия”), Велико Търново, 2018, с. 66-80.
7. *Лоббиране на крупния бизнес в условия на неолибералния капитализъм и негово влияние на съдебната система и юридическия дискурс*; Язык, Право, Общество (Сборник статии), Пенза, 2018, с. 337-340.
8. *Възможна ли е справедливост при съвременния олигархичен капитализъм?* В: Морал и етика на справедливостта в съвременното общество, Авангард Прима, С., 2017, с. 47-56.
9. *Неолибералната демагогия – прикритие на олигархизацията на България*. В: Политическата демагогия в прехода, ЦИПИ, Фондация „Солидарно общество“, катедра „Политология – УНСС“, С. 2017., с. 133-145.
10. *Олигархични заплахи пред бъдещето на Обединена Европа*// Ще се разпадне ли Европейският съюз? (сборник научни статии), Изд. „Фабер“, С, 2016, с. 146-158
11. *Форми на олигархична власт в съвременна България - опит за демаскиране*, В: Глобалните промени и съдбата на България през 21 век, BISFRIM, 2016, с. 123-130.
12. *Олигархията и политическата наука днес* // Политологията пред глобалните и национални предизвикателства в началото на XXI век, ИК-УНСС, 2016, с.120-126.
13. *Зависимости между политическа и икономическа власт в България (концептуални ориентири за дебат)*; Икономически и социални алтернативи, бр. 1, 2016, с.99-113.
14. *За българската сплав между демокрация и олигархия* // Преструктуриране на политическото и идеологическото пространство в България, Европа и света (доклади от конференция); Издателски комплекс – УНСС, С., 2015, с. 119-125.



**UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY
FACULTY OF INTERNATIONAL ECONOMICS AND POLITICS
POLITICAL SCIENCE DEPARTMENT**

Ivka Tsakova Nekova

OLIGARCHIZATION OF POLITICS

Sc.D. THESIS ABSTRACT

Dissertation thesis for the award of
the scientific degree “Doctor of Science”
Professional field 3.3. Political sciences

Sofia

2021

OLIGARCHIZATION OF POLITICS

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION

Chapter I. HISTORICAL FORMS AND CYCLES OF RISE AND FALL OF THE OLIGARCHY

1. Thematization of the oligarchy in Ancient Greece (Plato and Aristotle)
2. Historical-theoretical framework for studying the capitalist oligarchy
3. Historical cycles of oligarchization under capitalism (according to Giovanni Arrighi)
 - 3.1. Genoese cycle
 - 3.2. Dutch cycle
 - 3.3. British cycle
 - 3.4. American cycle

Chapter II. THEORY AND METHODOLOGY OF OLIGARCHIZATION OF POLITICS

1. Basic research approaches to the oligarchy and the oligarchs
 - 1.1. World-systems analysis
 - 1.2. Class analysis
 - 1.3. Elitist approach
 - 1.4. Power Resources approach
 - 1.5. Other methods and approaches
2. Theories relating to the oligarchization of politics
 - 2.1. Testing Theories of American Politics (Gilens, Page)
 - 2.2. Theory of inclusive and extractive institutions (Acemoglu, Robinson)
 - 2.3. Concept of the large corporation as a power player (Crouch)
 - 2.4. Economic theories of inequality (Stiglitz, Piketty)
 - 2.5. Critical theories of neoliberal cultural hegemony (Gramsci, Bourdieu, Harvey)
3. Conceptual model of oligarchization of politics under neoliberal capitalism
 - 3.1. Terminological clarifications (basic and related concepts)
 - 3.2. From democratization to oligarchization of politics (the process)
 - 3.3. Oligarchic state capture (the outcome)

Chapter III. MECHANISMS OF OLIGARCHIZATION OF POLITICS

1. Political lobbying by big capital
2. Financing of political parties and elections by large donors
3. Regulatory capture by the regulated and passing through revolving doors
4. Legitimization of oligarchic politics /policies
5. Some fragments of the oligarchization of politics in Bulgaria after 1989

CONCLUSION

INTRODUCTION

In human history, despite the use of different names at the various historical epochs, rich minorities have always ruled the world. In Ancient Greece these were oligarchs and aristocrats, in the Middle Ages – feudals and popes, during the Renaissance – rich and noble patricians, seigniors, during the different stages of capitalism – capitalist or ruling class, elites, influential business circles, financial circles, etc. Today, at the beginning of XXI century, there is a global oligarchy, labelled with the phrase “one per cent” of the world population – multibillionaires that define the fate of the mankind in times of global capitalism. The enormous economic power of big corporations and banks dominates the political power of state and supra-state institutions, forcing them to divert from the public interest and to serve the interests of a few big proprietors and shareholders. This oligarchic power is legitimized by shaping the public opinion in order to achieve voluntary subjection of the majority.

At the moment, there is a lack of complex scientific researches in Bulgaria (in particular in the field of political sciences) on the problem of oligarchization of politics in historical and contemporary context, which have prompted the elaboration of this thesis, as well as the need of a conceptual expansion of the research scope – not only in political, but also in economic and socio-cultural aspect.

Actuality of the problem:

The issue of oligarchization of politics became rather topical after the financial crisis of 2007-2008 that have initially emerged in the USA, and later on has spread in Europe and all over the world. This problem is not new, because oligarchy pursues capitalism in its entire history. However, the new feature in relation to the contemporary global neoliberal capitalism is the unprecedented level of concentration of wealth and power in the hands of the 1% of the population in opposition to the rest 99%. This overconcentration causes a systematic crisis of both capitalism and the western liberal democracy.

The contemporary liberal pluralistic and representative democracy is not only in crisis, but it is in collapse. Basic democratic principles are questioned, namely: the principle of the majority for the decision making; the separation of powers; the rule of law; the freedom of association; the freedom of speech; the protection of the entire scope of human rights – social, economic, political, cultural. To some extent, the poliarchy institutions (R. Dahl) have become meaningless. Liberal democracy becomes more and more formal, while oligarchy becomes more real. A new term “non-liberal democracy” has emerged (F. Zakaria), in order to label the regimes that conduct elections, but do not observe the rule of law and regularly ignore the constitutional principle of separation of powers. In most western countries there is a process from democratization of politics under state regulated capitalism (1945-1975) to oligarchization of politics under uncontrolled neoliberal capitalism (since 1980-s till now).

The oligarchization of politics in the developed Western countries intensifies considerably with the election of Margaret Thatcher in Great Britain (1979) and Ronald

Reagan in the USA (1981), after that the neoliberal (oligarchic) policies have spread across continental Europe and the rest of the world. This period has witnessed a neoliberal change (turn), when the state regulated for social purposes capitalism during the decades after the Second World War has transformed into neoliberal global capitalism, when gigantic corporations and banks have become political actors and therefore force states to introduce policies protecting their wealth. Once again, the process of oligarchization of politics has intensified after the financial crisis of 2008, when some governments have saved from bankruptcy big private banks and corporations using tax payers' money. It is not by chance that the crisis has erupted in the USA in times when it is losing its positions as a global hegemony, and then it has spread across Europe.

The key words explaining the process of oligarchization of politics in the USA and the European Union states, that have been developing during the last four decades, compared to the process of democratization during the time of the “three glorious decades” after the Second World War are: *concentration* – dispersion, *divergence* – convergence, *monopoly* – competitiveness, *inheritance* – meritocracy, *rent-seeking* – entrepreneurship, *extreme inequality* – more equality, etc.

The basic assumptions (admissions) in clarifying the issue of oligarchization of politics, around which the DSc thesis is structured are:

First. *The term “oligarchy”* is a summary concept that includes the subjects of action (the oligarchs), as well as the status of society and the state organization as a form of government in the interest of wealthy and powerful minorities. When the public speaks about oligarchy, it usually states the actions of wealthy people in association with the authorities aiming personal enrichment. There is no distinction between wealthy, average wealthy, very wealthy or super wealthy people. We examine the term *oligarchs* as super wealthy people, who transform their wealth into political power, in order to protect and increase it. There is a difference between plutocracy (government of the wealthy) and oligarchy – government of the few ultra-rich people. The entire research is based on the idea that oligarchy (as a phenomenon) accompanies capitalism in its history for more than five centuries. Oligarchy is an element of capitalism logics, its essential characteristics in the process of limitless accumulation of capital, while in certain historical periods it has become its substantial main body. Based on this we differentiate four historical cycles of the oligarchization: Genovese, Dutch, British and American (according to G. Arrighi).

Second. The problem of oligarchization of politics is of *interdisciplinary nature* – there are a lot of social sciences that study it using their own point of view, but two of them are considered basic – politics and economics. Indeed, this is because the concentration of wealth and power in the hands of a few individuals can be explained comprehensively in the scope of the political and the economic systems.

Third. I assume that *oligarchic and democratic government combine* – in different degrees, in different doses at certain time and place. It is possible there are different mixtures of both ingredients of the public affairs management. Oligarchs actually exert

political influence, but not in all spheres of politics. Beforehand, I stipulate that this oligarchic-democratic alloy is formally presented as democracy, but in its essence it is oligarchy. I disagree the discourse about public policies in the interest of the majority, because it conceals the existence of oligarchic policies. I differentiate oligarchic policies in the entire complex of state public policies (considered to be democratic), hence I will elaborate on the oligarchization of politics, and not on the oligarchic political regime, by focusing on the oligarchic element of the oligarchic-democratic alloy.

Forth. I differentiate *two aspects of the oligarchic phenomenon* – similar to the two sides of a coin. The first one is associated with flagrant social injustice and inequality between the few rich and powerful people and the vast number of poor and destitute people. The other aspect relates to the elitist nature of government and the noble (aristocratic) element in it. I am being rather critical towards the first side of the coin, while towards the second one, I admit that due to the privileged access to different resources (material, educational, informational, cultural) the people from the minority (the oligarchs) are more capable and competent to govern, compared to the ordinary people.

Fifth. I am aware that the problem of the oligarchization of politics can be explained in details in the context of the world capitalist system, rather than in a single national state or group of countries. Therefore, the first historical chapter studies the systematic cycles of accumulation of capital during the entire life cycle of capitalism as a world system, and on this base are formulated historical cycles of oligarchization. At the same time, however, the second and third chapters of the dissertation thesis are focused on the oligarchic features in the government of a single national state that depend on its position in the world capitalist system (centre, semi-periphery and periphery). The attention is drawn to the so called developed and wealthy western states from the capitalistic centre.

Sixth. *The problem of inequality* is of key importance for the clarification of the oligarchization of politics. It is related to the income and power distribution in society. The social-economic inequality leads to political inequality and vice versa. The power of the wealth presupposes concentration and monopoly, but not dispersion and pluralism of economic goods and political rights among vast social stratum.

Seventh. *The oligarchic power has three dimensions: economic, political and ideological.* The economic dimension is defying. The oligarchs possess a vast scale of wealth, as some of it is invested in politics (political parties, elections, etc.), as well as in activities to assure a cultural hegemony of the capitalist class, part of whom are they themselves. It is a vicious circle – the enormous wealth is transformed into political power, and the latter (through the political institutions) is exerted to protect and increase this private wealth.

Eight. During the last four decades in USA and the EU countries *the oligarchization of politics* has been considered as a *process* developing in the economic, political and socio-cultural spheres and leads to due *outcome* – oligarchic state capture

(capture of its three powers: legislative, executive and judicial), including the media power. I relate to the research problem critically, and not objectively and value neutrally.

Research object

The research object is the interrelations between economic and political power and the subjection of politics (state) by the big private capital (financial, industrial, trade) in the world capitalist system.

Research subject

The subject of this research is the process of oligarchization of politics during the capitalism as pre-history (historical cycles of oligarchization) and the contemporary dimensions from the end of 1970s to the end of the second decade of the XXI century.

The dissertation thesis **aims** to elaborate own conceptual model of the problem/process of oligarchization of politics, where analytically are differentiated its manifestations in the economic, political and socio-cultural spheres. This model helps outline the basic mechanisms (instruments) for displaying the researched process in the developed western countries, as well as some fragments of the oligarchization of politics in Bulgaria after 1989.

The basic goal of the dissertation thesis is specified by the fulfilment of the following research tasks:

- Thematization of oligarchy – as ideas (Plato and Aristotle) and practices in Ancient Greece;
- Outlining the historical and theoretical framework for studying the capitalist oligarchy in the light of the world systems analysis throughout more than five centuries.
- Differentiating the historical cycles of oligarchization based on the systematic cycles for accumulation of capital according to Giovanni Arrighi: Genovese, Dutch, British and American and respectively the historical forms of oligarchy under capitalism. Drawing up a comparative table for the four cycles (Table 1).
- Presenting basic research approaches towards the oligarchy and the oligarchs, as well as theories related to the oligarchization of politics;
- Developing own conceptual model of oligarchization of politics in the developed western democracies (USA and the EU member states) at times of neoliberal capitalism consisting four parts: a) terminological clarifications; b) oligarchization of politics as a process; c) outcomes of this process and d) mechanisms of its elaboration. Presenting a schematic visualization of the model.
- Drawing the characteristics of the process of democratization to oligarchization in the economic, political and socio-cultural sphere (Tables 2, 3 and 4), as well as presenting the key words describing the process from democratization to oligarchization (Table 5).
- Disclosing the dimensions (aspects) of the oligarchic state capture and its three powers (legislative, executive and judicial), including the media power, in the light of three author concepts: a) W. Streeck for the post-reality policy (in times of crisis of democratic capitalism in the post-war era); b) C. Crouch – post-democratic politics (in

times of neoliberal globalization) and c) U. Beck – techno-economic subpolitics of risk society (Table 6).

- Differentiating and arguing the five basic mechanisms of oligarchization of politics, supported with examples from the USA and the EU: a) lobbying of big capital in politics; b) financing political parties and elections by big donors; c) capturing the regulators by the regulated; d) revolving doors; e) legitimizing the oligarchic politics/policies.

- Application of the elaborated conceptual model of oligarchization of politics in Republic of Bulgaria after 1989 by outlining fragments of this process/outcome;

- Drafting probable routes for anti-oligarchic resistance and reduction of the unprecedented concentration of wealth and power (in the conclusion).

Research thesis

The oligarchization of politics during the last four decades (from the end of 1970s to 2020) in the USA and the EU member states is a process leading to a certain outcome – oligarchic state capture, respectively of their three powers (legislative, executive and judicial). The political regime in these states is formally democratic, but more and more oligarchic in its nature (with different specific and scope), while the contemporary public government (the new public management) is a combination of democratic and oligarchic practices. This democratic-oligarchic alloy is explained in the frameworks of the political and economic systems under a regime (political and economic) of concentration of wealth and power in the hands of extremely limited circle of people.

Research methodology

The basic research method used in the dissertation thesis is the **world systems analysis** – the world capitalistic system/systems (I. Wallerstein) that outlines a historical-theoretical framework for studying the capitalistic oligarchy. Using the combined efforts of various social sciences (history, economics, political science, sociology, geography, etc.) it differentiates a new unit for analysis – “the world system” (capitalism) instead of the national state. The new systematic method differs from the structural functionalism (T. Parsons), that examines given society as a system. The system analysis has been defined by the relations among different structures (capitalist world economy, international system and geoculture) and groups (centre, semi-periphery, periphery) of the world capitalist system. Capitalism, as a historical system, originates in XV century in Renaissance Italy, and it is developing more than 500 years and at the moment at the end of the second decade of XXI century – it is experiencing a systematic crisis. The author differentiates historical forms of oligarchy during the various forms of capitalisms, as well as historical cycles of oligarchization (regimes of concentration of wealth and power, rise and fall of oligarchy) by analogy with the systematic cycles of accumulation of capital during the capitalism history (Genovese, Dutch, British and American) distinguished by Giovanni Arrighi. From the stand of this method, when we speak about oligarchy, we mean capitalist oligarchy, and when we

speak about oligarchs – we understand very rich capitalists. Oligarchy is constant companion to state during capitalism (regardless the form of state government), but during some periods it becomes its essential main body. For centuries, capitalism (Fernand Braudel) is a way to accumulate wealth and power, linked to a regime of accumulation of wealth and power in the hands of the few (big capitalists-oligarchs) in a specific historical period. Capitalism is not identical with the market economy, but it is rather a “way to exercise power, presuming the creation of monopolies that limit the operation of the entrepreneurship market activity” (Braudel). The prime cause for the existence of capitalism (reason d’etre) is the limitless accumulation of capital, while the maximization of profit of the richest capitalists (oligarchs) is done predominantly by monopoly, and not by market competitiveness. Therefore, like capitalism, like oligarchy. As a system, capitalism consists of three subsystems (economic, political and socio-cultural), and similarly the oligarchic power consists of three dimensions – economic, political and ideological (socio-cultural), relevant to the three types of monopolies: economic, political and ideological.

In the light of this method, today the oligarchization of politics is situated in the broad conceptual framework of the systematic crisis of capitalism after 2008, with the decline of the American world hegemony, a situation of systematic chaos and new battles for global predominance in arising multipolar world. All this is accompanied with concentration of power, wealth and ideology in the hands of the few. The three tendencies in the development of the contemporary capitalism outlining the theoretical framework for studying the oligarchization of politics are: a) from globalization to deglobalization; b) from the “end of history” to the “end of liberal democracy”; c) from neoliberal to neofeudal capitalism (Vassil Prodanov).

The class analysis of oligarchy originates in the works of Karl Marx, and his followers (neo-Marxists) examine oligarchy in the light of the society class division and the idea of constant accumulation and concentration of capital in the hands of a few capitalists, using the state as an “instrument of class domination”. This small group of the wealthiest capitalists are the so called oligarchs. The class nature of state and politics during capitalism offers a theoretical horizon for explaining the contemporary tendency for oligarchization of politics. The class analysis of oligarchy considers oligarchs as a class. The class of oligarchs is analysed in its two versions: a) as a Social Upper Class within the national state (G.W. Domhoff) – element of the capitalists’ class (the richest capitalists) and b) as element of the transnational capitalist class within the world capitalist system (J. Harris and L. Sklair).

While the class analysis of oligarchy is focused on the existing broad inequality between the super-rich and powerful people (oligarchs) and the mass of poor and destitute people, the **elitist approach** to oligarchs relates to the noble, aristocratic and elite nature of the government. The latter is used to explain the reasons for a privileged access of a small group of people to resources (material, educative, information, cultural) that allow them to dominate the majority. The collapse of the western liberal democracy and the decline of the middle class at the end of XX century and the

beginning of XXI century increases the interest towards the classical theories of political elite and their contemporary interpretations in the modern “dualistic society”, consisting of two classes – ruling and governed classes (G. Mosca), existence of “demagogic plutocracy” (V. Pareto) and the effect of the “iron law of oligarchy” (R. Michels). Charles Wright Mills develops his own power elite theory in the USA as an oligarchic elite seen as “triumvirate” including: a) big business; b) high military; c) political cliques close to the president. The three ingredients of the triumvirate reflect the symbiosis among economic, political and military power in a narrow circle of people.

The theories of elite democracy (G. Sartori, R. Dahl) lose their explanatory potential, when poliarchy becomes stultified and there is a rise in oligarchy. Although Dahl considers that “minority domination” theories would hardly ever be verified or refuted, such empirical verification of social theories, concerning the current USA politics, has been done in 2014 and the outcomes validate the theories of the domination of the economic elite and the asymmetrical pluralism (Gilens and Page). The results of this empirical verification question the American democracy (poliarchy) and prove that the USA is more likely an oligarchy (civic oligarchy). The pluralist and meritocratic principle in the western state government become more and more pointless. Today elites consider themselves the best ones (the selected ones), but they are not perceived as such by the society, because they do not care much about the common prosperity, but rather care about their personal welfare.

The Power resources approach measures the power capacity of oligarchs on individual level, rather than on group level. It has been applied by Jeffrey Winters in his monography “Oligarchy” (2011). Oligarchs dispose of different power resources, namely: a) power, based on political rights; b) power, based on the held official positions in the government or some other organizations; c) coercive power; d) mobilization power (including ideological one); e) material power (concentrated wealth). The most important resource that defines oligarchs as ones, is the material power – their vast wealth. By applying this approach, oligarchs are differentiated from some other categories of people – capitalists (owners), managers, elites, etc. In his theory of oligarchy, Winters introduces the concept of “wealth defense”, decomposed as “defense of property” and “defense of incomes” – this defense is materialized by the state and its institutions. Thence, the Politics of oligarchy is a politics of defense of wealth and incomes of the super wealth and powerful people – the oligarchs.

In the light of this approach, we can make a parallel between democracy and oligarchy, and respectively between democratic and oligarchic power. If democracy assumes “dispersive formal political power”, based on rights, procedures and levels of civic participation (formal, theoretical), contrariwise oligarchy is defined by “concentrated material power”, based on applied rights – right of property and right of wealth (Winters). Both types of power (democratic and oligarchic) differ in their nature, that means that the democratic power can expand or get narrower in its scope, thus becoming less democratic, while the other power – the oligarchic one can be dispersed or concentrated in material sense. Oligarchy is based on concentrated material power,

while democracy – on dispersed, non-material, formal power. There are different levels of democratic dispersion and oligarchic concentration. Therefore, according to Winters, democracy and oligarchy are conformable as two different spheres of power (two realms of power), among which there is not collision, in other words they can cohabit, exist simultaneously, generating an alloy (mixture) in different proportions. I apprehend the idea of a democratic-oligarchic alloy as one of my starting positions for studying the oligarchization of politics.

The other methods and approaches, used in the dissertation thesis are: a) network approach (oligarchic networks as part of political networks); b) common logical methods: induction and deduction, analysis and synthesis; c) value based (discourse) approach; d) political-economic approach; e) strictly political approach; f) critical method.

The analysis and the synthesis are applied simultaneously, combining their capabilities. The analysis allows us to dismember the oligarchic phenomenon to different parts (types and forms of oligarchic power, resources of oligarchic wealth), while in the process of oligarchization of politics we delimit mechanisms of its development. The synthesis is used to make conclusions about the reflections of the researched problem on the people's lives, the majority of them. The *inductive logic* allows us combining in some sort of entity the multiple facts regarding the oligarchy and the oligarchization and their arrangement in a corresponding manner based on objective laws. The conclusions and deductions are made based on the existing facts (for example the vast personal wealth). The *deduction* is used to outline basic concepts from leading scientist, then used to interpret the oligarchization of politics. The combination of inductive and deductive methods is rather productive in explaining past events and in prognosis of future developments.

The political-economic approach is especially important for the current research, because the unity of politics and economics is crucial for the oligarchy. After the world crisis of 2008, there is a renaissance of political economy compared to other economic theories, neoclassical economics, etc. The sole nature of the process of oligarchization of politics has been explained by situating it simultaneously in both the economic and political systems. By applying this approach, we explain the relationships among state, market, civic society and big companies (corporations and banks) in times of neoliberal capitalism.

The *strictly political approach* accents on politics – on the process of oligarchization of politics, the oligarchic politics and certain oligarchic policies (laws and other administrative acts), that are implemented in the interests of wealthy minorities. Being a political scientist, I cannot rely solely on political system analysis, because nowadays politics has been dominated by the economics (both of them are not autonomous spheres), which reflects on some new concepts such as post-politics, subpolitics (U. Beck), power without politics (Bauman), postdemocracy (Crouch), etc.

From the positions of the *value-based, discourse and critical approach*, I stress on the social welfare of the majority, being critical to the corporative welfare of the

minority. I consider as basic value the common goods and based on this value-oriented position, I interpret the harms (misfortunes) for the majority as a result of the oligarchization of politics in different communities (mostly the state). There is a constant differentiation between private and public interest, between private and public welfare, public goods and public services. The *discourse analysis* is applied when it comes to ideology/ideologies. I stress on the discourse creation of neoliberal illusions (of freedom, free market, etc.), with the aim to construct a corresponding public opinion that legitimizes the oligarchic policies. The value-based and discourse analysis explain the ideological dimension of the oligarchic power. I am especially impressed by the *critical approach*, used not to produce objective positive knowledge about the oligarchization of politics, but rather used to take sides for protecting collective values threatened by the dominant neoliberal market realm and super-individualism. I take the side of the majority in times of a drastic social-economic inequality and acute social injustice.

Limitations concomitant the elaboration of the dissertation thesis.

The first chapter of the thesis examines the oligarchy in Ancient Greece (ideas in the works of Plato and Aristotle and corresponding practices in some ancient polis), while omitting the historical forms of oligarchy in Ancient Rome and the Roman empire. I also deliberately omit the epoch of the Middle Ages, in order to concentrate my research on the history of oligarchy during capitalism as a world system from XV century to XX century (according to G. Arrighi). I focus mainly on the countries of the capitalist centre (the European states and the USA), while very cursorily mention some states from the world periphery and semi-periphery.

The second theoretical chapter analyses the contemporary dimensions of the process of oligarchization of politics in the national state during the last four decades (1980-2020). The analysis is limited solely to the *developed and wealthy western countries* (in Europe and USA), and does not include all national states around the world. I do not commit studying the global oligarchy in its contemporary forms (corporatocracy, bankocracy, kleptocracy, netocracy), although I do take into consideration their impact on the oligarchic politics/policies in the western countries.

I do purposefully evade discussing the different types of oligarchies around the world (civil, ruling, warring, sultanistic – according to J. Winters), with the exclusion of the civil oligarchy in the USA, mentioned in different theories regarding the oligarchization of politics (Gilens, Page, etc.).

While disclosing the mechanisms of oligarchization of politics in the third chapter, I give examples of some oligarchic practices in the USA, EU as a whole, as well as some EU member states. In the paragraph, where I analyse the Bulgarian case, I do present some fragments of the process of oligarchization of politics in our country during the last three decades (after 1989), and do not analyse in depth the history of the modern Bulgarian national state.

Dissertation thesis structure

The layout of the dissertation thesis is structured as follows: introduction, three chapters (with corresponding paragraphs), conclusion and references. The first chapter is predominantly historical, the second one – theoretical and methodological, while the third chapter is of applied political nature.

First chapter: HISTORICAL FORMS AND CYCLES OF RISE AND FALL OF THE OLIGARCHY

The first chapter **thematizes the oligarchy in Ancient Greece** – approximately five centuries before Christ in the works of Plato and Aristotle. Their ideas are implemented in the existing forms of oligarchic government in the poleis Athens and Sparta and are valid even today.

I outline the following basic ideas about the oligarchy in the works of both ancient Greek philosophers, taking into account that Plato's research method is namely dialectical, while Aristotle's one is comparative:

- Oligarchy is a ruling of the minority of wealthy people (rich minority);
- Oligarchies are part of the government cycle.
- Oligarchic ruling (state organization, form of the state) is unjustly, but widely spread and possible.
- Oligarchs are avaricious people, greedy for wealth, “drones”, because they govern not in favour of the state, but for their own personal enrichment. They can also be aristocrats – educated and with noble origin. Aristocracy as a ruling minority is “good” form of the state, but oligarchy is – “bad” one.
- Oligarchy is full of lots of evils, but democracy is far worse, while the biggest evil of all is the tyranny.
- There is no pure form of oligarchy, but rather different oligarchic mixtures (some better, others worse) depending on the mixture of aristocratic and democratic elements. Oligarchies are widespread, because it is more important what people think about government, rather than what the government is in reality. The same government can be defined both as oligarchic or democratic.
- The oligarchic ruling is legitimized by persuasion and creating public opinion the ruling is in interest of the state and all people, as well as the ruling class consists of noble and educated people. The persuasion is done by temptation, fraud and threat.
- The opinion (of the demos) for the oligarchy differs from the knowledge (of the philosophers) about it.
- The wealth of the oligarchs is considered both as vice and virtue. The moral assessment depends on the wealth size and their usage. Wealth is a virtue, when it is not excessive and serves for the improvement of the demos status.
- Oligarchy is accompanied with an oligarchic education and oligarchic laws. The different nations have various degrees of endurance towards it.

The second paragraph outlines a **historical-theoretical framework for studying the capitalist oligarchy**. The oligarchy history (as historical forms and cycles of capitalist accumulation and concentration of wealth and power in the hands of the few) is examined by using the instruments of the world systems analysis, the world capitalist system. The creator of this method is Fernand Braudel (1902-1985), later developed by Giovanni Arrighi (1937-2009) and Immanuel Wallerstein (1930-2019). It is used to clarify basic concepts such as: capitalism, capital, state, hegemony, etc., that explain the regime of concentration of wealth and power during the last more than five centuries.

In the light of the systems analysis, I differentiate three statements regarding the history of the capitalist oligarchy: 1) Like capitalism, like oligarchy; 2) Oligarchy is constant companion to the state during capitalism; 3) The historical cycles of oligarchization concur with the cycles of accumulation of capital (G. Arrighi).

The grounds for the first statement – **Like capitalism, like oligarchy** – requires the definition of the key term “capitalism”. *Fernand Braudel* defines capitalism as a way for accumulation of wealth and power, that varies during the different historical periods from XV century up until today. *Capitalism is a complete system for accumulation of wealth and power during the centuries* and therefore it is a “historical capitalism”. Braudel combines and further develops the ideas of A. Gramsci, K. Polanyi, J. Schumpeter and K. Marx, in order to differentiate the concepts “material life” and “economic life”, introducing the term “world economy”. The trade exchange in a certain society (the home of trade), according to Braudel, has three levels. The lowest level is the one of the material life of the people (non-economy), where the roots of the market grow. The middle level is the level of the economy, the market economy, the different markets connected with horizontal connections of supply and demand, assign of price, etc. On the higher level is situated the capitalism as an “anti-market zone”, as the “right of the strong”, zone of mysteriousness and vast privileges. Capitalism is related to expansion, with constant accumulation of capital (wealth and power) and is situated on the highest level not only in the given society, but it is also at the peak of the world trade (world economy).

Therefore, I adopt Braudel’s view that capitalism (as a concept) does not equals market economy. Being a “zone of monopolies”, it crumbles the market competitiveness. The market economy (a concept burdened with positive connotations) can originate, develop and disintegrate. Being “anti-market”, “capitalism is above all a way to rule, presuming the creation of monopolies, limiting the entrepreneurship market activity”. According to Braudel, capitalism is “*a way to accumulate wealth and power*”, later on Giovanni Arrighi defines it as a “*regime for concentration of wealth and power*”. This regime (political and economic) can be defined as oligarchic.

Immanuel Wallerstein argues capitalism is a “*historical system, whose prime cause for existence is the constant accumulation of capital*”. Therefore, during the different historical capitalisms, there are corresponding historical forms of capitalist oligarchy. The modern world-system is *capitalist world economy* (a system of production and sales, aiming profit and appropriation of this profit based on the individual and collective

property). The world economy predetermines the other two elements of the world system: *international system* (Westphalia system of national states) and *geoculture* (system of ideologies, social movements and social science). In other words, the world capitalist system has three sub-systems – economic, political and geocultural. Based on these three sub-systems of capitalism, we can derive the three dimensions of the oligarchic power: economic (power of the capital, of the wealth), political (state power at the service of the wealth and the rich people) and ideological dimension, legitimizing the power of the wealth in front of the majority. The world system, according to Wallerstein, has *three-section structure: world capitalist centre, world semi-periphery and world periphery*.

The second statement is as follows: **oligarchy is constant companion to the state during capitalism** – irrespective of the form of state government. This is derived from the idea of F. Braudel that “capitalism triumphs only when it is identified with the state, when capitalism itself has become the state”. The historical forms of capitalist oligarchy have something in common with this identification.

The state under capitalism is often described with various definitions along the time – sovereign, modern, national, liberal, social and constitutional, as well as with different historical forms of state and state government: monarchy, republic, democracy, etc. After defining the state as sovereign (Wallerstein) and modern (Marx, Weber, etc.), I specify that the modern state between 1848-1917 and after 1945 has transformed into national, liberal and social state (according to V. Prodanov). These additional definitions of state under capitalism confirm the thesis that oligarchy as a regime of accumulation of wealth and power in the hands of the few persists (with certain specifics) in all the forms of the state. The relation among capitalism, state and capital is explained according to Andrey Fursov, who defines capital as a substance and as function, arguing that Marx accents on the capital substance (production, property), while Weber – stresses on the capital as a function – in the face of the state and the bureaucracy. Capitalism is an “European invention”, which later on disseminates across the entire world, and for Braudel this is an “absorption of the world by Europe” along a 500 years’ period.

The other key term “*capital*” is defined as material labour, self-increasing value, public attitude, etc. I consent to the definition of capital as substance and function, their non-conformity and correspondence to the relations between power and property under capitalism (A. Fursov). Capital acts with two levers – power and property, both can be used together or separately. The differentiation between these two levers originates at the creation of the state (state as a political function of capital), that has common grounds with the oligarchic power (the power of the big capital). This only affirms the statement that oligarchy is a constant companion to capitalism – irrespective of the form of state government at the given time.

My last assertion corresponds to the cyclic nature of oligarchy and the differentiation of four historical cycles of oligarchization. In this sense I refer to Giovanni Arrighi and his book “The long twentieth century: Money, Power and the

Origins of our Times” (1994) where he differentiates **systematic cycles of accumulation of capital** during the entire “life cycle of capitalism” during the last 5-6 centuries: 1) *Genovese cycle* – from the end of XV century to the beginning of XVII century; 2) *Dutch cycle* – from the end of XVI to the third quarter of XVIII century; 3) *British cycle* – from the second half of XVIII century to the beginning of XX century; 4) *American cycle* – from the end of XIX century to the end of XX century.

The grounds to **differentiate four historical cycles of oligarchization** are as follows: a) The idea for cyclic (not linear) lapse of history is suitable to study the history of the capitalist oligarchy, its rise and decline; b) The concept of systematic cycle of accumulation of capital corresponds to the “historical cycle of oligarchization”, because the capital in every cycle naturally is concentrated in the hand of a limited number of people, simultaneously with the concentration of power in the same limited circle of people; c) Arrighi himself uses as synonyms the words “cycle” and “regime”, for example, “American cycle” (for accumulation of capital) and “American regime” (for concentration of wealth and power). On this grounds we can differentiate the historical forms of capitalist oligarchy – Genovese, Dutch, British and American during the different epochs.

Each historical cycle of accumulation of capital faces regime of concentration of wealth and power in the hands of the few. The periods of oligarchic concentration are vastly predominant compared to the periods of relatively democratic dispersion of incomes and power among wider social strata. Regardless of the historical form of the state under the different capitalisms, the oligarchic (political and economic) regime of concentration of wealth and power is almost (under some form) apparent every time. A democratic regime of relative dispersion of power and incomes have developed for a short period of time during the British and the American cycles.

The essence of the different processes, structures and events during each cycle is presented in the table below, with the specification that the American cycle (according to Arrighi) reflects the situation up to the end of 1970s.

COMPARATIVE TABLE
OF THE FOUR HISTORICAL CYCLES OF OLIGARCHIZATION
(according to the capitalist accumulation by Giovanni Arrighi)

Historical cycle Criteria for comparison	GENOVESE CYCLE (from XV century to the beginning of XVI century)	DUTCH CYCLE (from the end of XVI century to the end of XVIII century)	BRITISH CYCLE (from the middle of XVIII century to the beginning of XX century)	AMERICAN CYCLE (from the middle of XIX century to the end of XX century)
Rivals for world dominance in situation of systematic chaos	Venice, Florence, Genovese, Prussia. Decline of the Holy Roman empire, Reformation	United Dutch provinces and Spain (Thirty years' war)	Britain and France (Napoleon wars)	USA and Germany (First and Second World Wars)
Historical forms of the state (world hegemony) Nature of the hegemony	City-states. There is no hegemony, but a "capitalistic enclave". Oligarchies in Venice, Genovese, Florence, Prussia.	Protonational union of trade cities. Conditional and short hegemony of the United Dutch provinces.	National state England – leading the British empire. Free world trade.	USA as non-national continental democracy by settlers. A system of free entrepreneurship.
Instruments for material expansion	Trade oligarchy in Venice, etc.	Trade cities-ports (Amsterdam, etc.)	The industrial revolution in England.	Transnational corporations (TNCs) and their investments.
Instruments for financial expansion.	Financial oligarchy (Florence), control over the world money (Genovese)	Shareholding companies, created with king's decree (Dutch East-Indian company)	London city, gold standard, cosmopolite financial oligarchy	US Federal Reserve (with the participation of big private banks). International financial institutions (IMF, WB, WTO)
Instruments for cultural (ideological) hegemony	Seigniors, patricians sharing the "spiritual guidance" with the Roman Pope	Westphalian peace treaty (1648)	Liberalism, nations, national states, constitutionalism	Neoliberalism, globalization, human rights. Self-determination of states, UN
Contribution to the international system	Regional subsystem of capitalist city-states (European)	Creation of the Westphalian modern international system (balance of power)	Expansion of the international system (ruling power of the world market)	UN as a world government. The world order of the Cold war, new world order
Analogy with previous oligarchies	Rule of oligarchy in the Roman empire	Trade oligarchic networks (Venice)	Oligarchic experience from Venice and Florence	TNCs after the example of the Dutch decree companies

Conclusions from the comparative table: First, each historical cycle of accumulation of capital in the world system is related to a regime of concentration of wealth and power in the hands of a limited circle of big capitalists (oligarchs). This interrelation rests in the foundation of certain historical forms of oligarchy (Venice, Florentine, British...). Each one of them has historical analogues with previous cycles, accompanied by their own innovations. Second, at the end of each cycle there is a situation of systematic chaos, corresponding to wars and social shocks and the emergence of new rivals for world domination. The chaos continues until the establishment of a new world hegemony and respectively a new historical cycle. Third, the state hegemonies are: city-states in Renaissance Italy; Protonational union of trade cities in Netherland; national state England (British empire); USA as “non-national continental democracy of settlers”. The world hegemony has different duration in time and is achieved in specific ways. Forth. The instruments for material expansion (trade and production) of capital during the first phase of each cycle assume innovations, related to: a) the trade oligarchy in Venice; b) the trade cities-ports (Amsterdam, etc.); c) the industrial revolution in England; d) the transnational corporations (predominantly American) and their direct investments across the world. Fifth. The instruments for financial expansion at the end of each cycle are directed towards the super-accumulation and super-concentration of wealth and power in the hand of a limited number of people. The financialization of economy causes crisis and a transition to the next cycle, while the control over the world money relates to the: a) financial oligarchy (Florence) and Genovese bankers; b) The Dutch shareholding companies, created by king’s decree; c) the London City, golden standard, cosmopolite oligarchic networks; d) US Federal Reserve and international financial institutions (IMF, WB, WTO). Sixth. The instruments for cultural hegemony used to legitimize the oligarchic power are: a) shared spiritual leadership of seigniors and patricians with the Roman Pope; b) Westphalian peace treaty; c) liberalism, nations (nation states), constitutionalism; d) neoliberalism, globalization, human rights, the right to self-determination, UN as a world government.

Capitalism as a world system has managed to overcome a lot of crises during its more than five century history. When it comes to the current systematic crisis of capitalism, the question that arises is whether it is a signal (until the emergence of a new world hegemony) or it is terminal, thus causing a transition from capitalism to post-capitalism.

Second chapter: THEORY AND METHODOLOGY OF OLIGARCHIZATION OF POLITICS

The expose includes research approaches to oligarchy (and the oligarchs) and theories relevant to the oligarchization of politics, used to construct own conceptual model of the problem of oligarchization of politics.

There is no universally recognized definition of oligarchy, because the different authors describe, explain and interpret the oligarchic phenomenon through various research views, stressing on various elements, using different terms. Some authors talk

about classes and stratum (Marx, Weber, Domhoff, Sklair), others speak about elites (Pareto, Michels, Mosca), third stress on the individual power resources of the people possessing extreme wealth (Winters, Page), fourth talk about oligarchic divergence, and the 1% ultra-rich people (Piketty, Stiglitz, Chomsky), etc. Some researchers accent on the power (oligarchic power), others – on politics (oligarchic politics/policies), third – on the super-active economic and political institutions” (Acemoglu and Robinson), fourth – examine the problem of oligarchy in the framework of the world system (Wallerstein).

There are two **definition** of oligarchy derived from authoritative encyclopaedias. According to the *International Encyclopaedia of the Social Sciences*, Macmillan Reference USA, 2008, oligarchy is a “form of government, in which the political power is in the hands of a minority”. The etymology of the word oligarchy comes from the Greek work oligarkhia” – „government of the few“, consisting of two elements: oligoi (few) and arkhein (govern). It is also explained that it does not refer solely to a minority, but rather to a small minority that rules due to its wealth. Namely, this explanation differentiates between elites (mostly political ones) and oligarchs, between oligarchs and wealthy people. Not every government of a minority is oligarchic in its nature and not all wealthy people are oligarchs. Oligarchy is related not only to wealth, but rather to concentration of enormous wealth in the hands of the few, that gives them political power.

Encyclopaedia Britannica (2013) defines oligarchy based on Karl Marx and Fr. Engels idea in the “Communist Manifesto” (1848) about the state as an instrument for class dominance, with the words that “despite whether the official authority is vested in the people, the monarch, the proletariat or the dictator, under capitalism key capitalists exert control over the government”. The Marxist idea of the “key capitalists” is later on explored by the XX century elitists theories by G. Mosca (about the ruling class that always exert oligarchic control), V. Pareto (according to who the elite includes even the communists as the leading group of the proletariat) and R. Michels with his “iron law of oligarchy”, that is valid for every organization (including the social-democratic political parties, that are supposed to protect the interests of the people of the labour and not the people of the capital). Therefore, the oligarchy is an essential part of the (state) government under capitalism.

The first paragraph examines basic research **approaches** to oligarchy and oligarchs, that have been presented in the introduction, in order to pervade deeper in this contradictory and complex problematics.

The second paragraph outlines some **theories** in relation to the oligarchization of politics.

The empirical validation of the theories that explain the current politics in the USA by M. Gilens and B. Page prove the validity of two theoretical traditions (author theories) about the condition of the contemporary political system in the USA (Gilens, Martin and Benjamin I. Page. *Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens*, 2014). These are the theoretical traditions about the

economic elite domination and the biased pluralism. The following elitist theories also relate to them: the theories of R. Michels, Charles Wright Mills, etc., William Domhoff (The Class-Domination Theory of Power); Thomas Ferguson (The Investment Theory of Party Competition and the Logic of Money-Driven Political System); Jeffrey Winters (Oligarchy); Hacker and Pierson (Winner-Take-All Politics); Ralph Miliband, etc. The empirical research of Gilens and Page measures the relation among four group actors (elites, organized business interests, organizations for protection of civic causes and unorganized ordinary citizens) towards 1779 public policies (normative acts) during the period 1981-2002. The analysis of the empirical data discloses that the majority of the policies benefit the wealthy and powerful people, and the country is governed benefiting sparse elite. The majoritarian electoral democracy and the majoritarian pluralism theories prove invalid to explain the American political system. The conclusion of this empirical validation is that the USA is not a democracy, but rather oligarchy (civil oligarchy, Winters), because the majority of the American citizens do not have at all or almost at all influence on the political process.

The inclusive and extractive institutions theory, reflected in **Acemoglu and Robinson** book “Why nations fail” (2012), binds democracy with inclusive, and oligarchy with extractive economic and political institutions. The monopoly as an extractive institute and antithesis of competitive and inclusive markets leads to oligarchic concentration of wealth and power. The extractive economic institutions cause economic stagnation, destroy the market competitiveness and lead to market failures, while the extractive political institutions cause situations of lawlessness and chaos, undermine the rule of law, state failures and political instability. The institutions in the contemporary western countries are predominantly extractive, because wealth and power are not dispersed (democratically) among broader social strata, but rather is concentrated in the hands of a limited elite, following Michels’ model (the iron law of oligarchy), that is being an “especially dangerous form of vicious circle”. The vicious circle happens because of the united efforts (“the iron grip”) of extractive economic and political institutions.

The concept of the **role of the big corporations in the political process** has been elaborated by **Colin Crouch** in his book “Postdemocracy” (2004) and “The strange non-death of neoliberalism” (2011). He explains the tendency towards “neoliberal, directed by the finances and dominated by the big corporations’ public policy” after the world crisis of 2008. In times of postdemocracy, powerful minority interests force the political system to work in their favour, and the big corporations use the state as “private cash cow”. The big corporation is the most important player in the “authority quadrangle”, including also: state, market and civic society. It causes state and market failures by redefining the limits between state (public) and private interest. The new public affairs management takes into consideration (officialises) the role of the big company in politics, thus inflicting “loss to the idea of the public authority” (New Public Affairs Management = Governance without government). The management (global) limits the scope of the state. The state is no longer responsible for the government, but the big

companies have “corporate social responsibility”. This totally changes the essence of the term market competitiveness – the accent changes from a process of rivalry among multiple companies towards the consumers’ outcome. It is introduced a discourse of the production of services, rather than of material goods. The gigantic companies stultify the existing dichotomy “state-market” explaining the relations between politics and economics. The new public management legitimizes the power of the big corporation and its impact on a limited circle of wealthy private people in politics, thus losing its importance of public affairs. In my opinion, in such “postdemocratic politics”, the oligarchic decisions of state institutions prevail over the democratic ones.

The oligarchization of politics can be explained in the light of two **theories of inequality**, developed by the world famous economists – Joseph Stiglitz “The price of inequality” (2012) and “The great divide” (2015) and Thomas Piketty in “Capital in the twenty-first century” (2014).

Joseph Stiglitz introduces the phrase “for the 1%”. He does not speak about oligarchy, but for plutocracy, which explains the “vicious circle” where wealth causes power, and power results in even bigger wealth. The inequality explains the failure of the economic and political systems. The economic system works for the people of the top 1%, while in the political system the principle “one man – one vote” becomes “one dollar – one vote”. After the crisis of 2008, the state has saved banks facing bankruptcy (the guilty ones for the crisis turn out to be the ones that profit from it). Instead of the “soaking theory” of wealth from the top to the base of the social pyramid, in progress is the “bleeding theory” – the wealthy people drain the incomes of the middle class and the people of the so called social bottom. According to Stiglitz, inequality is a result of state policy under “ersatz” (imperfect) capitalism. The 1% becomes richer due to annuity and regressive taxes. The three groups “contemporary people of independent means” are: a) fantasists and wealthy heiresses, monopolists; b) corporative top-managers; c) highly paid lawyers. They grow rich by appropriating parts of the economic pie with the help of the state.

Thomas Piketty gives proof of the contemporary “spiral of inequality” deriving ideas from Marx, but not the “Kuznets curve”. The XXI century capitalism is patrimonial, inheritable, neo-feudal – very similar to the capitalism in XIX century when Marx worked. There are processes of oligarchic divergence instead of democratic convergence. “The glorious 30 years” after the Second World War are a mere exclusion of being a period of convergence and existence of a solid middle class. By examining the dynamics in the distribution of ownership and incomes during three centuries, Piketty argues that ownership alone does not bring incomes. The income consists of two components: a) labour (wages, fees, premiums, bonuses, non-monetary forms); and b) capital (rents, dividends, interest rates, annuities, etc.). Annuities are incomes from capital, but not labour. Powerful forms of oligarchic divergence lead to an increase in inequality (according to the formula $r > g$). The problem of inequality is explained by incorporating economic knowledge with the opportunities of other social sciences (history, sociology, political science, etc.). In Piketty’s research, based on solid data, he

pays special attention to “the upper hundredth in the different societies” (1%) and “the world of the upper thousandth” (0,1%). The ways to measure inequalities is never neutral, therefore there is not much scientific reliability of the wealth classifications such as Forbes, Credit Suisse, Meryl Lynch, Allianz, that present their own data about the situation of the 0.1% of the people in the world. This small number of people faces a tendency to turning the entrepreneurs into people of independent means. The oligarchic divergence is “a process where states would be owned by their own billionaires”.

The critical theories of neoliberal cultural hegemony clarify the ideological dimension of the oligarchic power and its legitimizing by the formulation of a corresponding public opinion. **Antonio Gramsci** (1891-1937) formulates the idea of *cultural hegemony*, in order to explain how the ideas of the dominating class (capitalists) become dominant for the entire society. The hegemony states a combination of domination and agreement for submission (voluntary submission) and relates to the “spiritual and moral direction”. The cultural hegemony of the dominant class is realised by “*ideological apparatus*” – family, educational institutions (public and private), political institutions (political parties, etc.), trade unions, apparatus for mass information (press, radio), cultural institutions in the spheres of literature, arts, sports, etc. These apparatuses are considered independent from the state (being a symbol of coercion) and are connected to the civic society and market. The cultural hegemony is exerted by the increased role of the intelligence in the social processes. Gramsci differentiates “organic intelligence” that serves the ruling class and “traditional intelligence” that enlightens the entire society.

The today’s cultural hegemony of the dominant class (the oligarchic minority as part of it) is based on the neoliberalism ideology. **Pierre Bourdeau** (1930-2002) explains the neoliberal hegemony on the mass consciousness by the penetration of “the neoliberal dox” in different “fields” (scientific, literature, journalistic, political field, etc.), an increased importance of the role of the intellectuals (scientists, journalists, artists, etc.) and contemporary ideological apparatus for shaping the public opinion. According to Bourdeau, the money of the wealthy is used to finance experts who formulate and disperse neoliberal illusions, myths, discourses about the “pure and perfect market”, about the globalization that discredits the role of the state in favour of certain powerful minorities, etc. The neoliberal dogma “turn everything upside down”. They dominate society, because are dispersed in accessible forms. Public opinion is shaped predominantly by the media with the help of euphemisms, connotations and associations implying neoliberal message for liberation. In reality, free from regulations are the global financial markets, referred to as “The New Leviathan”.

David Harvey in “A brief history of neoliberalism” (2005) studies the way neoliberalism transforms from economic theory to political programme for action and ideology with a dominating role in the social consciousness. The centre of attention is drawn to the individual (the free individual) who achieves his/her prosperity while benefitting the rights of private property, free market and free trade. The role of the (neoliberal) state is to create these structures. However, the neoliberal state protects the

individual freedoms only on paper, while in reality its basic concern are the interests of the big capital.

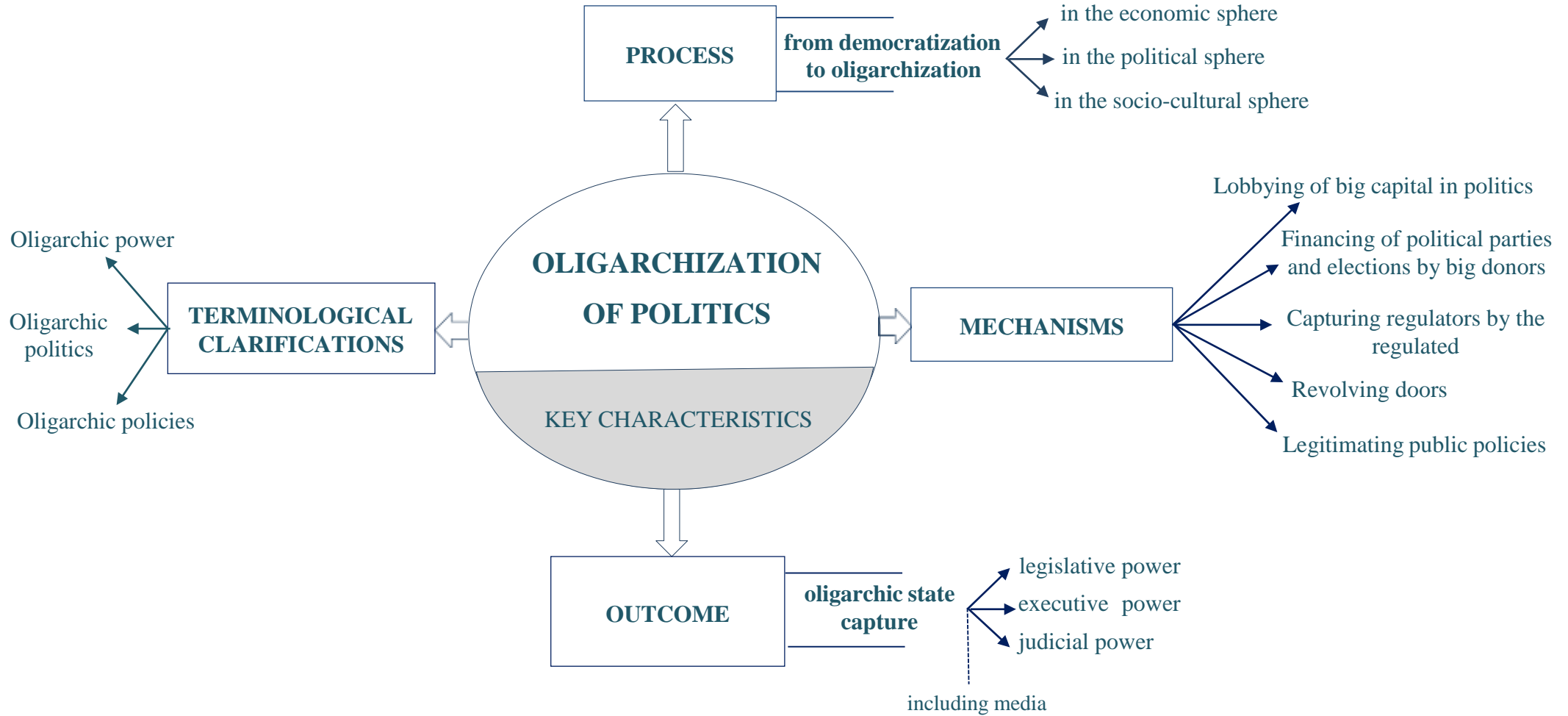
The majority of people accept voluntarily the unjust (oligarchic) status quo, because they are subjects of serious efforts to “construct consent”. The fulfilment of these neoliberal policies (in the interests of the few) require the majority of the population to consent with them. By the “production of consent” the real problems are masked using cultural prejudices. The neoliberal public consensus has been constructed in three fields: a) civic society (media, educational and cultural institutes, civic and business associations); b) political parties (governing and in opposition) and c) state institutions.

Being a critical public intellectual **Noam Chomsky** develops (together with E. Herman) a propagandistic model of the dominating neoliberal ideology (Manufacturing Consent: Political Economy of the Mass Media, 1988). It is used to legitimize the power of the big capital. The fabrication of consent in/by the media is possible due to several filters used to filtrate the political news before they appear in the media. In his book “Requiem for the American dream” (2017) Chomsky formulates ten principles for concentration of wealth and power, namely: limit the democracy; shape the ideology; restructure the economy; shift the burden on the poor and the middle class; attack solidarity among the people; direct the regulators; arrange the electoral results; use the fear and the power of the state and hold the mob on a short leash; manufacture consent; marginalize the population. These principles define the considered until recently USA exemplary democracy, of being oligarchy today.

The third paragraph of the second chapter presents an author **conceptual model for oligarchization of politics** in the contemporary western states/democracies under neoliberal capitalism, that consists of three elements: 1) Terminological clarifications in relation to basic and similar concepts (oligarchic power, oligarchic politics/policies, etc.); 2) Specifics of the process of oligarchization in the economic, political and socio-cultural sphere; 3) oligarchic capture of state and its three powers (legislative, executive and judicial) as a result of the widespread process of oligarchization of politics. There is another fourth element of the model, that contains mechanisms of oligarchization of politics, explained in more details in chapter three in the dissertation thesis.

The conceptual model can be visualised in the figure on the next page.

CONCEPTUAL MODEL FOR OLIGARCHIZATION OF POLITICS
in the developed western democracies (USA and EU states) under neoliberal capitalism



The elaborated conceptual model relates to the developed western democracies (the USA and the EU states) under neoliberal capitalism “the wealthy western democracies” (W. Streeck), “the wealthy global North-West” (C. Crouch), the states of the world capitalist centre (Wallerstein). **The key characteristics of the research problem** (oligarchization of politics) are several.

First, the problem is not new (in first chapter we argue that oligarchy pursues capitalism in its entire history for more than five centuries). What is new today under neoliberal capitalism (during the American world hegemony) is the unprecedented level of concentration of wealth and power in the hands of a limited number of people.

Second, the research problem has interdisciplinary nature – different social sciences use their instruments to disclose its nature (philosophy, sociology, law, economics and political science, etc.). I tend to be more critical to the oligarchic politics, rather than being objective and value-neutral.

Third, the time line of the process of oligarchization of politics includes the period from the start of the Reagan economics and Thatcherism at the end of the XX century till the end of the second decade of XXI century under deregulated global capitalism. During the previous “three glorious decades” after the Second World War, there was a process of democratization under state regulated capitalism.

Fourth, the public affairs management in these states consists of amalgam of oligarchic and democratic component, while this combination (democratic-oligarchic alloy, J. Winters) is officially presented as democracy, but in reality it is rather oligarchy. The new public affairs management, “Governance without government” determines prevalence of the oligarchic policies over the democratic ones. The scope and the degree of this predominance in the different states or groups of states varies. There are also different forms, scale and consequences from the oligarchization in the USA, the Scandinavian states, as well as in the so called “new democracies” from Central and Eastern Europe, etc. However, everywhere, the oligarchization of politics in these neoliberal countries (Harvey) is postdemocratic (Crouch), post-reality (Streek), technico-economic subpolitics (U. Beck).

The elaborated conceptual model for oligarchization of politics in the developed western countries/democracies has four main ingredients: 1) terminological clarifications; 2) oligarchization of politics as a process; 3) the outcome of this process; 4) the used mechanisms (instruments).

The terminological clarifications in relation to the essence of basic and similar concepts refer initially to my understanding of power, politics, types of power, after that I proceed examining oligarchic power, oligarchic politics and oligarchic policies.

After the presented clarifications and differentiations, regarding the relation among power, wealth and incomes, I deduce the following working definition of the oligarchic power: **The oligarchic power** is the power of the big personal wealth (big capital, big money), power of the oligarchs, who transform their wealth in political power – concentrated, material, monopolistic, shadow, complexly structured in networks and hierarchies. It is explained in the light of the “three faces of the power” (S. Lukes) and

its *three basic dimensions: economic, political and ideological*. Individual components of the definition are supported with examples (facts, data), when answering questions such as: “Who are the oligarchs?” (as individuals) and how they differ from some other categories of people: elites (political and economic), capitalists (owners) and managers.

The oligarchic power is accompanied with oligarchic politics/policies on behalf of the state and supra-state institutions. The terms oligarchic politics/policies are explained by using certain ideas from Jeffrey Winters (Winters, J. Oligarchy, 2011) and Volscho and Kelly (Kelly, Nathan J. and Volscho, Thomas, *The Politics of Oligarchy: Taxation, Financial Regulation, Power Resources, and the Super-Rich in the United States, 1918-2012*), as well as some other authors, like W. Domhoff, T. Ferguson, Hacker, Pierson, etc.

The politics of oligarchy is defined according to Jeffrey Winters, as *politics that defends the wealth and incomes of the super-rich and powerful people*. This politics aiming to defend the vast material wealth is introduced by the state and its institutions. The state is the main guarantee (protector) of the right for private property, including the private property of the ultra-rich, in the form of wealth. The oligarchs make efforts not only to defend their acquired wealth, but also aspire to increase it. Therefore, Winters explains that oligarchic politics is one of wealth and income defense. State offers monopolistic position on the market to a certain big company or bank, while at the same time it can remove given monopoly and can create a new one in its place. In all the western countries there is an anti-monopolistic legislation and agencies for protecting the competitiveness, but parallel to that there are also different monopolies and politics defending the wealth and incomes of a limited circle of people (oligarchs).

The oligarchic politics is inherent to such “oligarchic system” (in my opinion political-economical), where the super-rich are presumed political force, because they are capable of using some of the accumulated material resources for “political defence of their income and wealth” (Volscho, Kelly). Oligarchs use wealth to defend the wealth (Winters). The relation between wealth and power reflects in the question “Who does benefit?” (W. Domhoff), in a situation where “The winner takes all” (Hacker and Pierson), in the investment theory of politics (T. Ferguson), etc. The essence of oligarchic politics can be derived from Charles Wright Mills words: “Facts are utmost clear: a lot of rich people benefit some of the existing laws, infringe or evade others or even create and implement laws for their own interest” (*The Power Elite*, 1956).

The oligarchic politics benefits the few – being a counterpoint to the social prosperity of the majority. The differentiation between private wealth (concentrated material wealth in the hands of the few) and the public wealth (dispersed as incomes among the majority) is correlative to the differentiation between public goods and social welfare for more people and private goods and corporative welfare for the few.

There are three threats in front of the oligarchs (Volscho and Kelly) that provoke certain politics in defense of their wealth. The two main threats for further accumulation of wealth are the taxes and the financial regulations, while the third one can be found in some other power resources (except wealth), that can mobilize left political parties and

trade unions aiming to initiate, formulate and apply policies for democratic dispersion of incomes and power among broader social strata. For example, the ruling left political parties can introduce higher taxes for the rich, but they do not undertake this action due to the achieved neoliberal consensus with the right political parties. From the two main treats for further accumulation of wealth and incomes in the hands of the few (taxation and financial regulations) we can derive **two basic groups of oligarchic policies** – policies to decrease the taxes for the rich and policies to deregulate the financial markets. Namely, these policies cause an increase of the social-economic inequality among the few super-rich and the majority of poor and destitute people at the social bottom, to whom we can include the people with stagnating and insecure incomes from the so called middle class, becoming “precariat”.

The oligarchic policies can be expressed in two groups of decisions: decisions for **decreasing the taxes** for the rich and decisions for **deregulation of the financial markets**. These policies cause a collapse of the representative (democratic) government. The decisions to decrease the taxes for the rich sometimes are rather absurd – the wealthiest people do not pay any tax! In 2019 Fortune magazine alarms that Amazon, the company owned by the richest person in the world Jeff Bezos, monopolizing the online-trade in the world, in 2018 has achieved market capitalization of 1 trillion dollars, but does not pay a single cent for federal taxes for his activity in the USA. In regard to the policies of deregulation of the financial markets, there are also similar absurd situations. The state not only frees from regulations some financial giants, but when big banks undertake risky operations (investments), the state saves them from bankruptcy with the taxpayers’ money, because they are too big to be left to collapse. Citigroup and Goldman Sachs in the USA represent such case – simultaneously they are culprits and winning from the financial crisis of 2008.

The current neoliberal state imposes taxes predominantly on labour incomes, but not the ones from capital. While the previous social state (during the 30 years after the Second world war) has dispersed the national wealth by progressive taxes aiming to achieve certain social, but not corporative welfare. The people from the wealthiest upper social class in the developed western countries pay lower as percentage taxes on their wealth and incomes, and therefore their material power is bigger than the power of the majority. Hence, the oligarchic component in the government prevails over the democratic one.

Other oligarchic policies are the decisions of state institutions for privatisation, for the creation of monopolies in different sectors of the economy, for international agreements with corporative giants, contracts for state loans from big private banks, to open bank branches, trade chains and others on the national territory, contracts for public commissions, concessions with big companies, etc.

The oligarchic policies are masked as public (democratic) ones done by state and supra-state structures by shaping a public opinion that accepts the increasing inequality.

The second part of the conceptual model accents on the **process** – the process of oligarchization in the economic, political and socio-cultural spheres. The three spheres

correspond to the three subsystems (economic, political and socio-cultural) of the social system. The drafted three tables disclose the transformation from democratization to oligarchization in the economic sphere (Table 2); from democratization to oligarchization in the political sphere (Table 3) and from democratization to oligarchization in the socio-cultural sphere (Table 4). In a separate table (Table 5) are presented some key words, explaining the transition from democracy, achieved during the three decades after the Second World War to the oligarchization during the last four decades in the USA and the EU states.

An important part, explaining the various outcomes, scope and scale of the process of oligarchization in the different western states, has a research on the issues of poverty and inequality conducted in 2016. The people from the so called 1% in the European states possess a percentage share of the national wealth, as follows: in Austria the super-rich have 24% of the national wealth; in Belgium – 12,6%; Denmark – 25%; Finland – 12,4%; France – 18%; Germany – 24.5% Greece – 14.3%; Luxemburg – 22.4%; Netherlands – 23.9%; Norway – 17.9%; Portugal – 21.3%; Great Britain – 17.5%; Slovakia – 7.9%, Spain – 15.2%. For comparison, in the USA, the 1% of the population possesses 41.8% of the country wealth (Zucman, G., 2016).

The tables below reflect in synthesized manner the specifics of the process from democratization to oligarchization of the economic, political and the socio-cultural sphere, all of these often intertwining, but in this case we differentiate them with analytical purpose.

Table № 2

From democratization to oligarchization in the economic sphere

From democratization	To oligarchization
Democratic capitalism and the “end of the history” (Fr. Fukuyama)	Neoliberal capitalism and “future of the history” (Fr. Fukuyama)
Functioning market economy, competitive and inclusive markets	Capitalism as anti-market (Braudel) Monopolies and market failures
Economic growth through democratic convergence	Economic stagnation and oligarchic divergence (Piketty)
Democratic dispersion of incomes among more people	Oligarchic concentration of wealth in a limited number of people
Creating wealth by entrepreneurship (increasing the economic slices of the pie, Stiglitz) Meritocratic principle	Deriving wealth by rent-seeking and inheritance (appropriation of more slices from the pie, Stiglitz) Pluto-economy (Chomsky)
Social welfare Small, middle and big business	Corporate welfare Corporate and financial giants
Progressive taxes State regulations of the market	Regressive taxes Deregulation of the financial markets

From democratization to oligarchization in the political sphere

From democratization	To oligarchization
Predominant democratic policies in the government Government of the people, by the people, for the people (A. Lincoln)	Prevalence of oligarchic policies in the government. Government of the wealthy, by the wealthy, for the corporations (John Whitehead). Government of, by and for the 1% (Stiglitz).
Majoritarian electoral democracy (One man – one vote) More equality	Market democracy, dollarocracy (One dollar – one vote) Growth of inequality
Pluralist democracy (poliarchy) Majoritarian pluralism Equal access to the political process	Oligarchy masked as liberal democracy. Biased pluralism. Privileged, special access to the political process for the few.
Representative democracy (strong political parties and solid middle class) Christian democracy, social democracy, liberal democracy	Corporatocracy, bankocracy (powerful lobby groups, oligarchic superclass) Neoliberal democracy (factual oligarchy)
Elitist democracy. Government of the elites – economic, political, cultural (aristocratic accent)	Domination of the economic elites (the wealthiest capitalists) in the government (oligarchic accent)
Deliberative democracy	Simulation of political debate through PR, image making, etc.
State (government) management	New public management (Governance without Government)
Separation of powers in constitutional state. Rule of law. Political stability in liberal and social state.	Oligarchic capture of the three powers. Oligarchs “above the law”. Political instability in neoliberal state.

Table № 4

From democratization to oligarchization in the socio-cultural sphere

From democratization	To oligarchization
Ideological apparatus of the state for exerting cultural hegemony by the capitalist class (A. Gramsci) State is considered national and not bourgeois.	Global ideological apparatus for neoliberal hegemony by the Upper class of the wealthiest capitalists, influencing the state apparatus. The globalization myth, from which everybody wins.
Ideological pluralism – liberalism, conservatism, socialism. Moral-political values (freedom, equality, justice, solidarity).	Neoliberal indoctrination. Neoliberal dogma. Neoliberal interpretation of the moral-political values.

From democratization	To oligarchization
Left-right differentiation with an accent to the social group interests.	Erased difference between left/right with a focus on certain values (multiculturalism)
The modern public sphere (J. Habermas) Civic society as non-state public sphere of civic associations Traditional and organic intellectuals (A. Gramsci)	Postmodern public sphere. Network society (M. Castells) Civic society – product of social engineering Critical public intellectuals and neoliberal experts (think-tanks)
Democratic logic Individualism and Solidarity Civic activity and political participation (in the public events) Citizens	Market logic Super individualism Political alienation and civic illiteracy Consumers
Nationalism, patriotism	National populism with oligarchic taste
Soft power and control of thinking in a direction “wealth of the people” (A. Smith) Unity between personal and public prosperity under more equality	Neoliberal “brain washing” (Chomsky) in the direction of individual freedom. Each one is responsible for his/her own success/failure under conditions of extreme inequality.

The key words explaining the transition from democratization to oligarchization during the last four decades are presented in the table below:

Table № 5

DEMOCRATIZATION	OLIGARCHIZATION
Convergence	Divergence
Dispersion	Concentration
Competitiveness	Monopoly
Meritocracy	Inheritance
Entrepreneurship	Rent-seeking
Equality	Inequality

The outcome of the process of oligarchization of politics in the USA and the Eu states is expressed with oligarchic state capture and its three powers. The main attention is drawn not only simply to the captured state, defined with corruption, shadow government, cronyism, nepotism, trading influence, etc., that undermine the liberal democracy, but it is also focused on the subject that captures the state – the oligarchs. It is about the **Oligarchic State Capture** and its three power – legislative, executive and judicial (and their derivatives).

The oligarchic state capture is presented in the light of the following three concepts: postdemocracy (C. Crouch), subpolitics (W. Beck) and post-reality politics (W. Streek). The process of oligarchization of politics has not yet finished – there is still a democratic segment in the government, despite the fact that key oligarchic policies

prevails over the democratic ones during the first two decades of the XXI century. There is also a possibility for a future democratic turn, therefore, the outcome (the oligarchic state capture) of the research process is still conditional.

Table № 6

Oligarchic state capture in the light of three author concepts

<i>Wolfgang Streek</i>	<i>Colin Crouch</i>	<i>Ulrich Beck</i>
Post-reality politics in times of democratic capitalism crisis after the post-war epoch	Postdemocracy under neoliberal globalization	Subpolitics (technical-economic) in risk society
<ul style="list-style-type: none"> • Suspension of parliamentary democracy and institutionalization of oligarchy and expertocracy • Deregulation of private financial markets – aspect from the privatized functions of the state • Moving from one to another state – from tax to debt countries, from governments to banks 	<ul style="list-style-type: none"> • The powerful players in the postdemocratic world are four: state, market, civic society and big corporations; • The participation of the big corporation in politics under neoliberal hegemony labels the transition from state government to new public governance • After 2008 the gigantic companies as powerful payers capture the market, as well as the public politics 	<ul style="list-style-type: none"> • The political shifts from the official arenas (parliament, government) to the grey zone of corporatism; • Undermining state by private groups of interests of quasi-public nature; corporative organized groups for exerting power; • The political system losses its functions (it works only with some left-over functions).

The oligarchic state capture is an attempt for its privatisation. It can be presented as “moving” from one state to another, from mostly democratic to predominantly oligarchic politics/policies. “The decay of the democratic capitalistic regime after the post-war period” (Streek) has caused a new regime of neoliberal capitalism, directly linked to the oligarchic state capture. The attempts for oligarchic capture in the western states during the last four decades can be explained in the framework of the political and economic system. The process from democratization to oligarchization of politics in the western countries and their oligarchic capture under the current neoliberal capitalism changes the meaning of the term “democratic political regime”, the political science used up till now.

The oligarchic capture of state and its three powers (legislative, executive and judicial) changes the meaning of the political regime in the USA and the European countries as formally democratic, but more oligarchic in its substance. A democratic political regime supposes separation, but not concentration of power. Robert Dahl poliarchy, despite being imperfect, offers a way to limit the oligarchic tendencies by including a number of pressure groups in the political process. This definition of democracy/poliarchy (as a political regime) is no longer valid, when there is a concentration of wealth and power in limited number of people. That is why the USA is defined as “civic oligarchy” (J. Winters) with a specific democratic and oligarchic alloy. The oligarchic component is this alloy constantly increases at the expense of the

democratic one. The (liberal) democracy becomes more formal (façade, dysfunctional), while the oligarchy – becomes more real.

The oligarchic capture of the three state powers is explained by differentiating between the formal (judicial) and functional (political) separation of power (Y. Stoilov) by stressing on the functional aspect of the state power. The oligarchic state capture is done by privatisation, appropriation, blockage of certain functions of the authorities – legislative, executive and judicial. These actions are reinforced by the oligarchic captured medias.

Some conclusions regarding the oligarchic state capture:

First. Based on the idea of the lost critical functions of the parliament at the expense of the demonstrative ones in the changed public sphere (Habermas), we conclude that the demonstrative functions of all state institutions act in the field of the formal democracy, but in reality these institutions suffer “the iron law of oligarchy”. Therefore, the certain functions (activities) of the legislative, executive and judicial power to great extend are captured (privatised, appropriated) by oligarchs – local, national, regional, global.

Second. The holders of the three powers in the state – parliaments, governments (including administrative agencies) and courts, figuratively speaking have turned into an object for purchase-sale by the big money (special interests). This leads to suspension of the parliamentary democracy and gradually institutionalizes oligarchy (V. Streeck). Without judicial or civic control, the power of the “non-elected oligarchy” can blockade the political system. The oligarchic state capture is a threat for institutional blockade.

Third. The oligarchic capture stultifies the principle of separation of power due to the appropriation (privatisation) of state functions for creation, implementation and adhering to the law. The oligarchic capture of the three powers (including the media) can cause a loss in the main purpose of the state – to manage the public affairs. The current “wealthy western democracies” “buy time”, delaying the crisis of the “democratic capitalism” and its financialization during the transition from tax to debt states (V. Streeck).

Fourth. The oligarchs capture the neoliberal state (not only the state), that only on paper protects the individual freedoms (rights) of all citizens, but in reality serves the interests of the big capital and big money. Hence, a question arises: do oligarchs capture the state or the state alone with its institutions (politicians and administration) seeks to serve them? The answer to this question is not synonymous (not all politicians are oligarchs), and despite that we should render the position of the given country in the world capitalist system.

The oligarchization of politics and the attempts for oligarchic capture of the developed western states under neoliberal capitalism is done by the corresponding mechanisms (instruments), analysed in chapter three of the dissertation thesis. In conclusion, the oligarchic power has three dimensions – economic, political and ideological; as such the economic one is basic – it is transformed into political and ideological. Oligarchs are part of the capitalists’ class (the wealthiest capitalists), part of

the economic elites (with addition of corrupted politicians), that not only influence, but control the political process. The oligarchic politics develops in the political-economic system, where the economic power of the ultra-rich transforms into political power and vice versa. There is a vicious circle in the today's public management, labelled as democratic, but in reality it is more oligarchic. This political-economic symbiosis is completed with the corresponding actions for achieving voluntary submission of the majority.

Third chapter: MECHANISMS OF OLIGARCHIZATION OF POLITICS

The content of the last chapter of the dissertation thesis has applied political nature. Based on the theoretical knowledge from the previous chapter, I differentiate (unpretendingly for thoroughness) several basic mechanisms (means, measures, technologies and instruments) for oligarchization of politics in the wealthy western states, used in the attempts for oligarchic state capture. The idea to outline such mechanisms is derived from the “ten principles for concentration of wealth and power” elaborated by N. Chomsky (2017) and the mechanisms of “transition from liberal to neoliberal democracy as a mask of the global oligarchization” by V. Prodanov (2017). The examples are from the USA, the EU as a whole and some member-states during the last decades – especially after the crisis of 2008.

The examined mechanisms of oligarchization of politics are: a) lobbying of big capital in politics; b) financing of political parties and elections by big donors; c) capture of regulators by the regulated; d) revolving doors; e) legitimizing oligarchic politics/policies.

Each mechanism has its dark, shadow side, explained by B. Page, J. Seawright and M. Lacombe in their book “Billionaires and stealth politics” (2018). The richest billionaires in the USA, Koch, Walton, Mars, Soros, Buffett, etc., introduce political agenda for privatisation and austerity, while with the “big money” they buy political influence – indirectly and in shadow, promoting favourable for them, but not the society public policies. The mechanisms of oligarchization of politics are invisible for the public, they are shadowy and secretive, so the majority of the citizens cannot mobilize for joint actions against the oligarchs. The term “stealth politics” stands for “a specific approach to influence the public politics” on behalf of the billionaires – “intensive political activity behind the curtains and rare public manifestations”. When they decide to express position on a certain political issue, it is usually related to social causes that look liberal and progressive. The “stealth politics” protects the billionaires from the public anger and facilitates the construction of their positive public image as virtuous and generous philanthropists. Due to the hidden pressure by the ultra-rich people to the state institutions, the presented examples are scarce and include only shocking cases.

Lobbying of big capital in politics is the main and most comprehensive mechanism for oligarchization of politics in the developed western countries, because it includes various lobbying activities done by experts for substantial payment as: a) government parliamentary relations: b) political persuasion: c) elaboration of

statements, positions, expert evaluations – policy papers; d) coalition building and networking; e) monitoring; f) indirect lobbying in/by the media for forming public opinion; g) mass mobilization around social causes – grassroots advocacy; h) event management; etc. Professional lobbying is an American invention, despite today the lobbyist companies in Brussel tend to be more than the ones in Washington.

When I talk about *lobbying of big capital* in politics, I consider the corporative and financial capital, among which there is no substantial borderline under neoliberal conditions, because big companies, simultaneously with production and trade, deal with financial operations. I prefer the discourse of “big capital”, rather than “big business” in regard to lobbying, because the word “business” is used on purpose to cloud the difference among small, middle and big business. Nowadays in the literature there are a number of synonyms to big capital, such as “big money” and “special interests”. However, in this case it is not simply about business interest, but about the interests of the wealthiest capitalists from the so called “upper class”. These are not capitalists and entrepreneurs’ interests as a whole, but ones of the extremely wealthy private people (oligarchs), who use lobbying to make institutions work for their benefit.

Lobbyist influence by big capital on politics, understood as public activity to protect the public interest, is mostly unregulated judicially and ethically. They are used to exert oligarchic state capture. This lobbying for decision-making, can cause enormous public damages, reducing the scope of the democratic in favour of the oligarchic policies in government. This lobbying stakes on: a) the so called “grey zones” (hybrid spaces) between public and private, national and European, local, national and global; b) clouded difference between lobbying and being under lobbying, who often change their places, entangled in different networks; c) “eluding the law”, “activities on the brink of the law”, “oligarchs above the law”, legalized corruption; d) media manipulations, etc.

Lobbying of big capital as main mechanism for oligarchization of politics clouds the lines between public and private sphere benefiting global capital formations: transnational corporations in the field of production and services, transnational banks, big companies in the financial sector, investment hedge funds, sovereign funds, etc. Here are some examples: JP Morgan Chase & Co, Merrill Lynch & Co Inc., Deutsche Bank AG, Bank of New York Mellon Corp., Goldman Sachs Group Inc., Morgan Stanley, Société Générale, Allianz SE, TIAA, etc.

New terms are used to explain this type of lobbying, clouding the difference between public and private, and used to covert the oligarchization of politics. Instead of objects and subjects of lobbying, it is used the term “agents of lobbying”. The lobbying also uses the term stakeholders, divided into public and private organizations. If in the past we have spoken about state intervention on the market, today we speak about mutual intervention by public and private players in the public affairs in the so called Public affair management. Lobbying of big capital is explained by analysing it in the framework of the five models of interaction between public and private sectors, elaborated by Rinus van Schendelen in his book “Machiavelli in Brussels” (2002),

namely: a) interdependence of both sectors; b) public interventionism; c) private interventionism; d) public-private antagonism; e) public private partnership.

The specialists (consultant, advisors, experts), hired for solid payment by the owners of the big capital, lobby rather effectively in/by various networks and media by searching and finding access to the “government kitchen”, information flows, special knowledge and information. For example, such privileged access to the political process have the digital giants (Google, Facebook, Amazon...) and the contemporary corporative and financial mastodons that lobby mostly in the net/networks, rather than in the parliament lobbies.

We present also data from the book “Giants: the global powerful elite” (2018) by Peter Phillips, where for the first time he identifies the so called 1% of the world population in the face of 17 transnational investment bank groups that manage the main financial assets around the world (BlackRock, JP Morgan Chase, Lockheed Martin, Northrop Grumma, etc.). In 2017 these financial giants manage more than 41.1 trillion dollars, united in an investment network of interrelated capitals, thus encompassing the entire world. This wealth has been invested aiming profit on behalf of approximately 2 000 billionaires and 6 000 000 millionaires in the world. They invest in everything that can bring profit – from agricultural land to enterprises, providing public goods (electricity, water supply, etc.), as well as waging wars. The 17 financial giants are managed by 199 people – CEOs. The oligarchic network of these 17 financial giants includes not only their clients (big companies and rich people), but also transnational (international) institutions, such as: World bank, International Monetary Fund, G-20, G-7, the World trade organization, the World Economic Forum, the Trilateral commission, the Bank for international settlements, the G30, the Council on foreign relations, the International currency conference, the Atlantic council. It also studies the lobbying of the three organizations for policy formulation (G30, the Trilateral commission and the Atlantic council) that prepare policy papers for future policies (in the form of instructions) that should be implemented by G-7, G-20, IMF, WTO and the WB, as well as some governments.

There is a direct link between lobbying of big capital and corruption. It comes to *high level corruption*, for criminal symbiosis between the actions of key political and administrative figures and owners and managers of big corporations and banks. These corruption activities (on state and supra-state level) relate to the influence of the super-rich people on politics (trade in influence, conflict of interests, nepotism, cronyism) that are carried out masked as lobbyism – lobbying through corruption. Special attention is paid to the “*legalized corruption*” – corruption allowed by the law (Kaufmann, D. and P.C. Vicente. Legal Corruption, 2005) and the phenomenon “oligarchs above law”. The differentiation between legal and illegal corruption, in my opinion is relevant to the differentiation between lobbyism of big capital and lobbyism for business interests. In the case of business lobbyism, the corruption is in the form of a bribe, while in the case of the lobbyism of big capital – legalized corruption is in the form of oligarchic state capture.

Here we also present the European and the American model of lobbying and their legal regulation. Because of the fault of the big capital, the EU Transparency register is voluntarily and not obligatory. While in the USA the money for corporative lobbying exceeds the combined Congress budget. Lobbyism of big capital in politics to great extent undermines the rule of law and the separation of powers in the developed western countries, turned out to be in oligarchic capture.

The financing of political parties/elections by big donors as a mechanism for oligarchization of politics corresponds the so called “political money”. Their owners (not the electorate) at the end decide who will become a deputy, political or national leader. This money is used to buy political power, as a result the state institutions act predominantly in the interest of the ultra-rich individuals. The electoral democracy is exchanged by “non-elected oligarchy”. The financing of elections by big donors causes alarming consequences: decline of political parties and advance of lobbies; obliteration of the difference between left and right; emergence of “oligarchic populism” in the face of the national populist right-wing, etc. The differentiation between the American and the European model for political party financing by big donors explains the broader scope of the oligarchic policies in the USA compared to the ones in the EU states.

In the USA, the financing of the political party candidates for the electoral campaigns is related to the PACs and especially the Super-PACs, where the major donors participate. They finance such candidates, respectively political parties who promise after being elected to implement certain oligarchic policies. Rather important role for the development of this mechanism for oligarchization has the Ruling of the US Supreme Court over the law suit of Citizens United vs. the Federal election commission (2010) that eliminates all limitations regarding the donations for political parties and candidates by big donors. This decision allows rich people to buy the elections and causes an accelerated disintegration of the political system (N. Chomsky). This is supported by a number of data from a journalistic investigation by New York Times (10.10.2015) about the donations of 158 families during the first phase of the presidential campaign. Sixty-four of these families (super-donors) work on Wall street (Goldman Sachs, Exxon, etc.), followed by wealthy families engaged in the extraction of schist gas. The biggest donations are made by Wilks (15 million \$), Mercers (11,3 million \$) and Neugebauer (10 million \$).

In contrast to the USA, where the political party financing depends entirely on private donors, in the EU countries, the state itself is the main source for financial means (subsidies). In Europe, it is widely believed that only the state is capable of limiting to some extent the influence of big money in politics, respectively the scope of the oligarchic politics, because the very idea of public financing impedes the possibility certain oligarchic circles to appropriate the political parties (A. Todorov). Despite this, in Europe the political parties are being financed both with state subsidies and with the money of big donors.

Although in Europe the political parties are considered essential base for the political system (in contrast to the pressure groups in the USA), during the last decades

the European political parties are in crisis (due to the clouded difference between left and right), because they are displaced by certain lobbies in a politics that is becoming more and more economized, instrumentalized and pragmatic. The vacuum in the ideological niche is filled with populism, and the populists' political parties and politicians enjoy oligarchic support. It is also analysed the relation between the insurgence of national populist political parties and the oligarchic politics in the European countries. A lot of populist politicians (B. Johnson, N. Farage, M. Salvini, V. Orban, etc.) are supported financially by billionaires, because these "political clowns" distract the public and direct the public frustration from the ultra-rich towards others perpetrators of the crisis. (Guardian, 26.7.2019).

In the European countries and on EU level there are strict rules for political party financing, but the big donors easily work around them or ignore them, thus infringing the rule of law. The big donations for political parties are mostly anonymous and shadowy, thus undermining the democratic and constitutional state, while the latter becomes more and more in oligarchic capture. The data for this donations are scarce, because most of the money are in offshore zones and the information about them can be retrieved only by investigative journalism and information leaks, such as the Paradise Papers, the Panama Papers, etc. We also present an overall picture of the political party financing in Austria, Germany, with partial analyses for some other European countries, paying special attention to the big donors.

The capture of regulators by the regulated and the revolving doors are two mechanisms of oligarchization of politics subject to the common logic of the relations between economy and politics under the current neoliberal capitalism, where economy (the economic power of the big capital) dominates over politics (the political power of the institutions).

The capture of regulators by the regulated corporations and banks has its prehistory during the American cycle of oligarchization, when the USA has become a world hegemon. Since the Second World War the international order has been dictated by the "Keynesian economy" and international financial institutions (IMF, WB, WTO). At that point, the capital is regulated, the currency exchange rates are estimated according to the dollar connected to the price of the gold. During the 1970-s the control on the currencies has been lifted together with the gold standard, thus allowing the emergence of currency speculations. The practice to capture regulators by the regulated began in the USA at the end of 1980-s by reorganizing the economics and increasing the role of the financial institutions in it. In 1999 Clinton administration revoked the "Glass-Steagall" legislation according to which in times of crisis only trade banks can be supported financially by the state. Since then all banks (including the investment ones) can be "saved" by the government, because most of the bank operations are excluded from the state regulations (N. Chomsky, 2017).

The capture of regulators in the financial sector is very important. The biggest American banks, that are at the same time transnational, such as: JPMorgan Chase, Bank of America, Wells Fargo и Citigroup (trade banks) and Goldman Sachs and Morgan

Stanley (investment banks) concentrate enormous financial wealth, which due to the poor regulations on behalf of the Federal Reserve, transforms into political power. In the period 2007-2008, these banks caused the financial crisis (in the USA and the rest of the world), and after that they were “saved” using taxpayers’ money. We examine two cases of such actions (Citigroup and Goldman Sachs) and the how the regulator capture happened.

Besides the “real regulators” in the executive power, the people from the 1%, or rather the ones from the 0.1% in the USA capture key figures from the legislative and the judicial power. Examples for this oligarchic capture are given from the book “Plutocrats” (2012) by Christia Freeland (a famous journalist in the Financial Times and the Economist). Her interviews with scientists, financiers and statesmen are supplemented with analysis of certain facts and studies of the plutocrats (in my opinion oligarchs), who are called “super elite”. Thus for example, the people from the 0.1% are mostly representatives of the financial sphere, such as CEOs. Approximately half of the members of the US Congress (250 people) are millionaires, at least 10 of them are referred to as “plutocrats”, because they have wealth estimated to more than 100 million dollars. Some congressmen, after the end of their term of office, manage to monetarize their plutocratic networks and to become multimillionaires.

The capture of the main regulator (the Federal Reserve of the USA) on behalf of the Wall Street bankers shows the lack of regulations in this sphere. This regulatory capture has been done by the so called “cognitive state capture”, achieved by convincing the responsible state officials that the interests of the bankers and their perception of reality are relevant for the purpose as a regulator, who acts in the public interest. Therefore, the regulator has decided that big banks should be saved, because they are too big to be left to bankrupt and that their saving is in the interest of the public. The CEO salary of J.P. Morgan compared to the one of the Federal Reserve relates as 100:1 (Freeland).

The UK example of state regulators capture after the crisis of 2008 corresponds to the government initiative “Better regulation framework” (March, 2015) that grants big corporations and banks unprecedented access to the political process. The regulatory capture is done in three ways. First, the regulated appoint their representatives in the executive agencies; second, they hire lobbyists to support state officials in drafting legislative acts, related to public funds expenditures; and third, they create special control organ “Regulative Policy Committee” dominated by the financial interests of the London City.

The British example was applied by the European Commission, which in May 2015 has created a new regulatory organ and document, named “Better regulation for better results – An EU Agenda”. The purpose of this agenda is to examine the existing regulations of health safety at the work place, protection of birds and food quality, but the cleverly selected rhetoric of the commissioners cannot hide the truth that the better regulations are in fact deregulations benefiting the wealthier people. European civic

organizations express their fears regarding the reduced action of some basic Regulations for the protection of workers, consumers and the environment.

Some scandalous data for the capture of the EU regulators by big banks are presented in a research done by Corporate Europe Observatory (CEO) in 2014 on the financial lobby in the EU. For each euro-bureaucrat working in the Commission in the financial sphere, there are four consultants that “support” him/her in the elaboration of policies, related to the financial sector. The big banks are the ones that provide these consultants. A public report by the Observatory in 2017, outlines the corporative capture of the European central bank by lobbyists-consultants, representing the interests of the financial sector in the so called advisory groups.

There are also examples for capture of regulators by monopolistic companies in different sectors of the economy. The poor implementation of the anti-monopoly legislation and the deregulation of the financial markets deepens the oligarchization of politics. The most shocking example for such monopolies are the digital giants Google, Apple, Facebook, Amazon and Microsoft. These mastodons not only capture, but they control the regulators, therefore the digital giants tend to be stronger than the states.

The regulatory capture is also explained by Jacob Hacker and Paul Pierson in their concept “in politics the winner takes all” (2010). The winners in the economy (the big companies and banks), are winners in politics as well and this is done by the “organized efforts of the big business and the conservative ideologists for eliminating regulations and progressive taxation policies”. Taxes for the wealthy people are reduced everywhere at the expense of the increased indirect taxes, collected from the majority. At the moment there is not a single political agency that can revoke the liberalization (in other words the deregulation) of the financial markets, the regulatory institutions are in ruins (V. Streeck). The regulators are ruined, because they are captured by the regulated.

For the first time in the American history, the wealth is super concentrated in the hands of the very few. According to a study by the Institute for political researches in Washington, three people – Bill Gates, founder of Microsoft, Jeff Bezos (Amazon) and the investor Warren Buffett – possess wealth that equals the one of 160 million poorer Americans. This is the “trio of the new robber barons” in the XXI century. In contrast during Roosevelt term of presidency, when the monopolies have been broken down and has implemented steep (progressive) taxation of incomes, during the Trump presidency the taxes for the wealthy people are decrease, the super profits grow, while in the president administration several billionaires are appointed to offices (Guardian, 12.11.2017).

The passing through the so called “revolving doors” by politicians (on key positions) and businessmen (big capitalists) as a mechanism for oligarchization of politics is analysed and supported by examples in a research elaborated by David Beetham on the “corporative and financial power of the unelected oligarchy” (2011). The expression “revolving doors” labels a practice where on one hand, ministers, high state officials, etc. after leaving the public office start working in the private sector, this

is called “**revolving outwards**”, while on the other hand – people from the corporative sector are appointed on high state posts – this is “**revolving inwards**”.

It is common practice former ministers to start working in the private sector after they leave the government office (revolving outwards). Usually, there is a gap of two-years period before they start working in a sector that used to be an object of regulation (in the minister’s portfolio), however this is not often observed. The former minister is rather useful for the new employer, because it has information from the “governmental kitchen”. In 2008, 28 former ministers in the UK has started working in the private sector, while their number in 2011 increases to 31. An example for such revolving outwards is Tony Blair, who after leaving the Downing Street, have started working for J.P.Morgan and Zurich Financial Services.

The “revolving inwards” often emerges as “outside appointments” in different ministries. People are appointed for ministers, vice-ministers, or other high state official coming from the private sector. The outside appointments are often explained with the necessity of expertise of the private sector, in order to make competent governmental decisions. Big companies are officially included in the political process by the new public affairs management (C. Crouch). “Outside experts”, representatives of the big capital are appointed in the consultative organs, commission, etc., because they have the “best expertise”, thus, the oligarchization of politics expands. The revolving doors becomes official practice by the introduction of the public-private partnership. The partnership between the public and the private sectors has different forms, but the opening of the public sector towards the private business is rather visible in the implementation of the international treaties.

The example of the “revolving doors” in the USA, relates to 1999, when the different state treatment towards the trade and the investment banks is lifted and the risky bank operations become guaranteed by the government. The man, whose efforts achieve this is Robert Rubin – a key figure in the Clinton administration, who latter on becomes Citigroup director, thus taking advantage from the new rules. Subsequently, he “helps” the bank to acquire a big insurance company, accumulates a lot of money, after that Citigroup collapses again. Rubin returns as a chief advisor in the Obama presidency, and due to his advises Citigroup is saved for a second time by the government (N. Chomsky).

The revolving doors in the EU during the last few years is rather scandalous in two cases. The former president of the European Commission, Jose Manuel Barroso, soon after his term of office ended became a member of the management of the mighty bank group Goldman Sachs, while the former president of the European central bank Mario Draghi before taking his post in the ECB, is solely responsible for the European portfolio of Goldman Sachs.

The paragraph on the **legitimation of the oligarchic politics/policies** explains the ideological dimension of the oligarchic power and the means to construct neoliberal consent and voluntary submission by the majority. Using different approaches in the frameworks of this mechanism for oligarchization of politics, the people in the

developed western countries consider living in a democracy, rather than oligarchy. The paragraph is structured around three problems: a) Identification of the current neoliberal ideological apparatus (A. Gramsci) and respectively intellectuals, who represent the interests of the oligarchic minority as being interests of all the citizens; b) Explaining the role of the media (including big media giants and media oligarchs) in order to legitimize the oligarchic politics using the propaganda model (Chomsky and Herman); c) Emerged difficulties during the production of neoliberal public consensus on the oligarchic policies after the 2008 crisis in the western world.

A synthesised answer to the question: why citizens elect and re-elect politicians, whose decisions (oligarchic policies) serve the wealthiest, gives Dani Rodrik (Guardian, 10.09.2014). One reason for that can be because the majority does not know that some of the political decisions favour the wealthy people (media take care of this), while at the same time in the public sphere, the media accent on policies, approved by all – security policies, economic growth, etc. The citizens are not aware that the outcomes of the growth usually benefit the people from the 1% (Stiglitz). The second reason lays in the politicians' strategies during elections to produce public consent by redirecting the public attention from interests (basic material necessities) to values (identity policies, dissents, etc.).

Shifting the focus from interests to values relates to the use of “soft power”, aiming to exert control on the thoughts of the governed. The vacuum from the collapse in the political representative (the socio-group interests through left and right political parties) is filled by forming a corresponding public opinion. The representative government is slowly changing towards management of the public opinion. The accent in the public sphere is put on themes that highly polarize and divide the people. The identity politics outline limits around certain group (ethnic, religious, etc.) and the majority becomes prejudiced against this groups, instead of the group of the super wealthy and powerful people. The populists' appeals direct the public anger to different minorities, instead of the oligarchic minority. Diverting the attention from interests to values increases the inequality, the fragmentation of society and the alienation of politics.

The exert of cultural hegemony on the mass consciousness is done by ideological apparatus (not only national-state ones, but global as well) and a special role of the organic intellectuals (A. Gramsci). The legitimation of the oligarchic politics is done by educational, scientific, cultural institutions and media.

An example in this respect can be given by the “political investments” by the billionaire brothers Charles and David Koch, to formulate the thinking of the Americans in a conservative direction. They organize a network of think-tanks in order to impact the curriculums in schools and universities, as well as the media content, aiming neoconservative cultural domination. Koch brothers create a conservative movement (oligarchic network) together with other billionaires in order to disseminate the dogma for the “free market” and implement hate towards the regulations. We also analyse the

actions of the pressure group “Americans for prosperity” as a part of the party-movement “Tea party”.

Other billionaires granting solid amounts of money for legitimization of oligarchic policies by soft power are: Sheldon, Adelson, Soros, Bloomberg, etc. The family foundations of Walton, Robert Manser, Bill Gates, Jeff Bezos and others are engaged with philanthropy, thus creating a favourable public image. Using donations for civic causes, they form a corresponding political and ideological agenda.

The neoliberal cultural hegemony is done by intellectuals (scientists and experts), that work for a solid remuneration in order to protect the interests of the oligarchic minority as a part of the capitalist class. The public affairs management is often presented as an expert government – pragmatic, instrumental, without left-wing or right-wing ideology (oligarchy in the form of neoliberal expertocracy). As such, we can point out the creators of the neoliberalism Friedrich von Hayek, Ludwig von Mises, Milton Friedman, Karl Popper (Mont Pelerin Society).

Special attention is paid to the efforts of famous intellectuals such as Samuel Huntington, Michel Crozier, etc. to “restrain the democracy”, who have drafted the Report of the Trilateral Commission (Europe, Japan, North America), named “The Crisis of Democracy” in 1975. It consists of ideas for the reduction of the excessive activation of citizens and measures for a “better indoctrination” of young people in schools and universities by stimulating passiveness, apathy, depoliticization. The report offers measures for taming the “uncontrollable media” that criticize the power (Chomsky, 2017). The officially announced aim is “to manage the democracy”, which according to me is related to legitimizing the oligarchy.

The legitimizing of the oligarchic politics in the mass consciousness is usually done according to the “model of propaganda” in the mass media, developed by N. Chomsky and E. Herman in their book “Manufacturing consent” in 1988. Using the dominating neoliberalism people are brainwashed by the help of several filters, which are used to filter the political content before it reaches the public: a) conformity with the owners’ interests (big media giants; b) rendering the interests of the sponsors and advertisers; c) sources of information are “agents of power” – governments and financed by the business brain trusts; d) oppression on journalists, that challenge the benefits of the market competitiveness (in other words, “the free market”) and the consummative capitalism. The propaganda model is applied to explain the condition of the press in the UK.

There are also techniques for “consent production”, that have to “tame the troubled flock” using propaganda and public relations by the so called “experts for thought control” (Chomsky). People like Jeff Bezos, Bill Gates, M. Zuckerberg and others invest big money in propaganda – in experts, who accept their interests as their own, and after that they have to convince the rest of the people, that their interests are common.

The oligarchic capture of the media in the USA and the European countries is explained in a Report about the media oligarchs by “Reporters without borders” in 2016. It discloses the new “media emperors” – financiers, telecommunication magnates, big

industrialists and digital giants, who purchase mass medias, in order to become wealthier. They have identified politicians-media owners (Silvio Berlusconi and Serge Dako) and the corporations from the “Big six” in the USA, that control 90% of the news and entertainment (Comcast, Walt Disney, News Corporation, Time Warner, Viacom and CBS). It also analyses the case with Rupert Murdoch and “New corporation”, etc.

We argue on the thesis for the rather difficult legitimization of the oligarchic policies after the crisis of 2008 in the developed western states. The persuasion experts are in a difficult position, because of the unprecedented growth of inequality and impossibility to plead the meritocratic principle. The big wealth today is not a result of a hard work, competence, talent and merits, but of inheritance and annuity. The “American dream” no longer inspires. By reducing the middle class and the forming of the so called “precariat”, in the western democracies the public sphere witnesses the promotion of new impressions – for example, the Movement “Occupy Wall Street” (2011) introduces in the public debate the confrontation of the 1% to the rest of the 99%.

Neoliberalism has deep roots in the state and the political parties in the “western democracies”, but in a civic society constructed according to the neoliberal model, some cracks appear. The example for that is the billionaire George Soros and his network of foundations “Open society”. There are reasons for the failure of the philosophy for an open democratic society in the “new democracies” in Eastern Europe after the end of the Cold war, on EU level and in global scale. In addition, Francis Fukuyama argues about the difficult legitimization of the oligarchic politics/policies. There is also up to date analysis of his ideas, related to the end/future of the history with references to the oligarchization of the politics.

The fragments from the process of oligarchization of politics in Bulgaria after 1989 refer to the last 30 years, known as “transition to democracy and market economy” that labels the social change from state socialism (with public ownership of the means for production, ideological, political monopoly and planned economy) to democratic capitalism. The latter one is specified in the western liberal democracy (ideological and political party pluralism, representative government, separation of powers, constitutionalism, rule of law, civic rights and freedoms) and functioning market economy.

The sorrowful outcomes for the majority of the Bulgarian citizens during the past three decades show that instead of transition to democratic capitalism in Bulgaria there is a process to neoliberal capitalism. We provide some ideas of Bulgarian scientists for the so called “transition”. According to V. Prodanov, this is a transition to oligarchic, kleptocratic and peripheral capitalism and to a democracy, that is not liberal, but neoliberal – a mask for the oligarchy. The transition in Bulgaria is defined as “neo-paternalistic”, related to the phenomenon “capitalists without capitalism” (appointed capitalists), and the outcome of this “political capitalism” is not a liberal democracy, but rather a tendency to “multiparty authoritarianism” (P.E. Mitev). The relation between capitalism and democracy, which is successful in the western countries after the Second World War in the form of democratic capitalism, unfortunately in Bulgaria after 1989

does not work – the democratic and market logic cannot work synchronously (A. Todorov). The process of social polarization during the last decades is accompanied with the construction of a social pyramid with three parts: small oligarchic peak, reduced middle class and huge as a percentage social bottom, that causes de-democratization and over-concentration of power (M. Mirchev). The changes in Bulgaria after 1989 follow the neoliberal model that is not “built-in” in the Bulgarian society, but rather is “imported” and “transplanted” as non-alternative due to international and financial pressure (Kr. Petkov).

The views of these notorious scientists on the Bulgarian transition correspond to the elaborated conceptual model for oligarchization of politics in the dissertation thesis, that is organized around three key words: concentration (of wealth and power in the hands of the new capitalists); divergence (growth in inequality) and monopoly – economic, political and ideological (instead of pluralism and competitiveness). Since 1989 the capitalism in Bulgaria is not combined with liberal democracy, because it does not assume functioning market economy and inclusive markets that grant chances to more players coming from the small and middle business. The Bulgarian state supply with monopoly rights the big capitalists (oligarchs) in different sectors, thus the state only on paper (in the preamble of the Constitution) is social, but in reality is neoliberal state (D. Harvey) and makes decisions to defense the wealth (J. Winters). Therefore, the Bulgarian politics during the transition, cannot be defined as democratic – i.e. representative of the interests of the major social groups, but is rather oligarchic. In the public affairs governance there is an apparent mixture of oligarchic-democratic mixture (alloy) consisting of democratic and oligarchic policies, of formal democratic procedures and civil rights and real oligarchic power and oligarchic politics.

Three Bulgarian authors have contribution to the oligarchic thematic in the Bulgarian science after 1989 (a philosopher, a journalists and a sociologist), whose ideas are also reflected in the dissertation thesis. The first one is Mitryu Yankov, who has written a monography about the oligarchy called “Democracy or “demagogic oligarchy” (2019). He analyses the transition in Bulgaria as a transition to “compradors-oligarchic capitalism” and “demagogic-oligarchic democracy” by applying the social-class Marxists critical analysis. Thus, he discloses the ideological modelling of democracy (liberal, representative) as “demagogic oligarchy” according to the “Pareto’s formula” about the democracy as a “demagogic plutocracy”. The term “demagogic oligarchy” reflects “the ideological mask of the real power of the western and eastern post-socialist financial capital as a power of the civic majority”. It also analysis the mechanisms of this masking.

The other research is done by Stephan Antonov – a journalist in “Economedia”, financed by Reuters with the title „The Age of the Oligarchs: How a group of political and economic magnates have taken control of Bulgaria” (2013). This study offers a short overview of the events in our country during the period 2009-2013 and information about the oligarchic intervention in different sectors of the Bulgarian economy.

The third author, that has contributed to the oligarchic problematic is Andrey Nonchev, with a number of articles devoted to the issue of state capture in the post-socialist countries in Central and Eastern Europe. Although, he does not analyse Bulgaria in particular, being part of the CEE, his conclusions are relevant for our country as well. “The captured state” is defined as “specific form of state government” (different from the democratic and the totalitarian state) with exerted “control by non-official political and economic networks on the democratic institutions of the public authority, as well as on the formally free market economy, that aims to derive economic benefits/annuities in private interest by the members of these networks”. The forms of state capture vary from “big political corruption”, administrative corruption to lobbyism, clientelism, etc., while the spheres to be captured are the legislative, executive and the judicial power (Nonchev, 2017, 2018).

I define the public affairs management in Bulgaria during the last 30 years as a combination of oligarchic and democratic policies. I focus on the oligarchic segment and more precisely on fragments of the process of oligarchization in the economic, political and ideological sphere. The thorough examination of the problem is a subject of another research. In this case, we reflect on certain elements in the process of oligarchization of politics and its outcome – the oligarchic capture of the Bulgarian state and its three powers (including the media one), as well as some mechanisms of oligarchization, supported by examples.

At the beginning we present data about the concentrated wealth in Bulgaria, derived from three sources: Credit Suisse, Merrill Lynch and Forbes, published in Bulgarian internet sites. At the end of 2015, 59 300 Bulgarians are among the 5% wealthiest people in the world, while 237 000 are among the 10% wealthiest people in the world. These people are not oligarchs, but people that have achieved their wealth during the transitions, wealthy people. At the beginning of 2017, the three regions with the most concentrated millionaires in the world are: Latin America, the Middle East and Eastern Europe. Bulgaria is fourth in the classification of millionaires in Eastern Europe (after Poland, Czech Republic and Slovakia), but it is ranked first when counting multimillionaires per capita. There are five billionaires in Bulgaria, and the millionaires are 10 000. In 2010, the Bulgarian version of Forbes magazine for the first time announced the names of the wealthiest Bulgarians (in total 21 people). These are: Plamen and Atanas Bobokov, Vasil Bozhkov, Tsvetelina Borislavova, Tsvetan Vasilev, Grisha Ganchev, Krasimir Gergov, Dinevi Brothers, Ognyan Donev, Shasho Donchev, Ivo Kamenov, Marin Mitev and Tihomir Mitev, Bogomil Manchev, Tseko Minev, Ivaylo Mitafchiev, Mladen Mutafchiiski, Simeon Peshov, Petya Slavova, Mitko Sabev. In 2012 and 2013 there are some domestic classifications of the “wealthiest and most powerful Bulgarians”, and this list expands to 50 people. The expanded list includes both businessmen and politicians. However, soon after that, due to the impoverishment in the country, these classifications cease to exist.

The Bulgarian politics is being oligarchized, because the state institutions make decisions benefiting the wealthy and powerful minorities, rather than protecting the

interests of the majority of the Bulgarian citizens. There are official statistical data, confirming that Bulgaria is the poorest and the most corrupted country among the EU member states. These data prove that the established liberal democracy in 1989 is not representative and deliberative, it is not electoral (in majoritarian sense), it is not even elitist. It is rather a façade, formal, dysfunctional (to great extent), therefore the democracy in Bulgaria is not liberal, but neoliberal and oligarchic in nature. The political regime in Bulgaria is formally democratic, but in reality it is more and more oligarchic in substance.

The Bulgarian government is not representative, because the political parties do not represent certain social group interests, and when they come into power they serve the interests of the wealthy minorities. The missing difference between left and right causes rise in populism. The formal political and ideological populism leads to a simulation of representativeness and rational PR political image making, etc. There is an acute deficit of political leadership and political moral, and the behaviour of the self-proclaimed elite lack any aristocratic component, but have oligarchic one. The conducted elections are not accompanied with majoritarian pluralism, and the results are determined by political party donors, and not the electorate. There is a mass frustration of politics as social doings, changed by public affairs management, providing for wellbeing of a limited circle of people instead of increasing the wellbeing of the majority of the Bulgarian citizens.

The transition to political democracy was supposed to be accompanied with a transition to market economy (“the end of the history” Fukuyama), but 30 years later, it turned out that the Bulgarian economy is not related to inclusive competitive markets and opportunities for prosperity for many of the players in the midst of the small and middle businesses, but it creates monopolies in different sectors, such as: energy, providing public services to the population (water supply, electrical energy supply, centralized heating system), bin collection, tourism, communications and infrastructure. The oligarchization in the economic sphere can be explained with the monopolistic positions the Bulgarian state offers to domestic and foreign oligarchs, with the regressive taxation policy, financial deregulation, oligarchic divergence, causing economic stagnation and market failures.

The process of oligarchization in the political and socio-cultural sphere in Bulgaria is possible due to the achieved neoliberal consensus in three spheres: state institutions, political parties and civic society (D. Harvey), that support the system of neoliberal capitalism. Under the veil of this neoliberal consensus, there is a criminal privatization of state property from the time of the state socialism, as well as attempts for privatization of the politics in the interest of the new Bulgarian capitalists (oligarchs). They become ones, not due to the market competitiveness, but with the help of the ruling political parties and governments. In Bulgarian “the iron law of oligarchy” by R. Michels is working on full speed and refers not only to the political parties, but to different organizations, including the state. There are some examples that confirm this conclusion.

The Bulgarian civic society is constructed according to the neoliberal model around project oriented, and not grass-root non-profit organizations. Private think-tanks, NGO and foundations build the democracy in Bulgaria around neoliberal (including Euro-Atlantic) values. They are defined as non-governmental and non-profit, but in reality most of them are created by the governments of other states and big corporations. At the beginning of the transition, trade unions and employer's organizations attempt to achieve a class compromises between labour and capital, but subsequently due to the decline of the middle class, the increasing precariat and social bottom, they decay. There a few authentic civic organizations considered centre for social solidarity. The actions of neoliberal ideological apparatus cause the disintegration of communities, atomization and individualization under the slogan for "democratic civic society".

The key oligarchic policies defending of the wealth on behalf the state institutions impact the financial sector. With the transition from tax to debt state (V. Streeck), the taxation policies in Bulgaria benefit the wealthiest people (10% flat tax). The latter ones do not even pay taxes, by registering their companies in offshore zones. Periodically, there are decisions to take state loans from big private banks, and in 2019 for example, the Ministry of finance remits uncollectable debts of billions levs that were due for a previous 10 years' period. In Bulgaria, there are a number of foreign banks and only one of them is entirely Bulgarian (in other words it is owned by the state) – The Bulgarian development bank. It is no by accident that the former principal executive director Stoyan Mavrodiev before heading the BDB was the director of the Financial Supervision Commission and being on this position, he was responsible to undertake certain measures during the bank crisis in 2013 in relation to the First Investment Bank and the bankruptcy of the Corporative commercial bank. Among the main bank shareholders with Bulgarian private capital are: Tsvetelina Borislavova (BACB), Petya Slavova (Investbank), Tzeko Minev and Ivailo Mutafchiev (First Investment Bank), Ivo Kamenov (Central Cooperative Bank), etc.

The Recommendation of the EU Council regarding the convergence programme for Bulgaria for 2019 (5.6.2019 г. COM(2019) 502) outlines some issues, related to the oligarchic divergence in the country – issues regarding the collection of taxes and excise duties, illegal trade with fuels, big share of grey economy, money laundering, lack of final decisions on corruption and organized crime cases, high level of inequality in incomes, risk of poverty and social exclusion...

Others oligarchic policies, defending the wealth and incomes of a small number of people in Bulgaria are the decisions of national or municipal scale regarding auctions for public procurement and concessions, easily won by big companies and very rich people. The example here draws the attention to a cartel in relation with *public procurements* in the construction sector in the face of some winning consortiums, such as "Trace Group", "SK-13", "Glavbolgarstroy" and "Patstroy-92", etc. These companies are related with the names of Delyan Peevski, Valentin Zlatev, Tzolo Vutov, etc.

When it comes to the issue with the *concessions*, two laws have been analysed: The Law on public-private partnership (2013) and the Law on concessions (2018), as well as the motives to abolish the first one and its incorporation in the second one. In the new Law on concessions, there are texts that are directly related to the public affairs management and the privileged position of the big companies (Bulgarian and foreign ones) in the government, that plunge the state to oligarchic policies. This law provides opportunities for the big companies for legalized corruption and oligarchic state institutions capture. The example presented here is the concession for ores and minerals in Chelopech by “Dandy Precious Metals Chelopech” Ltd.

Lobbying of big capital in the Bulgarian politics causes its oligarchization, political party crisis and growth of lobbies. The discourse of lobbyism, that begun at the beginning of XXI century in Bulgaria, serves to mask different oligarchic policies. The public discussions on lobbying interests, lobbyist laws, suspicions in lobbyism, etc. intensifies, but there is little mention about the lobbyism of big money. There is no difference between lobbying of small, middle and big business (big capital). We also explain the reasons why lobbyism in Bulgaria is seen as a synonym of corruption, and the introduced bills about the regulation of lobbyist activity – are perceived as a mask for the battle with corruption. In Bulgaria, there is not differentiation between regulated and unregulated lobbyism, illegal and legal corruption. There are different codes of conduct, codes of ethics and public registers, however they do not provide for the ethic regulation of lobbyist activities, while corruption in Bulgaria expands. Since the discourse of corruption becomes rather vapid, the today agenda is the “state capture”. Instead of talking about the plundering of the national wealth, in Bulgaria we speak about state capture. We analyse the CSD Report (2016) “State capture” and explain why it only considered captured, but does not speak about oligarchic state capture.

Most of the Bulgarian oligarchs are not under the light of the public sight, and only a few are tempted to take public offices. Their actions are invisible for the public, shadow and secretive (stealth politics). In most cases these super wealthy people rely on indirect influence in the government by dummies – anonymous clerks and consultants. Most of the Bulgarian multimillionaires are creatures of foreign oligarchs, international networks of corporations, banks, foreign governments, etc. At the same time, the oligarchic policies in Bulgaria are public, semi-shadow and shadow. The won auctions for public procurements and concessions are public (in the field of gold mining, the American Heating-electrical plants, etc.) that can be classified as “legalized robbery of the national wealth”. Shadowy and semi-shadowy are the politics allowing “grey” (non-paying taxes) and “black” (criminal) economy, cronyism, nepotism, patronage, trade with influence, clientelism and other techniques of unregulated lobbyism. These policies cause market concentration and deformations of the social and constitutional state (Kr. Petkov).

It also presents the outcomes of the process of oligarchization in Bulgaria – the *oligarchic capture of the three powers*. The most attractive for capture are the institutions of the executive power. The examples presented here are with the two

agencies from the beginning of the transition – the Agency for privatization and the Agency for post-privatization control, latter becoming one agency. This has been dictated by the neglected control over the actions of the winning big capitalist from the privatization. Some other state regulators are also captured (the Commissions for protection of competition, for financial supervision, for public procurements, etc.) by big companies and very wealthy people. Despite the decline of parliamentarism in Bulgaria, for the people from the “oligarchic super class”, the parliament is rather important, because our state is a parliamentary republic. The parliament implements laws defending their interests, including regressive tax laws and laws for cutting the social costs. Super-rich capitalists-oligarchs (domestic and foreign) abuse the “retreat of the law in front of the contract” (Tsvetan Todorov) when it comes to the fulfilment of international treaties for the construction of oil pipes, gas pipes, Nuclear power plant, thus deriving huge profits. The oligarchic capture of the judicial system in Bulgaria is often related to the corruption (legal and illegal), with the latter being a systematic problem for the Bulgarian neoliberal state. The corruption of state officials (elected and appointed) by big businessmen become customary practice, while the convictions for corruption and organized crime in the high levels of the power are rare, something that is evident from the annual reports from the mechanisms of cooperation and verification by the European Commission, introduced for Bulgaria in 2007. There are examples for corruption allowed by the law, caused by the oligarchic capture. The dependence of state institutions from the big private suppliers of public services results in “emptying the state of its essence” (Al. Marinov). The oligarchic capture of the three powers is related to the decreased importance of the Bulgarian state in its collaboration with big companies and banks in the public affairs management.

The gap between the few super wealthy and the majority of the poor Bulgarians is growing constantly, and the discourse of oligarchy and even mafia intensifies in the public sphere. It is becoming more and more difficult to legitimize the oligarchic government as “good governance”, therefore demagogy is used to hide “the internal oligarchic class battle” among the different “oligarchic cliques”. The political system in Bulgaria transforms into “oligarchic-clientelism network”, based not on representativeness and merits (meritocracy), but on corruption, clientelism, nepotism (Ivo Hristov).

The legitimation of the oligarchic policies in Bulgaria is expressed by special efforts for persuading people that they live in democracy, and not oligarchy. There are three ways to legitimize the oligarchic politics, followed by examples: a) achieving a neoliberal consensus in state, political parties and civic society; b) redirecting the public attention from interests to values; c) oligarchic capture of the Bulgarian media under the model of neoliberal propaganda.

The analysed fragments of the oligarchization of politics in Bulgaria after 1989 raise partly the curtain for the vicious coalescence between the power of the big money and the power of the political institutions. This political-economic symbiosis is

accompanied with purposeful efforts for neoliberal “brainwashing” and exerting “soft power” on the mass consciousness.

The **CONCLUSION** aims to present basic deductions from the dissertation thesis and to offer ideas for future discussions regarding the issue of oligarchization of politics is the direction how this process will evolve in the developed western states during the first half of the XXI century.

The current public affairs management in the USA and the EU states is far from the ideal of “good governance” in the interest of the majority of the citizens. The key policies of the state institutions in conditions of neoliberal capitalism are oligarchic – defending the wealth and incomes of the ultra-rich people (oligarchs). Of course, there are also some democratic policies, but they are not essential for the political and economic regime – a regime of concentration of wealth and power in the hands of an oligarchic super class of the wealthiest capitalists. These people, as well as the big companies and banks, that support them, use the state as a “private cash cow” (C. Crouch). The liberal democracy is collapsing under the blows of the neoliberal capitalism. The “end of the history” (Fukuyama) is postponed due to the decline of the middle class, the growing precariat and the expanding social bottom. Today, we do not talk about poliarchy (R. Dahl), but for postdemocracy (Crouch), post-reality (V. Streeck) and techno-economic subpolitics (U. Beck).

The contemporary politics in the USA and the EU states at the end of the XX century and at the beginning of XXI century becomes oligarchic. Instead of democratization of politics under state regulated capitalism, typical during the “three glorious decades” after the Second World War, the last four decades the western countries witness a process of oligarchization of politics under uncontrollable global capitalism. The public affairs management in these countries consists of two components (oligarchic and democratic), that form different mixtures in every country. The specifics and the scope of the oligarchic are different, compared to the democratic policies in the individual western countries or groups of countries, as well as the degree of oligarchization and its consequences for the population, for the majority of the citizens in the corresponding national states also varies. However, everywhere there is a democratic-oligarchic alloy (Winters) that formally and officially presents itself as democracy, but its essence is rather oligarchic. This alloy (mixture of democratic and oligarchic policies) represents a political and economic regime of concentration of wealth and power in the hands of a limited number of people (oligarchs).

The oligarchic concentration of wealth and power in the hands of the few is explained by analysing it simultaneously in the frameworks of the political and economic systems. In such way, we explain the disturbing symptoms of economization of politics and the attempts for its privatization on behalf of the big private capital. The public affairs management reduced the role of the state (government) management under the pressure of corporative and financial giants, results in “loss of the idea of public power” (C. Crouch). The oligarchic politics understood as politics defending the wealth

(as ownership and incomes) of the super-rich and powerful people, oligarchs (J. Winters) is elaborated by state (supra-state) institutions by their corresponding decisions, most of which are not public.

I criticise the discourse of public policies of the state, that sets as a prerequisite that all of them are in the interests of the majority, because it masks the existence of oligarchic policies. I have tried to outline and analyse certain oligarchic policies (laws and other normative administrative acts) implemented by state institutions, such as: decisions for decrease in the taxes for the owners of big capital (regressive taxation system), for cutting down social costs, deregulation of the financial markets, decisions for privatization, for creating monopolies in different sectors of the economy, granting public procurements and concessions to big companies, etc. Making such decisions (oligarchic policies) by the state institutions deepens and expands the scope of the process of oligarchization of politics with its specific manifestations in the economic, political and socio-cultural sphere in the USA and the EU states. The outcome of this oligarchization are the attempts (practices) for oligarchic capture of the state and its three powers (legislative, executive and judicial), including the media one. This oligarchic capture is directly linked to corruption – mostly legalized, corporative corruption – as a systematic problem of the contemporary capitalism in systematic crisis. The current globalization/Americanisation is in crisis, as well as the so called liberal-democratic government in the developed western countries, where the principles of the rule of law, the separation of powers, the representative government and the civil rights become questioned. We analyse the main mechanisms, used to perform the oligarchization of politics: political party financing by big donors, lobbying of big capital in politics, capture of the regulators by the regulated, “revolving doors”, and the skilful implication of neoliberal hegemony in order to legitimize the oligarchic policies.

The oligarchization of politics in the contemporary western states after 2008 is a process leading to drastic increase in inequality and concentration of enormous wealth and power in the hands of a limited number of people. The alarming scales of oligarchic capture of the three powers in these countries are considered a serious problem especially in 2020 with the explosion of the world pandemic health crisis. The end of the dangerous symbiosis (the criminal concrescence) between power of the big money and the power of the political institutions is not close. For now, it is not likely to find a way to end the vicious oligarchic cycle, for evading the “iron grasps of the oligarchy” (Acemoglu, Robinson). Big business and big money continue to exert dominating influence on political and economic systems in the western countries – the off-shore zones are not closed, the financial deregulations and monopolies continue to exist, etc.

The oligarchization of politics at the current neoliberal capitalism enhances as a tendency during the first half of the XXI century. After the collapse of the western liberal democracy, the direction is from democratization to oligarchization. The introduced in 1997 by F. Zakaria concept of “neoliberal democracy”, in regards to the authoritarian regimes in the non-western world, today it can be ascribed to describe certain authoritarian tendencies in some western countries. The “neoliberal democracy” Is a

regime that regularly conducts elections, but the rule of law and the other constitutional principles such as separation of powers, pluralism and others are not observed. The attempts for oligarchic capture in the western countries during the last decades pose a real treat for the realization of the principles of rule of law, separation of powers, etc.

The public affairs management is connected to a regime of concentration of wealth and power in the hands of a few people, that makes the (liberal) democracy formal and dysfunctional, while oligarchy is more real. The oligarchic super-concentration and the increasing inequality (social polarization) in the USA and the European countries (especially some of them) present in front of the ruling class authoritarian temptations, and the government faces different forms of authoritarianism. More distinct authoritarian tendencies have been recently noticed in the so called “new democracies” (the new EU member states from Central and Eastern Europe), but they are not included in the scope of this dissertation research. The main focus here is drawn predominantly on the oligarchization of politics, the oligarchic-democratic mixture in the government evolving today and the near future in the western world.

The actions of the oligarchic class of the wealthiest capitalists towards oligarchic state capture, seriously threatens the public interest, especially the interest of the majority. I define politics as communal doings, as a sphere of joint living – citizens of a national state. This understanding of politics reflects the constant aspiration for democracy – for more equality, freedom and justice. We all, as citizens, have not denied and will never deny democracy as an ideal. Therefore, I will try to offer ideas, possible ways and opportunities for anti-oligarchic resistance.

The main chance for reducing the oligarchic concentration of wealth and power and the possible transition to some democratic dispersion of incomes and forms of civic/political participation in the public affairs, can be found in the decline of the neoliberalism as dominating ideology. I assume the ideological dimension of the oligarchic power will be seeing a transformation during the third decade of XXI century towards decline of neoliberalism and globalism under decline of the American world hegemony. I argue about the rather difficult legitimation of the oligarchic policies as democratic ones. The neoliberal dogmas (illusions) for individual freedom, free market and free trade has exhausted their persuasive potential. The myth, that we all win from the globalization, does not work anymore, and it is rather hopeful that the myth about the free market is being deposed, with main obstacle the state. After the crisis of 2008, the governments have saved from bankruptcy big corporations and banks, while the Covid-19 crisis from the beginning of the 2020, has shown that the citizens from the “wealthier western countries” rely mainly on the state to tackle the pandemic, and not the “free” market, where instead of competition among small and middle companies, there are monopolies and oligopolies. The ideological monopoly of neoliberalism is shaken. The place of the market fundamentalism, super-individualism and aspiration for maximal incomes gradually is taken by new intends for cooperation, partnership, collaboration and solidarity on the horizon, thus allowing a possible rehabilitation of politics as a sphere of communal doings.

I realise that in the contemporary world (as a world capitalistic system) the anti-oligarchy collective actions are extremely difficult, when politics (state) is subordinated to the big private capital. Despite this, I consider it is possible to revive the “flagging democratic ideal” (W. Brunn), because the (neoliberal) capitalism should be evolving, in order to survive in its new version. It doesn’t matter whether we are going to call it “digital capitalism”, “Capitalism 4.0”, “post-capitalism” or with some other name, but between it and the democracy, which should also be in new form, there should be some synchrony, new balance between market and democratic logic during the “fourth industrial revolution”. The latter is connected to digitalization, automation and new technologies such as digital platforms, AI, robots, block-chain, big data and other internet based activities. The correlation between oligarchic and democratic policies in the examined countries or groups of countries depends on the future of capitalism (postcapitalism) during the first half of the XXI century, as well as the pace for shaping the new world order in an arising multipolar world.

The current global neoliberal capitalism undermines the public affairs management in the interest of the majority in the western states (Governance without government). The big transnational corporations and banks (and the oligarchs behind them) dictate the oligarchic policies and infringe the market economy. The hope lays in the civic society, understood as a “field of value-based critics” of the (neoliberal) market, the (neoliberal) state and the power of the big companies (C. Crouch). The social power of the reformulated civic society will oppose the oligarchic power by its new actors: a) new political parties united with civic initiatives and social movements, independent from the big money; b) organizations, related to renaissance of religion; c) groups of civic activists in grass root campaigns; d) voluntary groups with charity goals; e) professional groups for expert pressure on monopoly – political, economic and ideological. These are some of the new agents for anti-oligarchic resistance.

The current monopolies and cartels in different sectors of the economy (not only for the production of goods, but also for the supply of services to the population) have become unbearable. The new business associations (including the employer’s ones) from the circles of the middle and the small businesses can exert organized resistance to the privileged position of the big capital in the political process and the oligarchic policies in its defense. There is an urgent need to implement “tax on the wealth” – especially in the EU itself (T. Piketty). There is also an emerging redefinition of the “new left” and the “new right” with the help of new social movements, elements of direct democracy, civic platforms and initiatives on social, ecological issues, causes for common prosperity, right for just living, etc.

Capitalism should be maintained by civic resistance against the “three pillars of the contemporary neoliberal epoch” (N. Klein): a) privatization of the public sphere; b) deregulation of the corporative sector; c) decreasing the corporative taxes, paid by cutting down the public costs. This resistance can be done under the slogan: “Let’s put people and the planet first!”. After the end of the wedlock between democracy and capitalism, we should think about the future of capitalism. The world is facing big

changes, which can be fatal, because the current capitalism is accompanied with decreasing economic growth, oligarchic government, shrinking public sector, institutionalized corruption and international anarchy (V. Streeck).

The concept of “post-capitalism” by Paul Maison, offers several exits from the current situation. The current neoliberal capitalism and its monopolies, oligopolies, annuities, etc., undermines the market economy and the competitive markets and attempts to market all spheres of the human life in the interests of a limited number of people. This capitalism favours the development of oligarchic tendencies, while the future post-capitalism can limit them. The post-capitalist project bets on networks, developing on non-market principles and the delineated “battle between network and hierarchy, between the old forms of the society becoming mouldy around the capitalism and the new forms of society, alluding the future”. (P. Maison).

The possible ways for new political action with anti-oligarchic nature can be derived by the three dimensions of the oligarchic power (economic, political and ideological), which the majority of the citizens in the western countries are starting to resist. These collective actions can be systematized in three groups:

First. It is necessary a serious change in the state taxation policy – in the direction of increasing the taxes on wealth (including the inheritance tax). It is obligatory to increase the utmost taxes on higher incomes. The tax incomes from progressive taxes should be used to improve the public services and to start social programs. It is expected to implement measures for closing the taxation sanctuaries (the off-shore zones) and the secret tax accounts. The constitutional protection of the state/public property is necessary, thus allowing to counteract some international contracts (such as TTIP) when there is imperfect action of the international law. There should be total transparency about the raising of private capital when giving concessions and public-private partnership with clear criteria for effectiveness of contracts and the use of the social community and its prosperity.

Second. The reduction of the oligarchic capture of the three powers in the state (and their derivate) can be done by changes in legislation, government and the justice. The aim is to provide for market competitiveness among multiple economic players and justice state regulation. Future changes in the judicial system should limit the corruption – both the illegal one (bribes) and especially the legal one, expressed in oligarchic capture of entire sectors of the national economy. It is necessary strictly to apply the anti-monopoly laws and the effective action of the supervision organs for the protection of the competition. It is also necessary to change the electoral legislation, which should limit the impact of big donors in the elections, as well as there are also possible institutional changes with elements of direct democracy...

Third. There are opportunities for anti-oligarchic resistance through redefinition and activation of the civic society by new forms of political participation and breaking-up the neoliberal culture and ideological hegemony by critical and socially engaged intellectuals. This is possible due to the big scale anti-capitalistic and anti-oligarchic social movements and civic protests.

The question about the state (and European) regulations should be a priority, because the aim of each regulation is to limit the powerful private interests that do not act in synchrony with the public interest, but rather damage it. Here are some ideas how to restrain the oligarchic tendencies: a) Regulatory agencies should be under parliamentary supervision; b) Identify and stop all the attempts for privatization of the political process by the oligarchic super-class; c) Stop the double standards regarding the private and the public sector; d) Ceasing the discourse about the business as a whole, the notion that “everything is business”, and to clearly differentiate big, middle and small business/capital; e) Granting purposefully privileged access to the political process by the socially deprived (vulnerable) groups of citizens; f) Considering education and health care as public goods, and not public services, that can be traded on the market, etc.

Since 2008, the world of capitalism is in systematic crisis, that additionally intensified due to the COVID-19 pandemic. This crisis is either signal - the emergence of a new world hegemony or is a terminal crisis that can lead to transition “beyond capitalism” (Wallerstein). The problem about the future of capitalism does not sound so heretic – more and more people adhere to the appeal “Another world is possible!”. The latter one can happen, when the opportunities for constant accumulation and expansion of capital (Marx), accompanied with concentration of wealth and power in the hands of the few are being exhausted. The correlation between oligarchic concentration and democratic dispersion of power and incomes among the citizens in the individual states depends on the future fate of the world capitalist system during the first half of the XXI century. At the moment, capitalism does not have a vital alternative, but that does not mean that these are not searched for, which can be expressed in multiple anti-capitalistic and anti-oligarchic social movements and protests all around the world. These social movements and protests are democratic in their nature, and as we know (according to Wallerstein) the idea of democracy itself is anti-capitalistic in its nature.

SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION THESIS:

1. In the light of the world systems theory, the author elaborates own historical-theoretical analysis of the capitalistic oligarchy, outlining three dimensions of the oligarchic power: economic (power of the wealth), political (power of the state defending the wealth/the wealthy people) and ideological (soft power for achieving cultural hegemony) by substantiating three assertions: a) Like capitalism, like oligarchy; b) Oligarchy is a constant companion to state under capitalism; c) The systematic cycles of accumulation of capital coincide with the historical cycles of oligarchization.

2. The issue of the oligarchization of politics is analysed multidisciplinary in the light of different social sciences (philosophy, sociology, law, history, political and economic science/s, etc.), but among all of them a priority is given to the political and the political-economic approaches, that penetrate deeper in the nature of the Politics of oligarchy and certain oligarchic policies.

3. It has been constructed own conceptual model for oligarchization of politics consisting of four elements: 1) Terminology clarifications (basic concepts: oligarchic power, oligarchic politics/policies, etc.); 2) Specifics of the process of oligarchization in the economic, political and socio-cultural sphere during the last four decades in the USA and the EU states; c) Oligarchic capture of the state (its three powers) as a result of the process of oligarchization of politics; 4) Mechanisms for the implementation of this process/outcome.

4. The differentiated and explained basic mechanisms of oligarchization of politics (lobbying of big capital in politics, financing political parties/elections by big donors, capture of regulators by the regulated, revolving doors, legitimizing of oligarchic policies) are part of the elaborated conceptual model, that relates to some western countries under neoliberal capitalism. The model has been applied to Bulgaria, by outlining some fragments from the oligarchization of politics after 1989.

5. There is a prognosis, based on two assumptions: 1) The evolution of the process of oligarchization of politics depends on the future of capitalism during the “fourth industrial revolution” at the first decade of the XXI century. For now, the oligarchic component has predominance (both in specific and scope) over the democratic one in the public affairs of the USA and the European countries. 2) The legitimization of the oligarchic policies during the third decade of the XXI century will be extremely difficult, due to the decline of the dominating neoliberalism. The cultural battle between neoliberalism and its alternative will outline the opportunities for reduction in inequality and democratic dispersion of incomes and power among broader social strata.

MAIN PUBLICATION:

15. *Oligarchization of politics*, UNWE, Sofia, 2020. (BG)
16. *Manufacturing consent by oligarchic policies in Bulgaria after 1989*, Transition – expectations and realities, Avandarg-Prima, Sofia, 2020, pp. 122-133. (BG)
17. *Oligarchic policies in Bulgaria and their legitimization*, Interests, values, legitimacy: international, European and national dimensions, UNWE, Sofia, 2020, pp. 162-169. (BG)
18. *Marxists explanations for the rise of the contemporary oligarchy*, Scientific Researches UNWE, N 5, 2018, pp. 395-411. (BG)
19. *Oligarchization of the liberal democracy in the EU and Bulgaria*, Bulgarian membership in the EU: ten years later, UNWE, Sofia, 2018, pp. 45-54. (BG)
20. *Oligarchization of politics in united Europe as obstacle for achieving consensus, competitiveness and cohesion*, Europe at crossroad. Western Balkans, Veliko Tarnovo, 2018, pp. 66-80. (BG)
21. *Lobbying of big business in times of neoliberal capitalism and its impact on the judicial system and the judicial discourse*, Language, Law, Society, Penza, 2018, pp. 337-340. (Russian)
22. *Is justice possible in times of contemporary oligarchic capitalism? Moral and ethics of justice in the contemporary society*, Avangard Prima, Sofia, 2017, pp. 47-56. (BG)
23. *Neoliberal demagogy – disguise for oligarchization in Bulgaria*, Political demagogue in transition, Sofia, 2017, pp. 133-145. (BG)
24. *Oligarchic treats for the future of United Europe*, Will the EU disintegrate? Faber, Sofia, 2017, pp. 146-158. (BG)
25. *Forms of oligarchic power in contemporary Bulgaria – attempt for de-masking*, Global changes and Bulgarian fate in XXI century, BISFRIM, 2016, pp. 123-130. (BG)
26. *Oligarchy and political science today*, The political science facing the global and national challenges at the beginning of XXI century, UNWE, Sofia, 2016, pp. 120-126. (BG)
27. *Interdependencies among political and economic power in Bulgaria (conceptual orientation for a debate)*, Economic and social alternatives, No 1, 2016, pp. 9-113. (BG)
28. *About Bulgarian mix between democracy and oligarchy*, Restructuring of political and ideological field in Bulgaria, Europe and the world, UNWE, Sofia, 2015, pp. 119-125. (BG)